

בבא קמא
פרק כ"צד הרגל

{ יז ע"א }

שהיו צרורות נזקים מתחת רגליה, ושברה את הכלים [אע"פ שזה כדרכו, אבל זה צרורות שהוא הלכה למשה מסיני], משלם חצי נזק. [ואם בהמה] דרסה על הכלי ושברתו, [נהכלי שנדרס] נפל על כלי [אחר] ושברו, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק. התרגולים מועדים ללכת כדרכן ולשברם. היה דליל קשור ברגליו [של התרגול], או שהיה מרקד ומשבר את הכלים, משלם חצי נזק [משום צרורות].

וחד אמר, שבעה [ימים], ויש אומרים, שלשים. למדו הרבנים, "וכבוד עשו לו במותו", זה חזקיה מלך יהודה [פי] לא שהפסוק מדובר בחזקיה, אלא שהגמ' למד את הענין הזה לענין חזקיה, שיצאו לפניו שלשים ושישה אלף חלוצי כתף [פי] אנשים שקרעו בגדיהם על מיתתו, דברי ר' יהודה. א"ל ר' נחמיה, והלא לפני אחאב עשו כן. אלא, שהניחו ס"ת על מטתו, ואמר, קיים זה מה שכתוב בזה. והרי גם היום עושים כך [פי] מוציאים ס"ת לפני תלמיד חכם. היום מוציאים [ספר תורה אבל] לא מניחים [הס"ת על מטתו]. ואם תרצה נאמר, גם [היום] מניחים, [אבל] לא אומרים קיים [זה מה שכתוב בזה].

אמר רבה בר בר חנה, [פעם] הלכתי עם ר' יוחנן לשאול בהלכה, כאשר נכנס לבית הכסא שאלתי אותו דבר, לא ענה לנו עד שנטל ידיו והניח תפילין וברך, ואחר כך אמר לנו. אפילו אומרים "קיים", [אבל] לא אומרים "לימד". והרי אמר אמר, גדול למוד תורה, שהלמוד מביא לידי מעשה! [אם כן מעשה יותר חשוב]. אין קושי, זה [שמעשה גדול יותר מלימוד התורה מדובר] בלימוד, וזה [שאומרים קיים, ולא לימד, אם כן לימוד תורה יותר גדול] ללמד.²

א"ר יוחנן משום ר' ש בן יוחאי, מהו שנאמר, "אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור". כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה לנחלת שני שבטים, שנאמר, אשריכם זורעי, ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר, "זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד", ואין מים אלא תורה, שנאמר, "הוי כל צמא לכו למים". וזוכה לנחלת שני שבטים [כך משמע רגליכם ישולחו בנחלת השור והחמור יוסף ויששכר], זוכה לכילה כיוסף, שנאמר, "בן פורת יוסף וכו' בנות צעדה עלי שור [היינו כילה]", וזוכה לנחלת יששכר שנאמר, "יששכר חמור גרם [ועי' ת"א: עתיר בניכסין]³". ויש אומרים, אויביו נופלים לפניו כיוסף, שנאמר, "בהם עמים יגנח יחדו אפסי ארץ", וזוכה לבנה כיששכר שנאמר, "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל"⁴.

הדרן עלך ארבעה אבות.

כיצד [פי] במה [הרגל מועדת]. לשבר בדרך הילוכה. הבהמה מועדת ללכת כדרכה ולשבר. [אבל אם] בעטה⁵ [הוא שינוי ותולדה של קרן], או

¹ עי' ש"ע (י"ד סי' רמו ס"ח): ת"ת שקול כנגד כל המצות. היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו.

² עי' עבודת הקודש (חלק ג פרק סו): המלמד תורה לחבירו הרי יש בידו שתיים התלמוד שהוא עוסק בו בשעה שמלמד לחבירו, וגם יש בו מעשה כי המלמד תורה לחבירו הרי זה משלים לו את נפשו וכאלו עשה דומה כי הוא שותף במציאותו, ואין מעשה כעושה נפשות, ולזה לאגמורי לאחרני עדיף ממעשה גרידא דידיה.

³ באלו שניהם בפרט דהיינו התורה וגמילות חסדים האדם מתרומם, ולפיכך לא היה התרוממות רק לאברהם והוא היה בו התורה וגמילות חסדים. יש התרוממות בתורה שהוא מתרומם על העולם הזה, וכן גמילות חסדים על ידי שהאדם בעל גמילות חסדים מתרומם דכתיב צדקה תרומם גוי. ולפיכך מי שבו החסידות שהוא החסד הוא מתעלה כמו שהיה באברהם ואמר שזוכה לתורה כלומר שיקנה התורה בשלימות וזוכה לכילה כיוסף פי' יוסף היה מפואר ויקר במעלתו והוא הכילה שנעשה לו שר"ל שזוכה שיהיה מתרומם בחשיבתו עד שיהיה לו כילה מצד חשיבותה, ודבר זה מבואר איך בעל גמילות חסדים ראוי לו הכילה שהוא חשיבות של נוי, וזה תבין ממה שכתב (אסתר ב') ותישא חן וחסד לפניו ואמרו (כתובות י"ז א') כלה נאה וחסודה. ומזה תבין כי בעל מדה זאת זוכה לפאר ויקר כמו שהיה ליוסף (מהר"ל).

⁴ וא"ד זוכה לבנה כיששכר, ודבר זה כמו שאמרנו כי העוסק בתורה מצד שהוא מתרומם ומתעלה מן העולם הזה הגשמי ולכן זוכה לבנה שהוא עוד מעלה יתירה ממה שזוכה לתורה, כי בינה הוא שמבין דבר מתוך דבר לא השגת התורה בלבד.

וכן מה שאמר שאויביו נופלים, כי בגמילות חסדים הוא מתרומם על אויביו ג"כ עד שהם נופלים לפניו.

וההפך שיש בין אלו שתי לשונות כי ללשון שני מתרומם עוד יותר כי זה שנופלים אויביו לפניו מתעלה על האויבים עד שהוא גובר עליהם, ולשון ראשון שהוא חשוב ומהודר על שאר הבריות, וכן הבינה הוא מעלה שכלית עליונה עד שיש לו שכל נבדל לגמרי. וכל זה כאשר הוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים, כי גמילות חסדים ראוי שיהי' מתעלה [בה] על שאר הבריות כמו שאמרנו וכן התורה גם כן בה מתעלה האדם על הבריות, וכמו שאמרנו (אבות פ"ו) כל העוסק בתורה מתעלה, וכאשר יש בו גמ"ח אז זוכה להיות מתעלה לגמרי מה שאינו כך אם היה עוסק בתורה בלבד, אף על גב שעל ידי גמילות חסדים גם כן האדם מתעלה וכן על ידי התורה מתעלה, מכל מקום טובים שנים מן הא' וכל אחד מועיל לשני ומתעלה לגמרי (מהר"ל).

⁵ עי' ש"ע (ח"מ סי' שפט ס"א), הובא לעיל הערה. עי' ש"ע (ח"מ סי' שפט ס"ו) הובא לעיל הערה. עי' ש"ע (ח"מ סי' שפט ס"א) הובא לעיל הערה.

⁶ עי' ש"ע (ח"מ סי' שצ ס"ג) הובא לעיל הערה.

⁷ עי' ש"ע (ח"מ סי' שצ ס"ה) דרסה על הכלי ברשות הניזק ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק, ויש מי שאומר שהוא הדין לכח כחו. הגה: דרסה על הכלי ולא נשבר ונתגלגל למקום אחר ונשבר שם, משלם נזק שלם.

ביאור: על הראשון משלם נזק שלם כו' - דהראשון נשבר ברגלו והשני נשבר בצרורות (סמ"ע).

משלם נזק שלם - כיון דהשבירה באה מכח הדריסה על הכלי עצמו הולכין אחר התחלתו דהוי מרגל עצמו ולא מצרורות, משא"כ בהיתה מהלכת ברשות הרבים והתיזה צרורות לרשות הניזק דאזלינן בתר מקום שנשבר שם וכנ"ל סעיף ד' (סמ"ע), דרסה על הכלי ברשות הרבים והתיזה ברשות היחיד פטור, דכיון דאילו נשברה שם היה פטור, לא גרע בזה שנשברה ברשות היחיד כיון שהכלי מונח שלא ברשות, דברשות הרבים לא חייבה התורה גבי רגל, ובהתיזה ברשות הרבים חייב כיון שהכלי הנשבר הוא מונח ברשות היחיד ברשות, ובה חייבה התורה כיון שהביעור בחצר הניזק, משא"כ בדרסה בחצר הניזק על הכלי ונתגלגל למקום אחר בחצר הניזק, דשם גם במקום הדריסה הוי חצר הניזק, בזה אזלינן בתר מעיקרא ומשלם נזק שלם, אבל בדרסה על הכלי ברשות הרבים והתיזה לרשות היחיד פטור כיון דהוי הכלי במקום הפקר לגבי ההיזק (ט"ז).

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

ז

עין משפט
נר מצוה

וחד אמר שבעה ימים • זה חוקים מלך יהודה • ליגאל דש"ס הוא ולא לאשמועינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אנב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו כבודו קיטו ואמר הכי • מלוגי כסף • כמו וחללה נעלו (דברים נה) שקרעו בגדיהם עד שגראו כחפיהם: **והאידנא מפקינן** • ספר תורה אור

וחד אמר שבעה ואמרי לה שלשים ת"ר ובכבוד עשו לו במוחו זה חזקיה מלך יהודה שייצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה והלא לפני אחאב עשו כן אלא שהגיהו ס"ת על מסתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה והאידנא נמי עבדינן הכי אפוקי מפקינן אנוחי לא מנחנין ואיבעית אימא אנוחי נמי מנחנין קיים לא אמרינן אמר רבה בר בר חנה הוה אוילנא בהדיה דר' יוחנן למשאל שמעתא כי הוה *עיייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מלתא לא פשיט לן עד רמשי ידיה ומנח תפילין ומברך והדר אמר לן אפילו קיים אמרינן לימד לא אמרינן *והאמר מר *גדול למוד תורה שהלמוד מביא לידי מעשה ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי *א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מאי דכתיב ^{ישעיהו}השור והחמור כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים שנאמר ^{ישעיהו}אשריכם זורעי ואין זריעה אלא צדקה ^{ישעיהו}ישנאמר יורעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד *ואין מים אלא תורה שנאמר ^{ישעיהו}היה כל צמא לכו למים וזוכה לנחלת שני שבטים ^{ירמיהו}זוכה לכילה כיוסף דכתיב ^{בן פורת}יוסף בנות צעדה עלי שור וזוכה לנחלת יששכר דכתיב ^{יששכר}חמור גרם אית דאמרי ^{דבית}אויביו נופלין לפניו כיוסף דכתיב ^{בדם}עמים יגדה יחדו אפסי ארץ וזוכה לבינה ^{דכתיב}כיששכר דכתיב ^{בדב}ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים לרעת מה יעשה ישראל :

חורה קמי גברא רבה: **אנוחי** • על מטתו לא מנחנין: **כי הוה עייל לבית הכסא** • כלומר זימנא חדא כי הוה עייל לבית הכסא אמר לן הכי קיים אמרינן לימד לא אמרינן ולימד אמרו לחזקיה והאידנא לא משום כבודו דחזקיה ללימד עדיף מקיים: **מביא לידי מעשה** • אלמא מעשה עדיף: **למניגמר** • לעלמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לחזקיה עדיף ממעשה הלך לימד לא אמרינן: **זורעי** • היינו לזקה וחסד כדמפרש לקמיה: **לנחלה שני שבטים** • דהכי משמע רגליכם שולחו בנחלת השור והחמור יוסף ויששכר: **כנות לעדה עלי שור** • היינו כילה: **חמור גרם** • מתרגמא עתיר בניכסין: **יוסף ויששכר שור** • כבוד שורו הדר לו (דברים נב):

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד הרגל מועדת • כלומר

במה הרגל מועדת: **לשבר בדרך הלכה** • כלומר צדק היא מועדת שמשכרת דרך הלכה: **הכסמה מועדת כו'** • קפרידן בגמ' היינו רגל היינו בהמה הא הנגל ליה לשבר דרך הלכה: **היפה מבעטת** ירמיהו שטיי הוא זה ותולדה דקרון (ה) הלך חזי נוק ותו לא: **או שפיו לזרום מנוסין כו'** • אע"ג דלחו שטיי הוא אלא אורחיה הוא אפ"ה ח"ג ותו לא דלכתא גמירי ליה וברשות הניזק קאמר דבריה"ר פטור כדאוקימנא בר"ש פ"ק (דף נג) דלזרורות תולדה דרגל לפטורי ברה"ה: **ונפל על כלי** • אחר: **ראשון** • נזקי רגל הן ומשלמת כולה ואחרון ע"י לזרורות כשבר הלך חזי נזק: **דליל קשור כרגלו** • כל דבר הנקשר כרגל התרגול קרי דליל ואית דגרסי לוי: **מהם** • מרקד: **משלם הוי נזק** • דליל היינו לזרורות כדמפרש בגמ' לדאיהייה דאויי הודום נמי כגון שהתיו והלזרורות שברו את הכלים: **גמ'**

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד • הרגל מועדת לשבר בדרך הלכה • הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר יהיתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק ^{הדרסה}על הכלי ושברתו ונפל על כלי ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם להלך כדרכו ולשבר היה רגל קשור ומשבר את הכלים משלם חצי נזק: **גמ'**

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד • הרגל מועדת • אמתיסין דפ"ק (דף טו) קאי ותימה אי ארפתת ליתני כילד הן כרישא וזו רגל ורגל כחד חשיבי משום לשון **הבהמה** מועדת • אית דגרס והבהמה זוי"ו וה"פ כילד העדאה דרגל לשבר דרך הלכה פי' דרך הלכה היא העדאתה וכן בסופא גבי שן אבל קשה לרי" מה חידש כאן שלא שנה צפרק קמא ונראה לרי" דל"ו זוי"ו וה"פ כילד הרגל מועדת לשבר דרך הלכה שאמר צפרק קמא (דף טו) הבהמה מועדת כו' ומ"מ דייק בגמרא שפיר רגל היינו בהמה דהרגל מועדת והבהמה מועדת הכל אחד: **היתה** מבעטת • אנב דשוה לזרורות נקט ליה הכא: **דרסה** על הכלי • דלזרורות לאשמועינן דסד"א דמשונה הוא כיון דרסה כ"כ בחזק שניתו השכר על כלי אחר ושברו ומסתמא לזיק נחכונה:

סד"א

שלשים • וששה אלף • לו בגימטריא הכי הוי: **והלא** לפני אחאב עשו כן • שעשו לו הספד גדול כדאמרינן במגילה (דף ג. וס) כמספר הדרימון בן טבירמון כדמתרגמינן כמספר אחאב בן עמרי דקטיל יתיה הדרימון בן טבירמון ובמלחמה היה שהיו שם עם רב וכוון ספרו עליו ואע"ג דכתיב (מלכים א כב) ויעבור הריגה במחנה ואמרינן (סנהדרין דף נט:) כצבור רשעים ריגה בצבור אחאב בן עמרי ריגה היינו לזדיקים שצדור אכל עבדיו ואחזביו היו מספדין אותו:

אלף • שהגיהו ס"ת על מטתו • ואע"ג דכ"פ בתרא דמ"ק (כה) גבי רב הוה משמע דחסור לעשות כן משום דחסור לישב ע"ג מטה שס"ת מונחת עליה ובהקומן רבה (מנחות דף נב:) איכא פלוגתא דאמוראי ליכא למיפקד מדרי' נחמיה דהכא דשאני חזקיה דהוה גדול בצורה ובמעשים טובים ביותר: **והאמר** • שמיצא לידי מעשה • פי' צקונטרס אלמא מעשה עדיף וקשה לרי"ט דלחרכבה מהכא דייק ספ"ק דקדושין (דף מ: וס) למוד גדול ממעשה גבי זקנים שהיו מסובין בעליית בית נחמה בלוד ושאלה שאילה זו בפניהם למוד גדול או מעשה גדול ונמנו כולם ואמרו למוד גדול שמיצא לידי מעשה ואומר ר"ת ^{ישעיהו}היה והאמר מר שלמוד מביא לידי מעשה וזיון שאני אומרים קיים הרי חזי אומרים שלמד דאי לא שלמד הי"ך קיים שלמוד מביא לידי מעשה ולא מסיק דלעיתיה השהא לחלק בין למד ללימד ומשני הא לאגמורי [דלמוד] ודאי לא אמרינן דהא ודאי עדיף שמיצא את הרבים לידי מעשה כשנלמדה ובשאלות דרב אחאי גאון *ל"ג קיים אמרינן לימד לא אמרינן אלא גרם ומנח תפילין והדר אמר לן וכו' לא ופריך גמרא והיאך הוה מנח תפילין תחלה קודם שהיה אומר להם השמעתתא והלא למוד גדול ממעשה ומשני הא למגמר הא לאגמורי ללימד מעשה אכל לאגמורי לחמרים לא עדיף ולפיכך היה מנח תפילין תחלה:

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד • הרגל מועדת • אמתיסין דפ"ק (דף טו) קאי ותימה אי ארפתת ליתני כילד הן כרישא וזו רגל ורגל כחד חשיבי משום לשון **הבהמה** מועדת • אית דגרס והבהמה זוי"ו וה"פ כילד העדאה דרגל לשבר דרך הלכה פי' דרך הלכה היא העדאתה וכן בסופא גבי שן אבל קשה לרי" מה חידש כאן שלא שנה צפרק קמא ונראה לרי" דל"ו זוי"ו וה"פ כילד הרגל מועדת לשבר דרך הלכה שאמר צפרק קמא (דף טו) הבהמה מועדת כו' ומ"מ דייק בגמרא שפיר רגל היינו בהמה דהרגל מועדת והבהמה מועדת הכל אחד: **היתה** מבעטת • אנב דשוה לזרורות נקט ליה הכא: **דרסה** על הכלי • דלזרורות לאשמועינן דסד"א דמשונה הוא כיון דרסה כ"כ בחזק שניתו השכר על כלי אחר ושברו ומסתמא לזיק נחכונה:

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד • הרגל מועדת • אמתיסין דפ"ק (דף טו) קאי ותימה אי ארפתת ליתני כילד הן כרישא וזו רגל ורגל כחד חשיבי משום לשון **הבהמה** מועדת • אית דגרס והבהמה זוי"ו וה"פ כילד העדאה דרגל לשבר דרך הלכה פי' דרך הלכה היא העדאתה וכן בסופא גבי שן אבל קשה לרי" מה חידש כאן שלא שנה צפרק קמא ונראה לרי" דל"ו זוי"ו וה"פ כילד הרגל מועדת לשבר דרך הלכה שאמר צפרק קמא (דף טו) הבהמה מועדת כו' ומ"מ דייק בגמרא שפיר רגל היינו בהמה דהרגל מועדת והבהמה מועדת הכל אחד: **היתה** מבעטת • אנב דשוה לזרורות נקט ליה הכא: **דרסה** על הכלי • דלזרורות לאשמועינן דסד"א דמשונה הוא כיון דרסה כ"כ בחזק שניתו השכר על כלי אחר ושברו ומסתמא לזיק נחכונה:

הדרן עלך ארבעה אבות

ביצד • הרגל מועדת • אמתיסין דפ"ק (דף טו) קאי ותימה אי ארפתת ליתני כילד הן כרישא וזו רגל ורגל כחד חשיבי משום לשון **הבהמה** מועדת • אית דגרס והבהמה זוי"ו וה"פ כילד העדאה דרגל לשבר דרך הלכה פי' דרך הלכה היא העדאתה וכן בסופא גבי שן אבל קשה לרי" מה חידש כאן שלא שנה צפרק קמא ונראה לרי" דל"ו זוי"ו וה"פ כילד הרגל מועדת לשבר דרך הלכה שאמר צפרק קמא (דף טו) הבהמה מועדת כו' ומ"מ דייק בגמרא שפיר רגל היינו בהמה דהרגל מועדת והבהמה מועדת הכל אחד: **היתה** מבעטת • אנב דשוה לזרורות נקט ליה הכא: **דרסה** על הכלי • דלזרורות לאשמועינן דסד"א דמשונה הוא כיון דרסה כ"כ בחזק שניתו השכר על כלי אחר ושברו ומסתמא לזיק נחכונה:

סד"א

כחך כך שפענו שמוציא יד אחר מבית הצואר שלא מפיקם הקרע כרי שהיא הקרע ברור ונמצא כתף חלוק מן החלוק ר"י ויהוה קיים אמרינן לימד לא אמרינן (**). והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה • ופרקי' לא קשיא למיגמר הוא תלמוד גדול מעשה לאגמורי הוא לאחריני מעשה גדול • ש"מ דלמיגמר הוא ולאי עסקי קמיה רביה שפי עדיף וקריים על לאגמורי הוא לאחריני • אבא ר' יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים • וכן יוסף ויששכר: **הדרן עלך ארבעה אבות** ברידן הרגל מועדת לשבר בדרך הלכה מועדת להלך כדרכה כו' מפשי רבינא היינו רגל היינו בהמה • ופרקי ליה רבא נתא הרגל שהיא אב וקמי' הבהמה הלילות • אלא פתנה ס"פא דקמי' השן

קעח א מיי' פ"א מל' ח"ת הלכה ג מנע עשין יב טושיע יד סימן רמו סעיף י: **ב ב ג מיי' פ"א מל' מנע עשין ממון הלכה ה סעיף יב טושיע ח ח וסעיף י ו סימן טל סעיף ג:**

ב ד מיי' שם פי"ב הלכה ג סעיף טושיע ח ח וסעיף י ו סימן טל סעיף ג:

ג ה מיי' שם הלכה ד טושיע שם סעיף ה:

ד ו מיי' שם הלכה ו טושיע שם סעיף י:

ה ז מיי' שם הלכה ז טושיע שם סעיף י:

ו ח מיי' שם הלכה ח טושיע שם סעיף י:

ז ט מיי' שם הלכה ט טושיע שם סעיף י:

ח י מיי' שם הלכה י טושיע שם סעיף י:

י י"א מיי' שם הלכה י"א טושיע שם סעיף י:

י"ב מיי' שם הלכה י"ב טושיע שם סעיף י:

י"ג מיי' שם הלכה י"ג טושיע שם סעיף י:

י"ד מיי' שם הלכה י"ד טושיע שם סעיף י:

י"ה מיי' שם הלכה י"ה טושיע שם סעיף י:

י"ו מיי' שם הלכה י"ו טושיע שם סעיף י:

י"ז מיי' שם הלכה י"ז טושיע שם סעיף י:

י"ח מיי' שם הלכה י"ח טושיע שם סעיף י:

י"ט מיי' שם הלכה י"ט טושיע שם סעיף י:

כ מיי' שם הלכה כ טושיע שם סעיף י:

כ"י הוה נפיק ק"מ גריסתה השאלות פ"י ל"י [ד'] מנילה כ"ו קדושין מ"ו

ע"ז ה"י ע"ט פכ"י פ"י עקב

[לשון פ"י ע"ז]

הנהגות הב"ח (ה) רש"י ד"ה היפה וכו' דקין היא הלך:

[לשון י"ט]

(*) אולי י"ז וכו' כבוד גדול (האביב ישיבה וכו') (** נראה כבוד דכיתו היה לו ג' השאלות שהנאם בתום ד"ה והאמר ודוק .

גמ'. רבינא אמר לרבא [למה כתוב כיצד הרגל, וגם הבהמה מועדת וכו'] היינו רגל היינו בהמה. רבא אמר לו [לרבינא], כתוב אבות [פי] נזק ברגלן וכתוב תולדות [פי] נזק בגופו או במחובר לגופו]. אלא מעתה, הסוף שכתוב, השן מועדת, הבהמה מועדת, איזה אבות ואיזה תולדות יש. [רבא] ענה לו בבדיחה, ואמר לו, אני אלמד את אחד [המשנה שלנן], ואתה אלמד אחד [המשנה לענין שן].

ולמה [כתוב משנה בענין שן פעמיים?] אמר רב אשי, כתוב שן של חיה וכתוב שן של בהמה, הייתי חשוב, שנאמר "ושלח את בעירה [שהוא תרגום של בהמה]", בהמה כן [חייב במזיק של שן, אבל], חיה לא, לכן לומדים [שלא], שכן חיה בכלל בהמה [שכן נאמר זאת הבהמה אשר תאכלו ומפרש אחריו איל צבי ויחמור]. אם כן, היו צריכים לכתוב את זה [שן של בהמה] בתחילה [ואח"כ של חיה]. זה [פי] מזיק של חיה [שלוומדים מדרשא יותר חביב לו [למחבר המשנה]. אם כן, בתחילה [במשנה שלנו לענין רגל] גם כן היו צריכים לכתוב אותו [המזיק] שלא כתוב [בתורה בפירושו, אלא לומדים מדרש] בתחילה. איך הם דומים שם [בשן] שניהם [גם שן של חיה וגם של בהמה] אבות, זה שלומדים מדרשה יותר חביב לו, כאן [לגבי רגל, וכי] שיעזוב אב וילמד תולדה. אם תרצה נאמר, מאחר וגמרו [את המשנה הקודמת בענין] רגל, לכן פתח [כאן בענין] רגל.

הרבנים למדו, בהמה מועדת ללכת כדרכה ולשבר, כיצד. בהמה שנכנסה לחצר הניזק, והזיקה בגופה דרך הלוחה, או בשערה דרך הלוחה, [או] באוכף שעליה [דרך הלוחה], או בפרומביא שבפיה [דרך הלוחה], או בזוג שבצוארה [דרך הלוחה], וחמור במשא, משלם נזק שלם⁸. סומכוס אומר, צרורות, וחזיר שהיה נובר [בחוטמו] באשפה והזיק, משלם נזק שלם.

[מה שכתוב אצל חזיר שהיה נובר באשפה] והזיק [משלם נזק שלם. הרי] זה פשוט [שהוא משלם נזק שלם]. אלא נאמר [שצריכים לגרוס שהחזיר] התזיק והזיק, משלם נזק שלם.

[מה שסומכים כותב] צרורות מי הזכיר שמם [בכלל שסומכוס מדבר עליהם בכלל]. המשנה כתובה סרה, וכך כתוב, צרורות [שהבהמה מעיף] כדרכו, [חייב עליון] חזיר שהיה נובר באשפה והתזיק והזיק, משלם חזיר נזק [שזוה גם כן בצרורות של רגל, דכל מה שהוא כחו ולא גופו נקרא צרורות]. סומכוס אומר, צרורות, וחזיר שהיה נובר באשפה והתזיק והזיק, משלם נזק שלם.

הרבנים למדו, תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים ככנפיהן [פי] שכנפיהם נגעו בכלי, משלם [הבעלים של התרנגולים] נזק שלם. [אבל מה שהתרנגולים שברו] ברוח שבכנפיהן, משלמין חזיר נזק⁹ [שהו צרורות, שכן הוא מכחו ולא מגופו של התרנגול]. סומכוס אומר, נזק שלם.

[תנא] אחר לימד, תרנגולין שהיו מרקדים על גבי עיסה ועל גבי פירות וטינפו או ניקרו [בחרטום], משלם נזק שלם. העלו עפר [מן הארץ לעיסה] או צרורות, משלמים חזיר נזק, סומכוס אומר, נזק שלם. [תנא] אחר לימד, תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום, ויצתה רוח מתחת כנפיו ושיברה את הכלים, משלם חזיר נזק, סתם [ברייטא, פי] שלא מוזכר שם המחבר [כרבנן] [ודלא כסומכוס]. אמר רבא, זה מובן סומכוס, [שהוא] סובר, [הזיק הנעשה ב] כחו דומה [כ]הזיק הנעשה ב]גופו¹⁰, אלא רבנן, אם [הזיק הנעשה ב] כחו דומה [כ]הזיק הנעשה ב]גופו, [אז הבעלים] שלם.

⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ג) הובא לעיל הערה .

עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ד): וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים ונתזו צרורות מתחת רגליה לרשות הניזק ושבר את הכלים משלם חזיר נזק, והוא הדין לתרנגולים שהדסו והעלו עפר או צרורות ושברו, וכן חזיר שהיה נובר באשפה והתזיק צרורות והזיק משלם חזיר נזק:

ביאור: וכן אם היתה מהלכת ברשות הרבים כו' - קמ"ל בזה, דאע"ג דצרורות דין רגל יש לו ופטור על הזיקו ברשות הרבים, מ"מ כיון דהצרורות ניתזו משם ברשות הניזק בטר המקום הניזק אזלינן וחייב (סמ"ע). והוא הדין לתרנגולים כו' - שכל שאורחה הוא והנזק בא מכחו דין צרורות יש לו (סמ"ע).

שהדסו והעלו עפר - פירוש, ברשות הניזק, או ברשות הרבים וניתזו לרשות הניזק והזיקו (סמ"ע).

⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ט): כשם שחייב על כח שיש בו ממש שהתזיק צרורות, כך חייב על כח שאין בו ממש, כגון סוס שצנף פירושו: צניפה בסוס, כמו נעירה בחמור, ונביחה בכלל, ושאהג באריה, וחמור שנוער ושברו כלים בכח קולם, ותרנגול שבר כלים כנפיו, או שהושיט ראשו לאויר כלי ותקע בו ושברו. במה דברים אמורים: כשיש בו זרעונים דהשתא הוא דרכו, אבל אם אין בו זרעונים הוא שינוי ולא דינין ליה השתא:

ביאור: דהשתא הוא דרכו - פירוש, דרכו להושיט שם ראשו כדי לאכול, וכל שדרכו להושיט שם ראשו רגל ג"כ לצעוק ולתקוע (סמ"ע).

צריכים לשלם נזק שלם. ואם [הזיק הנעשה בכחו] לא דומה [כ]הזיק הנעשה ב]גופו, גם חזיר נזק לא [צריכים] לשלם. חזיר רבא ואמר, באמת [הזיק הנעשה ב] כחו דומה [כ]הזיק הנעשה ב]גופו, וחזיר נזק צרורות, למדוהו הלכה למשה מסיני.

אמר רבא, כל שבזב טמא [פי] שנגע בו ממש, בנזקין משלם נזק שלם. כל שבזב טהור [פי] שהסיטו מחמת כחו ולא בגופו, בנזקין משלם חזיר נזק. וכן] רבא, בא ללמדנו צרורות. לא, רבא, מלמד [לענין] עגלה מושכת בקרון [דבזב טמא אם הלכה קרון שהזב עליה על גבי כלים טמאים משום מדרס הזב ובנזקין נמי עגלה שמושכה בקרון ע"ג כלים כגופה הוי ולא כצרורות]. ישנם ברייתא כמו רבא, בהמה מועדת לשבר בדרך הלוחה, כיצד. בהמה שנכנסה לחצר הניזק, והזיקה בגופה דרך הלוחה, או בשערה דרך הלוחה, [או] באוכף שעליה, או בשליף שעליה, [או] בפרומביא שבפיה, [או] בזוג שבצוארה, וחמור במשא, ועגלה מושכת בקרון, משלם נזק שלם.

הרבנים למדו, תרנגולין שהיו מנקרים [בחרטום] בחבל דלי, ונפסק החבל ונשבר הדלי, משלמין נזק שלם. רבא שאל, דרסה על כלי ולא שברתו, ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מהו. [לענין] להחשיב נזק זה כמעשה בגופו או ככחו, וצרורות] הולכים אחרי התחלתה והוא [נזק] גופו, או אולי הולכים אחרי כלי שבור [פי] היכן שהכלי נשבר] והוא צרורות¹⁰. תפשוט אותו [פי] את השאלה [מה]ההלכה [של רבא, שאמר רבא, זרק כלי מראש הגג, ובא אחר ושברו במקל [קודם שנתן], פטור [המשברו במקל, אבל הזורק חייב, אם כן רואים שהולכים אחרי ההתחלה, ומאחר וזה סופו להישרב כשינוח, נחשב כאילו כבר שברו]. שאומרים לו [לזה ששברו במקל], שברת כלי שבור¹¹. לפי רבא זה פשוט לו, לפי רבא זה שאלה עבורו.

בא ושמע, רקידת [תרנגולין] אינו מועד [פי] הזיק שתרנגול עושה כאשר הוא מרקד אינו דרכו, וחייב חזיר נזק כמשונה, ויש אומרים, זה מועד. [וכי] אתה חושב [שהגמ' מביא מחלוקת בענין] ריקוד [תרנגולין, הרי פשוט שזה דרכו]. אלא לא [מדובר בריקוד סתם, אלא], ריקוד והתזיק, וחולקים בזה, שאחד סובר, הולכים אחרי ההתחלה [וזה נזק בגופו וחייב נזק שלם], ואחד סובר, שהולכים אחרי שבירת הכלי [וזה צרורות וחזיר נזק]. לא [פי] לא חולקים בזה אלא,

¹⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ה) הובא לעיל הערה 7.

¹¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' רסא ס"ח): המאבד ממונו לדעת אין נזקין לו. כיצד, הניח פרתו ברפת שאין לה דלת, ולא קשרה, והלך לו [ו]יא דרפת לא מקרי אבידה מדעת וחייב להחזירה). השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, ה"ז איבד ממונו לדעתו, ואף על פי שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר, שנאמר: אשר תאבד (דברים כב ג), פרט למאבד לדעתו. [ו]יא דאבידה מדעת הוי הפקר וכל הקודם זכה).

ביאור: ואף על פי שאסור לרואה דבר זה כו' - נראה דדוקא נקט רואה דבר זה, שרואה שהשליכו בידים, אבל אם מצא כיס מונח ברשות הרבים חייב להחזיר, כיון דיש בו סימן אימר דנפל מבעליו ולא נתיימש ממנו, אם לא במקום דרוב גוים וכדלעיל בסימן רנ"ט סעיף ג'. והטעם דאסור לרואה ליטול לעצמו, דאף אם זה אינו חושש לשמור ממונו, מ"מ מה להן לאחרים לקחתו, ולא קראו אבידה מדעת, אלא לענין שאין המוצא חייב להחזירו לו או להכריזו, ורמ"א סובר דדברים הללו קראן הגמרא אבידה מדעת, משום דה"ל כאילו הפקירו, וכל הקודם ליטול זכה בהן (סמ"ע).

ו]יא דאבידה מדעת הוי כו' - וכן עיקר, דכל אבידה מדעת הוי הפקר (ש"ך), ו]יא דאבידה מדעת אינו הפקר, אמנם המוצא אינו שומר עליו, דאבידה מדעת אינו מחויב בהשבה הרי הוא כמונח בקרקע (קצה"ח וט"ז), ונקנית ביאוש אחרי שהגיע לידו, נתן לתינוקות מטבע לשחוק בה אליבא דכ"ע לא הוי הפקר, ולא קאמר דאבידה מדעת הוי הפקר אלא במניח במקום שאינו משתמר (קצה"ח), ו]יא דאבידה מדעת שם אבידה עליו ובעיני יאוש, ומש"ה באשפה העשויה לפנות (לעיל סי' ר"ס ס"א) הפקר גמור הוא, דיאוש גמור איכא, דהא מי שימצאו ודאי לא יכריז, דאבידה מדעת אין צריך להכריז כמ"ש הסמ"ע, דכל שאין המוצא צריך להכריז מייאש נפשיה בעל האבידה, א"כ ה"נ כיון שבאבידה מדעת אין צריך המוצא להכריז, בודאי הבעל אבידה מייאש נפשיה ושפיר הוי הפקר גמור. משא"כ בהשליך כיסו ברשות הרבים, שיש בו סימן, דאין יאוש, דאף שכ"ע לא ידעי הא דלא יגע, וחשב שבדאי יטלנו אדם, מ"מ לא מייאש נפשיה, כיון דדבר שיש בו סימן הוא, מי שלא ראה שהיא אבידה מדעת, יכריז, ומי שראה יודע של מי הוא. א"כ נהי שא"צ להכריז באבידה מדעת, מ"מ כשיודע של מי הוא, ודאי יחזיר לו, דמהיכי תיתי לא יחזיר לו כיון שאסור להשתמש בו. ועוד, דלא מייאש נפשיה חושב אולי ימצאנו אחר, שלא ראה, ויכריז. ואפשר גם לפי השו"ע, דאחר שנטלו, א"צ להחזיר דאיכא יאוש. אבל בקטן דאין יאוש, דהא אפילו ממונו של קטן יש בו גזל מפני דרכי שלום, וגם ביד הקטן חשיב כמשומר קצת, כי הקטן חשיב שומר, וקרי ליה אבידה מדעת לענין זה, שהנטול ממנו א"צ לשומרו, [שהרי אינו צריך לעשות] יותר מהבעלים, דמה שחשיב אינו משומר במקצת, אבידה מדעת הוא (נת"מ).

בהתיז צרורות [והצרורות שברו את הכלי], וחולקים במחלוקת של סומכוס ורבנן.

בא ושמע, תרנגולין שהיו מנקרים בחבל דלי [בחוטמם], ונפסק החבל ונשבר הדלי, משלמין נזק שלם. לומדים מזה, שהולכים אחרי ההתחלה. [הגמ'] הסביר [מה שכתוב משלם נזק שלם מדובר] בחבל [עצמו, והרי גופו של תרנגול נגע בו]¹². והרי [שתרנגול ינקר בחבל, הוא משונה שאין דרך שן לאכול את שאין ראוי לה וחצי נזק לשלם. אלא מתרץ הגמ' שמדובר בחבל] שנתלכלך בעיסה [ואז הוא דרכו של תרנגול לנקר את העיסה].

[מקשה הגמ' על התירוץ שנאמר שהנזק שלם מדובר בחבל] והרי כתוב "נשבר הדלי". אלא [ברייתא זו מחברו] הוא סומכוס, שאמר, צרורות משלם נזק שלם [ורואים שהולכים אחרי שבירת הכלי]. אם [המחבר הוא] סומכוס, [אין] נאמר [ב]סוף, ניתז ממנו שבר ונפל על כלי אחר ושרבה, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק, ואם [מחבר המשנה הוא] סומכוס, וכי הוא [פי' סומכוס] סובר שיש חצי נזק [בצרורות]. ואם תאמר, סומכוס מחלק בין נזק בכחו [לנזק ב]כח כחו [פי' דלי שנתגלגל הוא כחו והאחר שנשבר בצרורות הדלי הוא כחו כחו]. אלא זה ששאל רב אשי, [נזק הנעשה ב]כח כחו לפי סומכוס, [הוא] דומה [לנזק שנעשה] בכחו או איננו דומה כ[היזק שנעשה ב]כחו. תפשוט לו שזה איננו כומה כן [נזק שנעשה ב]כחו.

אלא לא [נכון לומר שזה כמו סומכוס, אלא זה כ]רבנן, למדנו מזה, שהולכים אחרי ההתחלה.

אמר רב ביבי בר אבבי, שהולך [הדלי] ממנו ממנו [פי' התרנגול דוחפו כל שעה ובשעה השבירה גם דחפו, ולכן משלם נזק שלם, לפי כולם שזה נזק בגופו].

רבא שאל, חצי נזק צרורות, משלם מגופו [ואם גופו אינו שוה חצי נזק], אז הניזק מפסידן או משלם מהמעולה [שבנכסי קרקעותיו]. יש צד לומר [מגופו משלם, שלא מצאנו חצי נזק משלם מהמעולה] [שבנכסי קרקעותיו], או אולי משלם מהמעולה [שבקרקעותיו], שלא מצאנו [נזק שנעשה] כדרכו שמשלם מגופו¹³.

¹² עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"א): תרנגול שהיה מחטט בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי, אם עיסה דבוקה בחבל דהשתא דרכו היא, או אפילו אין בו עיסה והוא בלוי שדרכו ליפסק על ידי חטיטת התרנגול, חייב בין על החבל בין על הדלי נזק שלם, ואם החבל חדש ואין עיסה דבוקה בו, משונה הוא ואינו חייב אלא חצי נזק בין על החבל בין על הדלי, ואם הוא הולך אחר הדלי ומגלגלו עד המקום שנשבר שם, משלם נזק שלם.

ביאור: או אפילו אין בו עיסה כו' - פירוש, אף שאין בו עיסה, דרך התרנגול לחטט בחבל דלי שהוא רטוב למצות מים לשתות, וזהו שייך בין שהחבל הוא ישן או חדש, אלא שאין דרך החדש להפסק מכח מציצת מים כזו, אבל אם יש בו עיסה חוטט בו טובא ואף כשהוא חדש פוסק לפעמים (סמ"ע).

ואם הוא הולך אחר הדלי כו' - אבל אם אינו הולך אחר הדלי אינו משלם אלא חצי נזק, ולא דמי לדורס הכלי ונתגלגל הכלי למקום אחר דנתבאר בסעיף ה' בהג"ה, דאזלינן בתר התחלת הדריסה וה"ל רגל וחייב נזק שלם, דשאני דריסה דדרכו הוא, משא"כ פסיקת חבל חדש בזה דשינוי הוא (סמ"ע).

¹³ עי' הגרא"ל מאלין: ההלכה שנאמרה דצרורות משלם חצי נזק יש לחקור אם כיון דצרורות תולדה דרגל הוי ולולי ההלכה היה דינו כרגל לכל מילי, ולכן גם אחרי ההלכה, החצי נזק שמשלם הוא מחיובי רגל ממש אלא דבהלכה נאמר פטור על כחו על חצי נזק, וכמו שאר פטורים שנאמרו בנזקי ממונו וכמו פטורא דרשות הרבים, כמו כן נאמר ברגל פטור על כחו שאינו משלם אלא חצי. או דילמא נאמר דאחרי ההלכה אינו פטור כמו שאר פטורים אלא דההילכתא אפקינהו לגמרי מכל חיובי רגל ונתנה להם חיוב חדש של חצי נזק, ונמצא דאחרי ההלכה החיוב דחצי נזק בצרורות הוא מההילכתא למשה מסיני ושאיני בחיובו משאר חיובי רגל האמור בתורה.

והנה בב"ק דף ג' ודף ט"ו אומרים חצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה דממונא הוא, ועיין בראשונים בדמקצתן כן הגירסא דהילכתא גמירי לה דממונא הוא, והקשה הרא"ש ע"ז דהא כיון דאומרים ב' כיצד דהלכתא לגרועי אתא ולא להחמיר וא"כ למ"ל להלכה ע"ז דממונא הוא דמהיכי תיתי נימא דקנסא הוא, ועל פי דברינו ניחא דכל זה רק אם נאמר דבהלכה לא נאמר רק פטור אבל גוף החיוב של חצי נזק אינו מההלכה כלל אלא מטעם חיוב רגל כשאר חיובי רגל. וא"כ לפ"ז בודאי אין מקום לגירסא זו דמהיכי תיתי נימא דקנסא הוא. אבל אם נאמר דההלכה אפקינהו לגמרי מכלל חיובי רגל ואוקמינהו אחיוב חדש של חצי נזק מהלכה מסיני וא"כ יש מקום לומר כמו דאומרים כן פלגא ניקא קנסא משום דלא מצינו בתורה שיהא חיוב של חצי נזק ממון כמו כן היינו אומרים דהחיוב של חצי נזק צרורות הוא קנסא דלא מצינו ממון של חיוב חצי נזק, ולכן נאמר בהלכה דחצי נזק של צרורות הוא ממונא. עי' ברכת שמואל (סי' יט ס"ב) צ"ע למה יש ספק (לעיל יז ע"ב) אם כחו כגופו דמי או לא, והרי בכל התורה אומרים כחו כגופו, כגון לגבי רציחה. ותירץ

בא ושמע, ריקוד [של תרנגול] אינו מועד, ויש אומרים, זה מועד. [וכי] אתה חושב [שיש צד ש]ריקוד [תרנגול הוא משונה]. אלא לא ריקוד והתיז, וחולקים בזה, מי שאמר אינו מועד, [הוא] סובר, משלם מגופו [ופירוש הדבר "אינו מועד" שדינו כחם לכל דבר], ומי שאמר מועד, [הוא] סובר, משלם מהמעולה [שבקרקעותיו, ופירוש הדבר "מועד" שאינו נזק שלם אלא לענין שמשלם מהמעולה שבנכסיו לענין חצי נזק]. לא, הם חולקים במחלוקת סומכוס ורבנן [אם צרורות בכל מקום משלם נזק שלם או חצי נזק, ומש"כ "מועד" היינו נזק שלם, ואינו מועד פי' חצי נזק].

בא ושמע, הכלב שנטל לחם [שנרדף בו גחלים רותחים] והלך לגדיש, ואכל הלחם והדליק את הגדיש, על הלחם משלם נזק שלם [משום שן], ועל הגדיש משלם חצי נזק [המשך הברייתא: ר"א אומר משלם נזק שלם. והנה החיוב חצי נזק משום צרורות, שכן זה כחו מה שהאש הולך ושורף במקום אחר חוץ מהמקום שהניחו]. למה [הוא משלם על הגדיש חצי נזק. וכי זה] לא משום שהוא צרורות, ולמדנו על זה, משלם חצי נזק מגופו. [וכי זה] מובן. וכי מצינו לר' אלעזר נזק שלם מגופו [הרי לסומכוס זה פשוט לרבא שלכל דבר צרורות חשיב כמועד, גם לענין לשלם מהמעולה שבנכסיו]. אלא, [צריך לומר שמדובר] כגון ששינה [הכלב] בגחלת הזה [כגון שנטלה בפיו והניחה על הגדיש, ולכן ודאי משלם מגופו כקרן], ורבי אלעזר סבר כר' טרפון, שאמר, משונה קרן בחצר הניזק, משלם נזק שלם [מגופו]. ולא היא, למה העמדת [את הברייתא] כמו רבי טרפון. משום [שחייב] נזק שלם, רבי אלעזר סובר כמו סומכוס, שאמר, צרורות, משלם נזק שלם, וסובר לה כרבי יהודה, שאמר, [אפילו קרן מועד שמשלם נזק שלם, עכ"ז] צד תמות עומדת במקומה [ואע"פ שמשלם נזק שלם, אבל חצי ממנו מגופו, וחצי מהמעולה שבנכסיו], וכאשר כתוב [שהוא משלם] מגופו, [מדובר רק] על הצד תמות [וכן בצרורות סומכוס מחייב חצי נזק מגופו וחצי מהמעולה שבנכסיו].

אמר רב סמא בנו של רב אשי לרבינא, אפשר ששמעת לפי רבי יהודה, [שצד תמות עומדת במקומה] בתם ונעשה מועד, [אבל] במועד מתחילתו [כגון צרורות]

הברכ"ש על דברי הגר"ח לפרש דברי הרמב"ם (נז"מ פ"ב ה"ה): היתה מהלכת ברשות הרבים ובעטה והתיזה צרורות והזיקו ברשות הרבים פטור, ואם תפש הניזק רביעי נזק אין מוציאין מידו, שהדבר ספק הוא שמה שינוי הוא ואינו תולדת רגל שהרי בעטה. וביאר הגר"ח, שהספק של הגמ' אם כחו כגופו הוא ספק אם ההלכה למשה מסיני בצרורות היא אם אומרים הלכה רק לענין הזיק רגל, ולכן פטור ברשות הרבים, או שההלכה למשה מסיני מחדש שכחו כגופו, ולכן במשונה חייב חצי נזק.

מי שמע [שהרי אף פעם לא היה תם]. אלא [מה ש]אמר רבי אלעזר נזק שלם, כגון שנהיה מועד, וחולקים בזה, אחר סבר, יש העדאה לצרורות, ואחד סבר, אין העדאה לצרורות.¹⁴

אלא זה ששאל רבא [בהמה שהעף משהו כדרכו¹⁵], יש העדאה לצרורות [שאחרי ג' פעמים חייב נזק שלם], או אין העדאה לצרורות [שכן הוא תולדה דרגל, שכן בפעם הראשונה זה דרכו וזה מועד¹⁶]. אם לפי רבנן, אין העדאה לצרורות. אם לפי רבי אלעזר, יש העדאה לצרורות. אמר רבא, [כל] מה שהתפקתי בו, לפי דרבנן שחולקים על סומכוס, אבל כאן [פי' בברייתא זו] בין לפי רבנן בין לפי רבי אלעזר סוברים כסומכוס, שאמר, צרורות משלם נזק שלם, ולמה רבנן אמרו חצי נזק. [היינו דווקא] שעשו שינוי ולא נהיה מועד, וחולקים במח' רבי טרפון ורבנן [שר"ט סובר משונה בחצר הניזק משלם נזק שלם].

אפשר ששמעת לפי ר' טרפון, [שמשונה בחצר הניזק משלם] נזק שלם, [אמנם זה שחייב לשלם רק] מגופו [ולא מהמעולה] מי שמע. כן [שמע כן]. מאיפה לומדים את זה, מקרן ברשות הרבים, דיו לבא מן הדין להיות כנדון [פי' מה שנלמד מקל וחומר לא יכול להיות יותר מהמלמד]. והרי רבי טרפון לא סובר "דיו". [מה שכתוב] שאין לו "דיו", היינו במקום שזה פורך את הקל וחומר [כגון שאם אומרים דיו אז אינו משלם אלא חצי נזק, ולכן אין הק"ו מלמד כלום, אמנם] איפה שלא פורך את הק"ו, יש לו "דיו".

מה שלמדנו לפני כן, רבא שאל, יש העדאה לצרורות, או אין העדאה לצרורות. מדמים [צרורות] לקרן [ולכן יש לו העדאה], או אולי [צרורות] הוא תולדה של רגל.

בא ושמע, רקידת [תרנגולים] אינו מועד [פי' הזיק שתרגול עושה כאשר הוא מרקד איננו דרכו, וחייב חצי נזק כמשונה], ויש אומרים, זה מועד. [וכי] אתה חושב [שהגמ' מביא מחלוקת בענין] ריקוד [תרנגולים, הרי פשוט שזה דרכו]. אלא לא [מדובר בריקוד תם, אלא], ריקוד והתיו, במה [חולקים, וכי] לא שעשה שלשה פעמים, וחולקים בזה, שאחד סובר,

¹⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ג): הובא לעיל הערה .

¹⁵ עי' רש"י שמביא ב' צדדים, והבאנו הצד השני, מאחר והוא כותב "ועיקר". אמנם בלישנא אחרינא של רש"י: כאשר עשה צרורות בשינוי ואחרי ג' פעמים נהיה מועד לזה, ואז יצא מתולדה דרגל ונעשה תולדה דקרן ויש להן העדאה לשלם נ"ש החצי מגופו דצד תמות במקומה עומדת וחצי מן העלייה. עי' הגר"פ: ולכאורה כונתו דההלכתא דצרורות נאמר רק ברגל ולא בקרן, ולהכי איכא נזק שלם בצרורות ע"י שינוי, דכחו כגופו. ודברי רש"י האלו הם ע"ד דבריו להלן בד"ה דחיק דבשן לא נאמר ההלכתא דצרורות, דההלכה למשה מסיני נאמר רק ברגל ולא בשאר האבות, ועד"ז ס"ל בסוגיין דהך הלכתא לא נאמר בקרן.

וכנראה דצ"ל דצרורות ע"י שינוי שאני מכל קרן, דבאמת עצם התזת הצרורות הו"ל תולדה דרגל וכל הטעם דל"ח כתולדה דרגל הוא משום דהך התזה נעשית ע"י שינוי והשינוי מפקיעו מלהחשב תולדה דרגל ומשווי ליה כתולדה דקרן, ומעתה ל"ל דאף שלגבי שאר דינים כגון חצי נזק ורשות הרבים מהני השינוי להפקיעו מדין רגל ולאשווי כתולדה דקרן, מ"מ לגבי ההלכתא דצרורות מספקא ליה אולי נאמר בזה ההלכתא דצרורות, דסוף סוף הו"ל מעשה רגל. וזהו לשון הגמ' "או אולי תולדה דרגל הוא" ר"ל דכיון דהו"ל מעשה רגל אי"כ לגבי הך מילתא יש לזה דיני רגל דנא' בזה ההלכתא דחצי נזק. ואם כנים הדברים נמצא דבקרן גמורה שכונתו להזיק כגון בשור שדחף את חבירו לבור לא נסתפקה הגמ' כלל, דבזה פשוט שלא נאמר ההלכה דצרורות ואם הועד בכך משלם נזק שלם (וכ"ה לענין שן, דבזה פשיטא דליתא להלכה דצרורות וכמש"כ רש"י להלן), וכל הספק הוא רק בצרורות הבאים ע"י שינוי אולי להא מילתא חשבי' לה כתולדה דרגל שנא' בזה ההלכה דחצי נזק צרורות, או אולי לקרן מדמי' לה והר"ז ככל קרן דלא נאמר בזה ההלכה דצרורות.

¹⁶ עי' ים של שלמה (סי' ד): עי' לעיל (יח ע"א) שרבא הקשה אם צרורות משלם מגופו או מן העלייה, וכן לקמן אם יש שינוי בצרורות, ועוד שם מקשה אם כח כחו לסומכוס ככחו דמי, ונזק שלם משלם, ולא גמיר הילכתא כלל. והנה הר"ף לא הביא שום אחת מן הבעיות, והדין עמו. כי בעיא דמגופו או מעלייה כבר נפשטא בפ"ק (ג' ע"ב). דפשיטא לרב פפא דמעלייה משלם, ואידך בעיא דיש העדאה כו' ג"כ ליתא. דודאי לא בעי תלמודא יש העדאה לצרורות אלא כשצרורות מגופו משלם. אבל כשמשלם מן העלייה. אי"כ דומה לכל כ"ד נזיקין שמשלמין מן העלייה. ואין שייך עליו העדאה. דמועדים בודאי מתחלתו, כרגל.

אמנם הרא"ש (סימן ב') פי' טעם אחר על מה שלא הביא הר"ף. לפי שאין שייך העדאה בבבל. ואין נפקותא לדין בזמן הזה.

אמנם צ"ע שהרי הרמב"ם תלמידו ג"כ לא כתב שום דבר מזאת הבעיא. אף שהוא כתב כל הדינים הנזכרים בתלמוד מענין מועד. אלא כמו שפי', מאחר דהילכתא דמעלייה משלם. פשיטא דאין העדאה. ואף שבאלפסי דפוס חדש נמצאו הך בעיות טעותים הם. ובכל אלפסי ישנים אינם.

יש העדאה, ואחד סובר, אין העדאה. לא, [המחלוקת מדובר שעשן] פעם אחת, וחולקים במחלוקת של סומכוס ורבנן.

בא ושמע, בהמה שהטילה גללים לעיסה [ומאחר וזה לא גוף הבהמה זה צרורות], רב יהודה אומר, משלם נזק שלם, ורבי אלעזר אומר, חצי נזק. במה [חולקים, וכי] לא [מדובר] שעשה שלשה פעמים, וחולקים בזה אחד סובר יש העדאה, ואחד סובר, אין העדאה. לא, בפעם אחת, וחולקים במחלוקת של סומכוס ורבנן. והרי זה משונה [שכן אין דרכה להטיל גללים לעיסה. אלא צ"ל שמדובר] שדחק [הבהמה, פי' שעומדת במקום צר ואין לה מקו לזוז משם, ולכן אינו משונה]¹⁷. ושנאמר רב יהודה אמר הלכה כמו סומכוס, ונאמר רבי אלעזר הלכה כרבנן. צריכים [ללמד את המקרה בענין] גללים, הייתי חושב לומר הואיל ונגרר אחרי גופו [שכן זה היה בתוך גופו], נחשב כגופו, לכן לומדים [שלא].

בא ושמע, רמי בר יחזקאל שאל סתירה, תרגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו [פי' ונבקע הכלי מחמת הקול], משלם נזק שלם¹⁸, ואמר רב יוסף, אמרו בבית מדרש של רב, סוס שצנף, וחמור שנער, ושיבר כלים [בקולו, וכל אלה הם צרורות], משלם חצי נזק, [ב]מה [מדובר, וכי] לא כגון שעשה שלשה פעמים [ונהיה מועד לזה],

¹⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ח): בהמה שהטילה גללים לעיסה, היינו צרורות, וכגון דדחיק לה עלמא שאין לה מקום לנטות אנה ואנה, דאי לאו הכי הוי שינוי ותולדה דקרן הוא.

ביאור: הוי שינוי - דאין דרך הבהמה להטיל גללים לעיסה (סמ"ע). ועי' הגר"פ: ברמב"ם לא הביא להך דינא, וצ"ב למה השמיט הרמב"ם להך דינא, דהא גם לדין דקיי"ל כרבנן דצרורות משלם חצי נזק איכא נפק"מ בזה לענין שינוי לרביע נזק, דבסתם גללים הוי שינוי והר"ז בכלל האיבעיא דשינוי לרביע נזק ובדחיק ליה עלמא הוי דרכו ומשלם חצי נזק. וכנראה צ"ל דהרמב"ם ס"ל דקרן הגמ' "והא משונה הוא" לא קאי ע"ד רבנן אלא ע"ד סומכוס, דס"ל להרמב"ם דדוקא לסומכוס מהני הך שינוי לגרעו לחצי נזק אבל לרבנן ל"מ הך שינוי לגרעו לרביע נזק, אכן הדברים צ"ב.

¹⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ט): כשם שחייב על כח שיש בו ממש שהתיו צרורות, כך חייב על כח שאין בו ממש, כגון סוס שצנף פירוש: צניפה בסוס, כמו נעירה בחמור, ונביחה בכלב, ושיאגה באריה, וחמור שנוער ושברו כלים בכח קולם, ותרגול שבר כלים ברוח כנפיו, או שהושיט ראשו לאויר כלי ותקע בו ושברו. במה דברים אמורים: כשיש בו זרעונים דהשתא הוי דרכו, אבל אם אין בו זרעונים הוי שינוי ולא דיינין ליה השתא.

ביאור: דהשתא הוי דרכו - פירוש, דרכו להושיט שם ראשו כדי לאכול, וכל שדרכו להושיט שם ראשו רגיל ג"כ לצעוק ולתקוע (סמ"ע).

ועי' רע"א שציין לב"י (י"ד סי' קיג): ניפוח בפה מועיל בבישולי גוים דחשיב כגופו וריאה מפרק כיצד הרגל (ב"ק י"ז): גבי חצי נזק צרורות דחשיב חצי וניפוח הפה חשיב כגופו כמו דמייתי התם (יח): מתרגול שתקע בכלי זכוכית וכו' ובודאי דכגופו דמי דאם לא כן הוי קנסא כדפריך רבא ואי לאו כגופו דמי ליפטריה וקיימא לן דממון הוא וכיון דכגופו דמי ומדינא אפילו נזק שלם בעי לשלומי אי לאו הלכתא למה לא יועיל בפה כמו ביד.

וחולקים בזה, אחד סובר, יש העדאה, ואחד סובר, אין העדאה. לא, חולקים במחלוקת של סומכוס ורבנן בפעם אחת. והרי זה משונה [שכן אין דרכו של תרנגול לתקוע בכלי. אלא צ"ל שמדובר] שיש בו זרעים¹⁹ [ואז דרכו להכניס ראשו בתוך הכלי ולאכול, ומאחר וזה דרכו לאכול גם כן הרי דרכו לצעוק].

רב אשי שאל, [לרבנן החולקים על סומכוס, האם] יש שני צרורות [היכא ששינה בהם, כגון שבעטה ברגלה ומחמת הביעוט התיזה צרורות ושברה כלים, ואז הוא חייב רק] רביע נזק, או אין שני צרורות [ואז הוא חייב רק] רביע נזק [אלא תמיד חייב חצי נזק]²⁰. תפשוט את זה [מההלכה הזו של] רבא, שרבא שאל, יש העדאה לצרורות, או אין העדאה לצרורות. משמע שאין שני [שאם יש שני לרביע הוי חצי נזק להעדאתם ולמה רבא שואל הרי ודאי אין העדאה לשלם נזק שלם, שכן תמות היא רביע נזק והעדאה היא רק חצי נזק]. אולי רבא אמר [בצורה של] "אם תרצה לומר" [פ"י] והוא מסתפק בשני הדברים, א' אם יש שינוי או לא, ואם תרצה לומר שאין שינוי האם יש העדאה למות זו או אין העדאה, "אם תרצה לומר" שאין שני, יש העדאה או אין העדאה. תיקו [פ"י] זה ספק]

רב אשי שאל, כח כחו, לסומכוס, [דינו] כמו כחו או לא. [ופירוש צדרי הספק אם] הוא למד הלכה [למשה מסיני של צרורות לחצי נזק] ומעמידו בכח כחו, או אולי לא למד את הלכה [למשה מסיני] כלל. תיקו. היתה מבעטת, או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים, משלם חצי נזק. שאלוהו, איך מדובר. היתה מבעטת והזיקה בביעוטה [ללא צרורות וזה תולדה דקרן], או צרורות כדרכו משלם חצי נזק, ורבנן היא, או אולי היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות מחמת ביעוט, משלם חצי נזק, כדרכו משלם נזק שלם, ומי זה, סומכוס היא.

בא ושמע מהסוף [אפשר להוכיח כוונת המשנה], דרסה על הכלי ושברתו, ונפל השבר על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון חצי נזק. ואם זה סומכוס, וכי יש לו [הלכה של] חצי נזק [בענין צרורות]. ואם תאמר, ראשון, ראשון להתזה [אותו כלי שנשבר מחמת התזת שברי כלים שדרסה עליו קרי ראשון ואף על גב דצרורות יננהו משלם נזק שלם דסומכוס היא], ושני, שני²¹ להתזה [כגון שמאותו כלי שנשבר ע"י צרורות התיזו שברים ושברו כלי שלישי דהוי כח כחו ומשו"ה משלם חצי נזק], וסומכוס מחלק בין כחו לכח כחו. הרי זה השאלה של רב אשי, כח כחו, לסומכוס, דומה ככחו או אינו דומה ככחו. תפשוט אותו שאינו ככחו.

רב אשי מעמיד את המשנה כרבנן וכך שאלה, היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות כדרכו, חצי נזק, [אבל אם] היתה מחמת ביעוט, [רק חייב] רביע נזק, ויש שני [בצרורות], או אולי היתה מבעטת והזיקה בביעוטה, או צרורות מחמת ביעוט, חצי נזק, ואין שני. תיקו.

רבי אבא בר ממל שאל את רבי אמי, ויש אומרים את רבי חייא בר אבא, היתה מהלכת [בחצי הנזיק] במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזת, ובעטה והתיזה והזיקה, מהו. כיון דאי אפשר לה [לא לעשות מעשה כזה] הוא דרכו [ודינו ככל צרורות, חצי נזק], או אולי עכשיו הרי התיזה צרורות מחמת ביעוט [והוה משונה]. תיקו.

ר' ירמיה שאל את ר' זירא, היתה מהלכת ברשות הרבים (ובעטה) והתיזה והזיקה, מה [דינו]. מדמים אותו לקרן וחייבת, או אולי תולדה דרגל הוא ופטורה [שכן כל צרורות הם תולדה של רגל ופטור ברשות הרבים]. אמר לו, זה מסתבר, שהוא תולדה דרגל²².

התיזה ברשות הרבים [כדרכו, והלכו הצרורות] והזיקה ברשות היחיד, מהו. א"ל, אין כאן עקירה [פ"י] התזה המחייבת, הרי רשות הרבים הוא מקום פטור על נזק רגל, וכי יש להסתפק אם יש כאן הנחה [המחייבת]. שאלו שאלה מברייתא, היתה מהלכת בדרך והתיזה, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, חייב. במה [מדובר, וכי] לא [מדובר ש]התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים. לא, התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד²³. והרי אמרת, אין כאן עקירה [פ"י] התזה המחייבת, הרי רשות הרבים הוא מקום פטור על נזק רגל, וכי יש להסתפק אם יש כאן הנחה [המחייבת]. אמר לו, חזרתי מזה.

שאלו שאלה מברייתא, דרסה על הכלי ושברו, ונפל השבר על כלי אחר ושברו, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם חצי נזק, ולמדנו על זה, במה מדובר, ברשות הנזיק, אבל ברשות הרבים, על הראשון פטורה [שרגל פטור ברשות הרבים], ועל האחרון חייבת, במה [מדובר, וכי] לא [מדובר ש]התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים [וחייבת שצרורות כדרכם דומים לקרן וחייב ברשות הרבים?]. לא, התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד. והרי אמרת, אין כאן עקירה [פ"י] התזה המחייבת, הרי רשות הרבים הוא מקום פטור על נזק רגל, וכי יש להסתפק אם יש כאן הנחה [המחייבת]. אמר לו, חזרתי בי. באמת.

¹⁹ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצ ס"ט) הובא לעיל הערה 18.

²⁰ ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצ ס"ז): בעטה בארץ ברשות הנזק והתיזה צרורות מחמת הביעוטה והזיקה שם, חייב לשלם רביע נזק שזה שינוי הוא בהתזת צרורות, ואם תפס הנזק חצי נזק אין מוציאין מידו, ואפילו היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה שלא תתזי וביעטה והתיזה, משלם רביע נזק ואם תפס הנזק חצי נזק אין מוציאין מידו. הגה: וכבר נתבאר דיש חולקים, וסבירא להו דלא מהני תפיסה בספק דינא.

ביאור: במקום שאי אפשר לה שלא תתזי - גם זה ספק בגמרא, ומשום דבזה יש סברא לומר דה"ל דין רגל טפי אף שבא מחמת בעיטה, כיון דאפילו בלא בעיטה גם כן היתה מתזת צרורות כיון שהוא מקום שאי אפשר לה שלא תתזי, ואפ"ה כיון דאיבעיא דלא איפשטא היא דינה כאיבעיא שלפני זה בבעטה והתיזה והיא אפשר לה שלא תתזי (סמ"ע).

דלא מהני תפיסה כו' - ולדעתם אם הזיק ברשות הרבים מפקינן ממנו, וברשות הנזק אי תפס גוף המזיק גובין לו ממנו רביע הנזק, וטעמו הוא פשוט על פי מ"ש דהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון דלא מהני ביה תפיסה לעולם הנזק ידו על התחונה (סמ"ע).

²¹ גירסת רש"י "אחרון אחרון".

²² ע"י ש"ע (ח"מ סי' שצ ס"ג) הובא לעיל הערה .

והרי ר' יוחנן אמר, אין חצי נזק חלוק לא לרשות היחיד ולא לרשות הרבים. במה [מדובר וכי] לא [ש]התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים. לא, [ש]התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד. והרי אמרת, אין כאן עקירה [פי' התזה המחייבת, הרי רשות הרבים הוא מקום פטור על נזק רגל, וכי יש להסתפק אם] יש כאן הנחה [המחייבת]. א"ל, חזרתי בי. אם תרצה נאמר, כי אמר רבי יוחנן, על קרן.

רבי יהודה הנשיא ורבי אושעיא יטבו באכסדרא של רב יהודה²⁴, יצא דבר ביניהם, [בהמה ש]כשכשה בזנבה [ושבר כלי], מה [דינו, פי' האם זה דרכו ופטורה ברשות הרבים או לא]. א"ל השני, וכי [הבעלים צריכים] לאחוז בזנבו וילך [אלא ודאי הוא פטור]. אם כן, קרן גם שנאמר [כך], וכי [הבעלים צריכים] לאחוז בקרן וילך. איך הם דומים²⁵, קרן איננו דרכו, זה דרכו [והוא תולדה של רגל]. וכי מאחר שזה דרכו, מהו השאלה. הוא שאלו בכשכוש יתירה [אם גם זה דרכו או לא]²⁶.

רב עינא שאל, כשכשה באמתה, מה [דינו]. וכי אומרים שזה דומה לקרן, קרן יצרו תוקפו, כאן גם כן לא שונה [ולכן] הוא כקרן, וחייב ברשות הרבים, או אולי קרן כוונתו להזיק, זה אין כוונתה להזיק. תיקו [פי' זה ספק].

התרגולין מועדין ללכת כדרכן ולשבר וכי' היה דליל קשור ברגליו
[וכו']. אמר רב הונא, לא שנו [שרק חייב חצי נזק] אלא שנקשר [הדליל] מאליו [ברגלו של התרגול], אבל קשרו אדם, חייב [הקושר נזק שלם משום בור אם נתקל אדם בו]. נקשר מאליו, מי חייב [לשלם חצי נזק]. אם תאמר בעל הדליל [שאין התרגול שלו], איך מדובר. אם הוא הצניע אותו [הדליל בביתו, והתרגול הוציא], הוא אנוס. ואם הוא לא הצניע אותו, הוא פושע [והוא צריך לשלם חצי נזק, שהרי בורו הוא שהשליכו לרשות הרבים]. אלא חייב בעל תרגול, מה שונה שלא חייב נזק שלם [ורק חייב חצי נזק]. שנאמר "כי יפתח²⁷ איש בור", ולא שור בור [והרי התרגול כרה אל הדליל הזה להיות בור]. חצי נזק נמי, איש בור ולא שור בור. אלא,

²⁴ יש מוסיפים "הנשיא".

²⁵ עי' רש"י פסחים ס ע"ב ד"ה הכי.

²⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצ ס"ב): כשכשה בזנבה כשכוש רב שאין דרכה לעשות תמיד והזיקה ברשות הרבים, או שכשכה בגיד שלה ברשות הרבים והזיקה, פטור, ואם תפס הניזק גובה חצי נזק ממה שתפס, שזה הדבר ספק הוא אם אלו תולדות הקרן שחייב עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל שפטור עליה ברשות הרבים. הגה: ויש אומרים דבכל ספקא דדינא לא מהני תפיסה ולכן אפילו אם תפס מפקינן ממנו, ולדעת הרא"ש דכשכשה בזנבה לא היה ספק ודאי פטור.

ביאור: כשכשה בזנבה כו' - אם כשכשה כדרך כל הבהמות, ושיברה כלי דרך כשכשה, ודאי הוא דינו כרגל שפטור על מה שהזיק ברשות הרבים ועל הזיקו ברשות הניזק חייב נזק שלם, אבל אם ההיזק מכה כשכוש הרב, ואי לא היה מכשכש אלא כדרך שאר הבהמות, לא היה משתבר הכלי, המחבר סובר שהיה ספק אם נחשב כדרכו לא, והמוציא מחבירו עליו הראיה, והרמ"א סובר דהוה דרכו ותולדה דרגל. ואם כשכשה בגיד שלה ועי"ז שברה הכלי, לכ"ע הוא ספק, ומש"ה אי לא תפסו הניזק והזיקה ברשות הרבים אין לו כלום דיכול המזיק לומר תולדה דרגל הוא, ואם הזיקה ברשות הניזק אינו משלם אלא חצי נזק ממ"נ, אבל אם תפס ונעשה הנזק ברשות הניזק צריך לשלם נזק שלם דיד התופס על העליונה ויאמר תולדה דרגל הוא, ואם ברשות הרבים נעשה הנזק יאמר התופס תולדה דקרן הוא וצריך לשלם חצי נזק, לפי המחבר. ועל זה כתב הרמ"א דיש אומרים דלא מהני תפיסה בספיקא דדינא. ועוד כתב, אם כשכשה בזנבה כשכוש רב הוא אורחה ותולדה דרגל הוא, ואם הזיקה ברשות הרבים פטור לגמרי אפילו למ"ד דמהני תפיסה לספיקא דדינא, דכאן אין ספק אלא ודאי אורחה הוא. ומינה, דאם הזיקה ברשות הניזק דמשלם נזק שלם כיון דזדא אורחה הוא, והיה לו לכתוב ג"כ צד חיובו דכשכש בזנבו כשכוש רב ברשות הניזק, אלא דחדא באידך תליא וצד החיוב נלמד מצד הפטור (סמ"ע).

דבכל ספיקא דדינא לא מהני תפיסה כו' - והיינו בדבר שהוא איבעיא וכו', אבל ג"כ מודים דאם הזיקה ברשות הניזק דאינו משלם אפילו חצי נזק בלא תפיסה, דכיון דלא איפשטא יש לומר דלא הוא אורחה ותולדה דקרן הוא וקרן אינו משלם חצי נזק אלא מגופו וכמו שכתב בסימן א', ומש"ה בעינן שיתפוס גופו דהמזיק דוקא וישלם ממנו חצי נזק, ואפילו אם הזיק לאדם אחד ברשות הרבים וברשות הניזק דינא הכי, ואינו יכול לומר ממ"נ אם תאמר שהוא קרן תתחייב לי ג"כ ברשות הרבים ואם תאמר שהוא רגל ומש"ה תפטר על היזקו ברשות הרבים, א"כ תן לי נזק שלם הזיקו דרשות הניזק, אלא בשניהן להקל (סמ"ע), ויש חולקים כיון דמבעיא אי אורחה היא ואין כוונתה להזיק או כוונתה להזיק והיה קרן א"כ יכול לומר אולי טבע הבהמה לפעמי' הוא כך ולפעמים כך ואולי ביה הזיקה דרך הלוכה כי אורחה ולא הי' כוונתה להזיק וברשות הניזק היתה כוונת' להזיק וקרן הוא (ש"ך), ו"א שהכל בנוי על המח' אם מהני תפיסה בספיקא דדינא (ס"ז).

²⁷ גירסת רש"י "יכרה".

המשנה שלנו [מדבר שהתרגול] זרקו [ושיבר בזריקתו כלים שהוא צרוות]. וכאשר למדנו [ההלכה הזו] של רב הונא, למדנו במקרה רגילה?, בדליל הפקר, ואמר רב הונא, נקשר מאליו, פטור [בתרגול ונתקל בו אדם פטור שמי אפשר לחייב הרי הליל אין לו בעלים, ובעל התרגול גם כן שנאמר "איש בור" ולא שור בור], קשרו אדם, חייב [הקושר, שהרי קנאו בהגבהה ויש לדליל הזה בעלים]. למה הוא חייב [שהרי זה איננו בור מעולה, שלא הזיק במקום שקשרו שלם, שהתרגול גררו למקום אחר]. אמר רב הונא בר מנחם, משום בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה.

מתני'. כיצד השן מועדת²⁸, [ומתריץ המשנה], לאכול את הראוי לה. הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות²⁹. אכלה כסות או כלים, משלם חצי נזק [שזה משונה]. במה דברים אמורים, ברשות הניזק²⁹, אבל ברשות הרבים, פטור [שכן צריכים "ובער בשדה אחר" כדי לחייב]. ואם נהנית³⁰, משלמת מה שנהנית. כיצד משלמת מה שנהנית. אכלה מתוך הרחבה, משלמת מה שנהנית, מצדי הרחבה, משלמת מה שהזיקה³¹ [משום קרן תם חצי נזק, ומועד נזק שלם]. מפתח החנות, משלמת מה שנהנית, מתוך החנות, משלמת מה שהזיקה.

גמ'. הרבנים למדו, השן מועדת לאכול את הראוי לה, כיצד. בהמה שנכנסה לחצר הניזק, ואכלה אוכלים הראויים לה ושתתה משקין הראויים לה, משלם נזק שלם. וכן היה שנכנסה לחצר הניזק, וטרפה בהמה ואכלה בשר, משלם נזק שלם. ופרה שאכלה שעורין³² [שהם מאכל חמור], וחמור שאכל כרשינן [שהם מאכל פרה], וכלב שליקק את השמן, וחזיר שאכל חתיכה של בשר, משלמין נזק שלם [אף על גב שאינם רגילים בכך הואיל ודרכם לאכלו בשעת הדחק כשהם רעבים, קוראים לזה "ראויים להם"].

אמר רב פפא, עכשיו שאמרת, כל דבר שאין דרכו [לאכול כל הזמן, אמנם דרכו] לאכול ע"י הדחק, נקראה אכילה [אפילו שלא על ידי הדחק]. חתולה שאכלה תמרים, וחמור שאכל דג, משלם נזק שלם. חמור שאכל לחם ולעס לסל, חייביה רב יהודה לשלם נזק שלם על הלחם, ועל הסל חצי נזק. ולמה [רק חייב חצי נזק על הסל, הרי' כיון שדרכו לאכול לחם, גם דרכו ללעוס הסל]. זה שנאמר שחייב רק חצי נזק מדובר [שאלה [הלחם] וחזר ולעס [את הסל]]. [וכי] פת דרכו הוא. ושאלו סתירה, אכלה פת ובשר ותבשיל, משלם חצי נזק. במה [מדובר, וכי] לא בבהמה. לא, בחיה. [ואי] בשר דרכו הוא. שצלאו [את הבשר]. ואם תרצה נאמר, בצבי [חיה] דרכו בפת או בשר. ואם תרצה נאמר, לעולם בבהמה, [ומדובר שאכל על] השלחן [ואין דרכו בכך].

²⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפט ס"ו): הובא לעיל הערה .

²⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפט סט"ו): הובא לעיל הערה .

³⁰ עי' שו"ע (סי' שצא ס"ח): אכלה ברשות הרבים, משלם כל מה שנהנית דהיינו כל מה שאכלה, אינו משלם אותו אלא כאלו היתה תבן, ויש אומרים דמי שעורים בזול, ואם אכלה אוכלים הרעים לה כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית פטור:

ביאור: משלם כל מה שנהנית - כלומר, אף שפטרה התורה משלם נזק שלם, מ"מ מה שנהנית צריך לשלם (סמ"ע), ודוקא כשגופו נהנה ע"י אחר או ממונו נהנה מחבירו ע"י מעשה של ממונו כמו אכלה מצדי רחבה ונפלה לגנה אז משלם מה שנהנית. אבל כשממונו נהנה ע"י אחר פטור, מוכח דאם תחב לה אחר אוכלין לתוך פיה של בהמת חברו פטור לשלם מה שנהנית וכ"ז מיירי שתחב אוכלין של אחרים ופטור מן בעל האוכלין. אבל אם תחב אוכלין שלו, חייב לשלם לו, דלא גרע מיורד שלא ברשות. וטעמא ביורד שלא ברשות כיון שבתוכו השביח חייב לשלם לו, אבל כל שממונו נהנה מממונו של אחר שלא ע"י מעשה ממונו, ה"ל ספיקא דדינא (ש"ך), מש"כ הש"ך דאם האכיל מדיילה לבהמתו של חברו דמשלם לו משום דכיון להשביח, יש חולקים דזה רק שייך היכא דפיטמה הבהמה דהשבח בעין אבל היכא דלא פיטמה דאין שבחא בעיניה דמי למבריא ארי (רע"א בשם המח"א), ועל"ג דאבות נזיקין משלמין ממיטב, אבל בזה אינו משלם אלא מזיבורית, דהא בע"ח דינו בזיבורית אף על גב דנהנה הלה ממעותיו וחכמים הוא דתקנו בביבורית משום נעילת דלת, והכא שלא מדעת בעלים הוא דנהנה ואינו משלם אלא בזיבורית (קצה"ח).

כאילו היה תבן - דיכול המזיק לומר לא הייתי מאכילה שעורים אלא תבן, ומה שנהנית שאין צריך ליתן לה תבן כיון ששבעה מהבשר, הוא דמשלם לניזק ולא יותר (סמ"ע).

דמי שעורים בזול - דהיינו שליש פחות מכדי שיווי השעורים וכמ"ש בסימן שמ"א סעיף ד' (סמ"ע), ו"א דאם המזיק רגיל ליתן לבהמתו שעורים אז בודאי מחויב לשלם לניזק דמי שעורים ואם הוא רגיל ליתן לבהמתו תבן אז יכול לומר קים לי ואינו משלם לניזק אלא דמי תבן (פ"ת בשם השמן רחק).

ולא נהנית פטור - דכיון דהוא ברשות הרבים ולא נהנית, אין עליה שום חיוב (סמ"ע).

³¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"ד): בהמה שראתה לחם בסל ושרבה הסל ואכלה הלחם, משלם נזק שלם גם על הסל שכך דרכה לשבר הסל כדי לאכול הלחם, אבל אם אכלה הלחם תחילה ואח"כ שברה הסל, אינו משלם על הסל אלא חצי נזק דהוי קרן, ואינו משלם אלא מגופו.

[היתה מקרה שבו] עז ראה לפת על פי חבית, נסרכה ועלתה ואכלה לפת ושברה את החבית, חייבה³² רבא חייב [בעליו של העז] על הלפת ועל החבית נזק שלם. למה. כיון שדרכו לאכול לפת, גם דרכו לסרכה ולעלות.

איפלא אמר, בהמה ברשות הרבים, שפשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה, חייבת. למה. הגב של חברתה דומה כחצר הניזוק. נאמר [שבריייתא זו] רביה לוי, [שלמדנו] היתה קופתו מופשלת לאחוריו, ופשטה צוארה ואכלה ממנו, חייבת. רבא אמר [היינו דווקא כשהעז] קפצה [ואין דרכו של בהמה לקפוץ, ולכן הוי תולדה של קרן, וחייב חצי נזק], וכאן [פי' הציור של קופתו מופשלת] גם כן [שהבהמה] קפצה³³.

ואיפה נאמר [ההלכה הזו] של רבא. על זה שאמר רבי אושעיא, בהמה ברשות הרבים שהלכה ואכלה, פטורה. [אבל אם היא] עמדה ואכלה, חייבת. מה שונה [זה מזה]. הלכה, שדרכו הוא, עמדה גם כן הוא דרכו. אמר רבא, [מה שכתוב עמדה, פי'] שקפצה.

ר' זירא שאל, מתגלגל, מהו³⁴. איך מדובר. כגון שעמיר עומד ברשות היחיד³⁵ [והבהמה לקחה משם] ומגלגלו מרשות היחיד לרשות הרבים,

³² עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"ה): ראתה אוכלים ע"פ החבית ונסתבה בחבית לעלות כדי לאכול האוכלים ושברתו, משלם גם על החבית נזק שלם שכן דרכה לעלות עליו כדי לאכול האוכלים.

³³ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"א): היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה ואפילו עמדה, אינו משלם אלא מה שנהנית שכן דרך הבהמות לאכול זו מעל גבי זו, ואם קפצה ואכלה מעל גבי חבירתה משלם מה שהזיקה. גבי חבירתה כחצר הניזוק הוא חשיב [ר"ף]. הגה: ויש אומרים דדוקא שהוא בענין שאי אפשר לה לאכול כי אם בקפיצה, אבל אם תוכל לאכלם בלא קפיצה אז חשיב כרשות הרבים, והוא הדין להיתה קופתו מופשלת לאחוריו ואכלה פירות שבקופה [רא"ש ורמב"ן].

ביאור: אינו משלם אלא מה שנהנית - נראה אפילו היתה ראשה בשעת אכילתה ע"ג בהמה, מ"מ כיון שגופה ורגליה עומדות ברשות הרבים, בתר גופה אזלינן, ויש לו דין שן ברשות הרבים דאינו משלם נזק שלם כי אם מה שנהנית וכמ"ש לעיל (סמ"ע).

ואם קפצה ואכלה כו' - פירוש, ואכלה בשעה שהיא עדיין מגביהה רגליה הראשונים, ואפילו היתה יכולה לאכול מעל גבה בלי קפיצה, מ"מ מדקפצה ואכלה על גבה של הבהמה דהניזוק, מיקרי חצר הניזוק, והרמ"א וס"ל דכל שיכולה לאכול בלי קפיצה דינו כרשות הרבים, דדרך הבהמה לאכול בכל מקום שתוכל לאכול (סמ"ע).

אבל אם תוכל לאכול בלי קפיצה כו' - פירוש, ואף שקפצה ואכלה חשוב כרשות הרבים (סמ"ע).

והוא הדין להיתה קופתו כו' - פירוש, גם בזו יש חילוק בין אם קפצה ואכלה או אכלה בלי קפיצה. ולדעת המחבר, הוא הדין אם היו מונחים הפירות ברשות הרבים במקום שאפשר ליטלם בלי קפיצה וקפצה ואכלה חשוב כחצר הניזוק, ויש דעה שלישית שחולק דבאכלה מעל גבי חבירתה או מתוך קופתו חייב אפילו בלי קפיצה, וברשות הרבים אם קפצה משלם כל מה שהזיקה, ובלא קפיצה כל מה שנהנית (סמ"ע).

להסביר את המח' מחבר רמ"א, עי' הגרא"ל מאלין: שיטת הרמ"א הוא דאינו תלוי בהמקום רק תלוי אם אוכלת ע"י חיזור או שבקתה לרחבה, וכן תלוי אם אוכלת ע"י שפשטה צוארה או אוכלת ע"י שקפצה ע"ג חבירתה ונסתלקה מרשות הרבים לגמרי, ונמצא לפ"ז שחלוק צידי הרחבה וכן על גבי חבירתה מרשות הניזוק גמור, שהרי תוך החנות מפורש במשנה דאכלה מתוך החנות דחייבת אף דאוכלת בלא חיזור דבין לרב בין לשמואל פטור ובצידי הרחבה ובעל גבי חבירתה תלוי אם הבהמה עומדת בצידי הרחבה חייבת ואם רק מחזרת או פשטה צוארה פטורה.

ועי' נמוקי יוסף: טעמא דמילתא משום דבהמתו לא רשות הניזוק גמור הוא אבל רשות הניזוק גמור כגון ביתו חייבת ואפילו אכלה כדרכה וכשלמדנו מתוך החנות משלמת מה שהזיקה, עכ"ל. אבל מ"מ לא נתבאר החילוק בין רשות הניזוק גמור לרשות הניזוק שאינו גמור. עי' המשך דבריו בהערה י.

³⁴ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"ב): בהמה שהיתה עומדת ברשות הניזוק ותלשה פירות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הניזוק, הרי הדבר ספק. הגה: והוא הדין אם הבהמה עומדת ברשות הרבים ונטלה האוכל מרשות הניזוק ואכלה ברשות הרבים והוי הדבר ספק, ודוקא בכהאי גוונא שהמאכל ברשות אחד והבהמה גלגלה המאכל לרשות שני, אבל אם המאכל דבר ארוך מקצתו מונח בפנים ומקצתו מונח בחוץ וכשמושכת ראש האחד ראש השני נגרר אחריה, בכל מקום שהיא מתחלת למושכו ושבינו ליה כאלו אכלן של, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית, ואם תפס הניזוק כמה שהזיקה אין מוציאין מידו. הגה: וכבר נתבאר סימן שצ דיש חולקים וסבירא להו דלא מהני תפיסה בספיא דדינא.

מהו [הולכים אחרי האכילה ופטורה שזה ברשות הרבים או הולכים אחרי מקום הלקיחה, ואז חייבת]. בא ושמע, שרבי חייא לימד, משא [כעת הגמ' חשבה שמדובר בתיק מלאה שעורים] שמקצתו בפנים [רשות הניזוק] ומקצתו בחוץ [והוה ברשות הרבים]. אכלה בפנים, חייבת, אכלה בחוץ, פטורה. כמה [מדובר, וכי] לא [מדובר שהבהמה אכלה את כל השעורים, ומה שנאמר "בפנים" פי' שהבהמה] גלגל [את התיק לרשות הניזוק, ואז חייבת, אבל אם גלגלה בחוץ פטור, אם כן רואים שהולכים אחרי מקום האכילה]. לא, נאמר, אכלה על מה שבפנים [פי' מה שהיה מונח בתחילה בחוץ, בפנים], חייבת, על מה שבחוץ [פי' מה שהיה מונח בתחילה בחוץ], פטורה [אם כן ראה שהולכים אחרי מקום הלקיחה]. אם תרצה נאמר [כמו שאמר בתחילה שמדובר שהבהמה משך את התיק מרשות לרשות, ועכ"ז אין לפשוט אם הולכים אחרי מקום לקיחה או מקום אכילה, שכן] רבי חייא אמר [ההלכה שלן], בפתיחה דאספסתא [פי' משא של שחת שכל העלים שלו הם ארוכים וראשו א' ברשות הניזוק והשני ברשות הרבים, ולכן מאיפה שהבהמה לוקח אותו, נחשב שכולו במקום ההוא, אבל הספק של ר' זירא מדובר שכל הגרגיר או ברשות הרבים או ברשות היחיד].

אכלה כסות וכי'. על איזה [מקרה שבמשנה כתוב שאם אכלה כסות פטור, האם דווקא כמה שהוא תולדה של רגל, או אפילו כמה שהוא משונה ותולדה של קרן]. אמר רב, על כולם. למה [אין חיוב של אכילה משונה]. כל המשנה [פי' זה שהניח בגדיו ברשות הרבים] ובא אחר ושינה בו [פי' שהבהמה אכלה ממנו], פטור. ושמואל אמר, לא נאמר [שבהמה שאכלה ברשות הרבים פטורה] אלא פירות וירקות³⁶, אבל כסות וכלים, חייבת.

וכן אמר ריש לקיש, על כל [המקרים במשנה פטורה בכסות וכלים]. וריש לקיש הולך לטעמו, שאמר ריש לקיש, שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, בעטה מהלכת ברבוצה, פטורה [ואע"פ שבעטה היא תולדה של קרן, וחייבת ברשות הרבים, אמנם מאחר ובהמה רבצה ברשות הרבים והיא שינוי, אין חיוב עליו. אבל אם בעלתה] רבוצה במהלכת, חייבת. ורבי יוחנן אמר, לא שנו אלא פירות וירקות, אבל כסות וכלים, חייבת. נאמר, רבי יוחנן אין לו דריש לקיש אפילו בשתי פרות. לא, לעולם יש לו, כסות עבדי אנשים דמנחי גלימי ומתפחי, אבל בהמה לא אורחם.

ואם נהנית משלמת [וכי']. וכמה. רבה אמר, דמי עמיר [פי' אפילו אם הבהמה אכלה שעורים מספיק לשלם דמי תבן וקש]. רבא אמר, דמי שעורים בזול [פי' שתי שליש של השער שבשוק]. ישנם ברייתא שלומד כמו רבה, ישנם ברייתא שלומד כמו רבא. ישנם ברייתא שלומד כמו רבא, רבי שמעון בן יוחי אמר, אין משלמת אלא דמי עמיר בלבד³⁷. ישנם ברייתא שלומד כמו רבא, אם נהנית, משלמת מה שנהנית, כיצד. אכלה קב או קביים, אין אומרים תשלם דמיה, אלא אומדין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אף על פי שאינו רגיל [להאכילה שעורים אלא קש או תבן]. לפיכך [פי' מאחר ומשערים דבשר שראוי לה, אם] אכלה חטין או דבר הרע לה, פטורה [שהרי לא נהנתה].

אמר רב חסדא לרמי בר חמא, לא היתה אצלנו בערב בתוך התחום [פי' קרוב אצלנו שתוכל לבא], ששאלנו דברים טובים. אמר, מהם הדברים הטובים. אמר, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך לשלם לו שכירות או אין צריך. איך מדובר. אם תאמר בחצר שלא עומד להשכרה, ואדם שלא עומד לשכור [שכן יש לו בית או יש לו אפשרות לשאול מקום לדור]. זה לא נהנה וזה לא חסר [ופשוט שהוא פטור]. אלא בחצר שעומדת להשכרה, ואדם שעומד לשכור, זה נהנה וזה חסר [ופשוט שהוא חייב]. לא [מדובר בצירוף כזו, אלא] צריך [לומר שמדובר], בחצר שלא עומדת להשכרה, ואדם שעומד לשכור. מה [דינו. האם הדרן] יכול לומר לו, מה חסרתין [הרי גם מבלי שאני דר שם, לא היתה משכירין], או אולי יכול [בעל הדירה לומר]

ביאור: הרי הדבר ספק כו' - ואף על גב דפסק המחבר לפני זה בסעיף ז' דאם לקחה פירות ברשות הרבים והלכה ואכלה ברשות הניזוק יש מחייבין לשלם נזק שלם, ל"ל דזה שעומדת ברשות הניזוק ועומדת ומושיטה ראשה לאכול ברשות אחר מחשב שינוי שאין דרך אכילתה בכך, לכן הו"ל ספק, משא"כ כשהלכה מרשות לרשות (סמ"ע), לפי מ"ש לעיל דבהלכה לרשות הניזוק מן רשות הרבים מיחשב כנטילה ברשות הניזוק, והיינו שנושאת המאכל בפיה, משא"כ הכא דמתגלגל המאכל בארץ עד רשות הניזוק ומספקא ליה אי חייב נזק שלם או פטור לגמרי, ודלא כסמ"ע (ט"ז).

דיש חולקים וסבירא להו כו' - אמנם כיון דעכ"פ תפיס ברשות נגד מה שנהנית, מהני התפיסה גם לשאר (סמ"ע).

³⁵ גירסת רש"י "הניזוק".
³⁶ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"ב): הובא לעיל הערה ח.
³⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"ח): הובא לעיל הערה 30.

ביצד הרגל

פרק שני בבא קמא

כ

עין משפט
ג'ר מצוה

לכ א מיי"פ מ'ג מלכות
נזקי ממונ הלכה ח
סמך עין'ו טו' עוש'ע
ח'מ ס'י ט'א טע'ק י'ב

לכ ב מיי"ס ט'ג ט'ג
ועי' כ'מ'ט ט'א ט'ג
טו'ש'ע ט'ס טע'ק י'ב

לד ד מיי"ט ט'ג ט'ג
ועי' ט'ב'ט ט'ג ט'ג
טו'ש'ע ט'ס טע'ק י'ב

לה ה ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לו ו מיי"ט ט'ג ט'ג
טו'ש'ע ט'ס טע'ק י'ב

לז ז ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט
טע'ק ט'ס ט'ט ט'ט

לח ח ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לט ט ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לף פ ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לץ צ ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לד ד ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לה ה ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לו ו ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לז ז ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לח ח ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לט ט ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לף פ ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לץ צ ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לד ד ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לה ה ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לו ו ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לז ז ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לח ח ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לט ט ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לף פ ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לץ צ ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לד ד ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לה ה ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לו ו ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לז ז ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

לח ח ט'ט ט'ט ט'ט ט'ט

הוא ברחא רחוא ליפתא אפומא דדנא סריך
מליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא *חיביה
רבא אליפתא ואדנא נוק שלם מאי מעמא
ביון דאורחיה למיבל ליפתא אורחיה נמי
לסרוכי ולמסלק אמר אילפא *בהמה
ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל
גבי חברתה חייבת מאי מעמא גבי חברתה
כחצר הגניזק דמי לימא מסייע ליה היתה
קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה
ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת
יהבא נמי בקופצת והיבא איתמר דרבא אהא
דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים
הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת
מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי
אורחיה הוא אמר רבא 'בקופצת בעי'ר' זירא
מתגלגל 'מהו היבי דמי כגון דקיימא
*עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי
מרשות היחיד לרה'ר מאי ת"ש דתני רבי
חייא משיי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה
בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו
מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה
שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה
איבעית אימא כי קאמר רבי חייא 'הפתילה
דאפססתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר
רב אבוליהו מאי מעמא *כל המשנה ובא
אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר 'לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת
ובן אמר ריש לקיש אבוליהו ואודא ריש לקיש
למעמיה *דאמר ריש לקיש שתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
בעמה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה

במהלכת חייבת ורבי יוחנן אמר לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות
וכלים חייבת לימא רבי יוחנן לית דריש
לקיש אפילו בשתי פרות לא
לעולם אית ליה כסות עבדי אינשי דמנחי
גלימי ומתפחי אבל בהמה לאו
אורחה: ואם נהנית משלמת [וכו']:
*וכמה רבה אמר דמי עמיר רבא אמר
*דמי שעורים בוול תניא בוותיה דרבה
תניא בוותיה דרבה רבי שמעון בן יוחי
אמר אין משלמת *אלא דמי עמיר בלבד
תניא בוותיה דרבא אם נהנית משלמת
מה שנהנית *ביצד אכלה קב או קביים
אין אומרים תשלם דמיהון אלא *אומדין
כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו
דבר הראוי לה *אע"פ שאינו רגיל *לפיכך
אכלה חסין או דבר הרע לה פטורה
אל' רב חסדא לרמי בר חמא * *לא הוית
גבן באורחה *בתחומה דאיבעיא לן
מילי מעלייתא אמר מאי מילי מעלייתא
אל' הדר בחצר חבירו שלא מדעתו
צריך להעלות לו שכר או אין צריך היכי
דמי אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא
וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה
לא חסר אלא בחצר דקיימא לאגרא
וגברא דעביד למיגר זה נהנה וזה חסר
לא צריכא בחצר דלא קיימא לאגרא
וגברא דעביד למיגר מאי מצי אמר ליה
מאי חסרתין או דלמא מצי אמר

הוא ברחא רחוא ליפתא אפומא דדנא סריך
מליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא *חיביה
רבא אליפתא ואדנא נוק שלם מאי מעמא
ביון דאורחיה למיבל ליפתא אורחיה נמי
לסרוכי ולמסלק אמר אילפא *בהמה
ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל
גבי חברתה חייבת מאי מעמא גבי חברתה
כחצר הגניזק דמי לימא מסייע ליה היתה
קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה
ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת
יהבא נמי בקופצת והיבא איתמר דרבא אהא
דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים
הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת
מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי
אורחיה הוא אמר רבא 'בקופצת בעי'ר' זירא
מתגלגל 'מהו היבי דמי כגון דקיימא
*עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי
מרשות היחיד לרה'ר מאי ת"ש דתני רבי
חייא משיי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה
בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו
מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה
שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה
איבעית אימא כי קאמר רבי חייא 'הפתילה
דאפססתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר
רב אבוליהו מאי מעמא *כל המשנה ובא
אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר 'לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת
ובן אמר ריש לקיש אבוליהו ואודא ריש לקיש
למעמיה *דאמר ריש לקיש שתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
בעמה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה

זרבים ואם באת בהמה וישנת ואכלתן שלא כדרך
הבהמות פטורה. והשואל אמר אין שן ורגל
פשוטין ברשות הרבים אלא בפירות וירקות
שכן דרכן אבל אכלה כסות וכלים כקון
חייב ברה'ר. *פיסקא קיימא' ולא עוד אלא דר'
יוחנן קאי תורה ואיג'ל' דריש לקיש קאי
כרב דבייש דריון הון. אבל בשתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
ברבוצה פטורה. ברבוצה מהלכת חייבת *כל
דרא' ו' יוחנן מודה ליה ופטרש פלות
וכלים עבדי דמנחי רה'ר ומתפחי ודמנחי
אמר אפומא דדנא סריך מליק אכלה
ליפתא ותבריה לדנא *חיביה רבא
אליפתא ואדנא נוק שלם מאי מעמא
ביון דאורחיה למיבל ליפתא אורחיה נמי
לסרוכי ולמסלק אמר אילפא *בהמה
ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל
גבי חברתה חייבת מאי מעמא גבי חברתה
כחצר הגניזק דמי לימא מסייע ליה היתה
קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה
ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת
יהבא נמי בקופצת והיבא איתמר דרבא אהא
דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים
הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת
מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי
אורחיה הוא אמר רבא 'בקופצת בעי'ר' זירא
מתגלגל 'מהו היבי דמי כגון דקיימא
*עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי
מרשות היחיד לרה'ר מאי ת"ש דתני רבי
חייא משיי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה
בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו
מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה
שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה
איבעית אימא כי קאמר רבי חייא 'הפתילה
דאפססתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר
רב אבוליהו מאי מעמא *כל המשנה ובא
אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר 'לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת
ובן אמר ריש לקיש אבוליהו ואודא ריש לקיש
למעמיה *דאמר ריש לקיש שתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
בעמה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה

הוא ברחא רחוא ליפתא אפומא דדנא סריך
מליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא *חיביה
רבא אליפתא ואדנא נוק שלם מאי מעמא
ביון דאורחיה למיבל ליפתא אורחיה נמי
לסרוכי ולמסלק אמר אילפא *בהמה
ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל
גבי חברתה חייבת מאי מעמא גבי חברתה
כחצר הגניזק דמי לימא מסייע ליה היתה
קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה
ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת
יהבא נמי בקופצת והיבא איתמר דרבא אהא
דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים
הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת
מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי
אורחיה הוא אמר רבא 'בקופצת בעי'ר' זירא
מתגלגל 'מהו היבי דמי כגון דקיימא
*עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי
מרשות היחיד לרה'ר מאי ת"ש דתני רבי
חייא משיי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה
בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו
מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה
שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה
איבעית אימא כי קאמר רבי חייא 'הפתילה
דאפססתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר
רב אבוליהו מאי מעמא *כל המשנה ובא
אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר 'לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת
ובן אמר ריש לקיש אבוליהו ואודא ריש לקיש
למעמיה *דאמר ריש לקיש שתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
בעמה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה

הוא ברחא רחוא ליפתא אפומא דדנא סריך
מליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא *חיביה
רבא אליפתא ואדנא נוק שלם מאי מעמא
ביון דאורחיה למיבל ליפתא אורחיה נמי
לסרוכי ולמסלק אמר אילפא *בהמה
ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל
גבי חברתה חייבת מאי מעמא גבי חברתה
כחצר הגניזק דמי לימא מסייע ליה היתה
קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה
ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת
יהבא נמי בקופצת והיבא איתמר דרבא אהא
דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים
הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת
מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי
אורחיה הוא אמר רבא 'בקופצת בעי'ר' זירא
מתגלגל 'מהו היבי דמי כגון דקיימא
*עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי
מרשות היחיד לרה'ר מאי ת"ש דתני רבי
חייא משיי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה
בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו
מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה
שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה
איבעית אימא כי קאמר רבי חייא 'הפתילה
דאפססתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר
רב אבוליהו מאי מעמא *כל המשנה ובא
אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר 'לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת
ובן אמר ריש לקיש אבוליהו ואודא ריש לקיש
למעמיה *דאמר ריש לקיש שתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
בעמה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה

הוא ברחא רחוא ליפתא אפומא דדנא סריך
מליק אכלה לליפתא ותבריה לדנא *חיביה
רבא אליפתא ואדנא נוק שלם מאי מעמא
ביון דאורחיה למיבל ליפתא אורחיה נמי
לסרוכי ולמסלק אמר אילפא *בהמה
ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל
גבי חברתה חייבת מאי מעמא גבי חברתה
כחצר הגניזק דמי לימא מסייע ליה היתה
קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה
ואכלה ממנו חייבת כדאמר רבא בקופצת
יהבא נמי בקופצת והיבא איתמר דרבא אהא
דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים
הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת
מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי
אורחיה הוא אמר רבא 'בקופצת בעי'ר' זירא
מתגלגל 'מהו היבי דמי כגון דקיימא
*עמיר ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי
מרשות היחיד לרה'ר מאי ת"ש דתני רבי
חייא משיי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה
בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו
מתגלגל ואתי לא אימא אכלה על מה
שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה
איבעית אימא כי קאמר רבי חייא 'הפתילה
דאפססתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר
רב אבוליהו מאי מעמא *כל המשנה ובא
אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר 'לא שנו
אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת
ובן אמר ריש לקיש אבוליהו ואודא ריש לקיש
למעמיה *דאמר ריש לקיש שתי פרות
ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת
בעמה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה

[למן כתיב]

הגהות
הגר"א
[א] תוס' ד"ס
זה חין כו' אפי'
נתיב כו' י"ב
אכל הניזק
זכ"ס כתבו
דכה"ק חייב
וגר"א:

ג'י' המכ"ס
והרא"ד זכ"ר
סופקים אפי'
כגון דקיימא
ברשות היחיד
וקא מתגלגל
ואתי מהר"ד
לה"י וע"ש

[למן כתיב]

[למן כתיב]

[למן ק"ב כ"ט
מכ: כ"ז קמז:
כתובות לדי']

[תוס' ס"א]

[פי' בנית
המדרש שהוא
תחומה של
תורה כ"ס
בערוך]

[למן כתיב]

[למן כתיב]

[למן כתיב]

[למן כתיב]

כיצד הרגל פרק שני בבא קמא

לח א ב ג מ"י פ"ג
מלכות שנייה
הלכה ג סג ע"ג פ"ג
עור ש"ע מ"מ ס"ו קמ
טע"ו ו' ע"ט :

לפ ד מ"י ע"ג ס"ד
הלכה ג סג ע"ג פ"ג
טע"ו מ"מ ס"ו קמ
טע"ו :

ה מ"י פ"ג מלכות
ג"ל וזכירה הלכה
ט סג ע"ג ע"ג ע"ג
ש"ע מ"מ ס"ו קמ טע"ו
: 1 :

בא ו מ"י פ"ו מלכות
מ"לכה הלכה ז מ
וע"כ כ"מ סג ע"ג ע"ג
: 1 :

בב ו מ"י ע"ג ס"ד
ה :

פ"ח עד של יבוא אל
למי

רבינו חננאל

הכל לרוב אצלם בלא
שכירות. וזה לא חסר
שא"כ עומדת לשכירות
חצר דלא קיימא לאמר
ונכרא דעבד למיגר
אבע"א לרוב וכתב
דשפ"ט רב חסד א
כתלמיד לרב למי בר
חמא פשמייה ליה מהא
דנאנסא נהנית משלמת
מה שנהנית. ודחי' לה
אמר' ולא היא בעיין
זה נהנה וזה לא חסר
ובתני' זה נהנה וזה
חסר. והא דתנן
במעילה נפל אבן או
קורה של הקדש בנאה
מעל ביתו לא מעל
עד שידור תחתיה בשנה
פרומה ואמר שמואל
והוא שהניחה על פי
אורובה שאם רצה נוטלה
אבל אם בנאה בתוך
הבית חייב מיד. ורייק
ר' אבהו מרבי שמואל
ואמר זאת אומרת הדר
בחצר חבירו שלא מדעתו
צריך להעלות לו שכר
ושפ"ט ל' יוחנן ושחק
קענה בשמיה ולא היא
אלא רשתוק ליה משום
דלא אשגח ביה דמבר
לה כדרבה דאמר
שכירות הקדש שלא
מדעת חבירו שפ"ט

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

כבר דר ואם תאמר הואך דתחב לו
חבירו צבית הבלעיה דריש אלו נערות
(כתובות דף י"ג) אמאי חייב ארכל זה
נהנה וזה לא חסר הוא שאם היה
מחזיר היתה נמאסת ואין שום כלום
וי"ל דלא דמי הוהיל ונהנה מחמת
החסרון שהיה מתחילה מיד דהוי
אחא דתמן ממוך הרחבה מעלם מה
שנהנית דלענינה לא מחייב דהוי שן
צרה"ר אלא אהגאח מעיין מחייב אע"פ
שאם מחזירו אין שום כלום :

אפקורי מפקר להו. לא לגמרי
דא"כ אפילו מה שנהנית
לא משלם אלא מתיאש מהם שסבור
שיתקלעו מחמת שרביס דורסיס
עליהם א"ע שלא יבואו לדמי מה
שנהנית: **את** גרמת לי הקיפא
יחילא. מתוך פירוש הקונטרס משמע
דמיייר דבדי שצין שדה לשה ניקף
וקשה גדרה חשיב ליה זה נהנה וזה
אין חסר הוהיל שכל אותו הגדר לא
נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשה
ניקף ועוד דהוה ליה למימר את
גרמת לי כל זה הדיקף דהקיפא
יחילא משמע שגרם ליה להרבות
אלא נראה שמבזמן סביב ל' רמות
הקיף והקיפא יחילא משום שמחמת
שדה האמנטי הדיקף גדול יותר
מדאי: **אם** עמד ניקף. בסדר
המשנה ל"ג בהדיא ניקף אלא לישמא
דמפרש הכס דקאי אלקף דייק הכא:

מעמא לניקף הא מקיף פטור.
ואפילו רבנן לא פליגי
אלא משום דא"ל רבנן לא
הקיפא יחילא ואל"ת ואי זה נהנה וזה
לא חסר פטור אפילו עמד ניקף נמי
וי"ל שאני עמד ניקף דגלי אדעתיה
דניחא ליה בהוהיל ולא דמי לדר
בתלר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא
בתס: **ת"ש** ר"י אומר. ואפילו
רבנן לא פליגי אלא משום דביתא
לענייה משתעבד: **נתנה** לחבירו
כו'. בפ"ק דמגינה (דף י"ג) פריך
מכדי מגזל גזליה מה לי הוא מה לי
חבירו ומשני צבצני צנין המסורות
לגזבר עסקינן ואל"ת מ"מ למעול דהוי
מתכוין לקנות ואפילו למ"ד (ב"מ דף
מ"א) שלימות יד לריכה חסרון ה"מ
שאלין מתכוין לקנות הכל וי"ל דאין
אדם מועל אלא במתכוין להוהיל
מקשות מ"י ששהו והכא הוא סבור
שלו הוא: **והוא** שהיתה ע"פ
ארוכה. פ"ה דלא קבעה צבנין דלא
הוי שינוי הלכך לא מעל עד שידור
תחתיה ותימה כי קבעה נמי לא קני
דשינוי החוזר לבריותו הוא כדאמר

הבגול קמא (לקמן ו') האי דגזל נכסא מתחבריה עבדיה וזוי לא קני
בשינוי מ"מ דהדר עבדי להו נכסא: **אשגוחי** לא אשגח ביה.
ושמואל עלמו הדר ביה כדאמרין בפ"ק השואל (ב"מ דף ע"ג):
כהדיוט

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הבגול קמא (לקמן ו') האי דגזל נכסא מתחבריה עבדיה וזוי לא קני
בשינוי מ"מ דהדר עבדי להו נכסא: **אשגוחי** לא אשגח ביה.
ושמואל עלמו הדר ביה כדאמרין בפ"ק השואל (ב"מ דף ע"ג):
כהדיוט

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

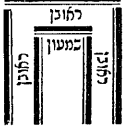
הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

לרובן
במעון

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

הא איתנהו. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף י"ב) כופין אותו על
מדה סדום ויהבינן ליה אחד מלרש שאני הכא שהיה יכול
למוכשו מתחילה מלרוב צבירו ולמ"ד הכס מעלינן ליה כנכסי דכר
מוריון משום דלמי למוכש חבירו מתחילה לרוב צבירו אבל הכא

יומא כ"ב
וי"י ע"ג פ"ג
כ"י ד"ה
מהלך לא מלי

כ"ב ד:

כ"ב ק"ו
[ע"פ]

הבהות
הבית
(ב) ג"ל
יורה אומר
אף זה דר כ"ל
ואת"ל נמקח:

[ג"עין סג:]

[שבוש מת.]
[פ"ל שלחנ']

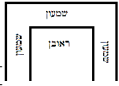
[בכרות ע.
ו"ט]
מגינה י'
כ"ט ע"ג
מעילה י"ט:

[תנינא א'
ע"פ מעילה כ'
ע"פ]

[כ"ב ע"ג
ח"י רבא]

גליון
הש"ס
ג"ל ל'י
שחמ ע"מ"ל
פ"ג מלכות
עבדים
הלכה ח :

ואת [הרוח] השניה ואת [הרוח] השלישית [כזה] , אין מחייבין אותו [שכן ראובן לא הרויח כלום, שהרי שדה פתוחה מהצד הרביעית]. הרי [אם שמעון היה לו שדה רביעית מהרוח] הרביעית, [אז] מחייבים אותו [פ"י] את הראובן לתת חלקו המחיצות האלה שבינו לבין שמעון]. למדנו מזה, זה נהנה [פ"י ראובן] וזה לא חסר [פ"י שמעון, שהרי יש לו לגדור את שדהו], חייב. [לא, מכאן איננו ראייה] ששם שונה, שאמר לו [שמעון לראובן], אתה גרמת לי הקיף יותר [גדולה, שכן אם חצר שלך לא היתה כאן, היה מספיק במחיצות החצונות והיו כל שדותיו גדורים, ולכן הוי זה נהנה וזה חסר].

בא ושמע, א"ר יוסי, אם עמד ניקף [פ"י ראובן] וגדר את הרביעית [ובזה גילה דעתו שהוא מרוצה בהיקף זה של ראובן], מגלגלים עליו את הכל [לתת חלקו בג' מחיצות האחרות]. והטעם [שהוא חייב] משום שהניקף [הוא זה] שגדר [את הרוח הרביעית], הרי [משמע שאם] המקיף [קנה גם את החצר הרוח הרביעית וגדר את הרוח הזאת, אז הניקף פטור. למדנו מזה, זה נהנה וזה לא חסר, פטור. [לא, מכאן איננו ראייה] ששם שונה, שאמר לו [שמעון לראובן], זה מספיק לי שמירה של זוז [ולא של אבנים כמו שעשית].

בא ושמע, הבית והעלייה של שנים [פ"י שהבית של א' והעליה של השני] שנפלר², אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות [את ביתו, כדי שבעל העלייה יכול לבנות עלייה מעליו] והוא אינו רוצה. הבעל העלייה בונה בית ויושב בה עד [שבעל הבית] יתן לו הוצאותיו [שהוציא כדי לבנות את הבית]. בעל הבית חייב לו הוצאותיו, [אבל בעל העלייה] לא חייב לשלם לבעל הבית שכרו. למדנו מזה, זה [פ"י בעל העלייה] נהנה [שכן היה צריך לשכור דירה] וזה [פ"י בעל הבית] לא חסר [שהרי מבלי זה הוא עצמו לא רצה לבנות את ביתו], פטור. [לא, מכאן איננו ראייה] ששם שונה, שהבית משועבד לעלייה [פ"י] מוט על הבית לסבול את העלייה ולכן הדין עם זה [לדור בו].

בא ושמע, רבי יהודה אומר [כחולק על התנא הראשון למעלה], אף הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר. למדנו מזה, זה נהנה וזה לא חסר, חייב. [לא, מכאן איננו ראייה] ששם שונה, משום שמשחיר לו הכתלים [בדירורו שם, ולכן הוא חסר, אבל בבית ישן, אין הדין כן].

הבית מדרש של רבי אמי שלחו [את השאלה בזה נהנה וזה לא חסר, מה דינו]. אמר, וכי מה עשה לו, או מה חסרו, או מה הזיקו [זה שעמד בבית שלא עומדת לשכור]. רבי חייא בר אבא אמר, נעייין בדבר. הדר שלחו לפני רבי חייא בר אבא, אמר, שלחו לי כל זה, ואם הייתי מוצא בזה טעם, לא הייתי שולח לכם. למדנו, רב כהנא א"ר יוחנן, אינו צריך להעלות לו שכר², רבי אבהו אמר רבי יוחנן, צריך להעלות לו שכר.

אמר רב פפא, [הלכה] זו של רבי אבהו, לא למדנו אותו בפירוש [מדברי רבי יוחנן] אלא למדנו אותו ממשמעות. שלמדנו, [גזבר של הקדש] שנטל אבן³ או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל [שכן בתחילה היתה ברשותו, וגם עכשיו הוא ברשותו, ואין שינוי. אבל אם הגזבר נתנה לחבירו [קנייה חבירו דגזבר יש לו רשות ליתן וזה שהוציאו לחולין מעל], הוא [פ"י הגזבר] מעל, וחבירו לא מעל. [אמנם אם הגזבר] בנאה לתוך ביתו, הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה שוה פרוטה. ואמר שמואל, והוא שהניחה [את הקורה] על פי ארובה [ולא קבעה בבנין, שבזה אין שינוי, שאם שינה מעל מיד, אבל כאשר לא שינה רק מעל כאשר דר תחתיו].

רבי אבהו ישב לפני ר' יוחנן ואמר בשם שמואל, זאת אומרת, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר [שהרי הוא דר תחתיו שלא מדעת הקדש, ומעל, אם כן צריך לומר שהוא חייב שכר על זה, ורבי יוחנן] שתק. הוא [פ"י רבי אבהו] חשב, מזה [שרבי יוחנן] שתק [היינו שהוא] מודה לו, ולא היא, אלא [רבי יוחנן] לא התייחס אליו, כמו [ההלכה של] רבה, שאמר רבה, הקדש שלא מדעת

הרי נהנת [ואתה חייב לשלם]. א"ל, זה משנה שלנו. איזה משנה. א"ל, אחרי שתשמש אותי [אני אענה לך]. לקח סודר שלו, וקיפלוהו. א"ל, אם נהנית, משלמת מה שנהנית [וראים אם כן שהולכים אחרי ההנאה]. אמר רבא, כמה לא חלי? ולא מרגיש? אדם [פ"י רמי בר חמא] שהאדון [ה' ית'] עוזרו. שאע"פ שזה לא דומה למשנה, [עכ"ז רב חסדא] קבלה ממנו [ולא שאל עליו, שכן] זה נהנה וזה חסר, וזה, זה נהנה וזה לא חסר הוא. ורמי בר חמא [סוכר] סתם פירות ברשות הרבים הפקירם [ולכן לא חיסר כלום, שכן סופן לאיבוד].

תנן, המקיף חבירו משלש רוחותיו³⁸ [פ"י ראובן יש לו חצר שמסובב בג' רוחות בחצרות של שמעון, וחוץ מהמחיצות שבין שמעון

³⁸ ע"י ש"ע [ח"מ ס' קנח טו]: מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו, ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית, שנמצאת חורבה זו מג' רוחותיה גדורה, אין מחייבין אותו ליתן מההוצאה כלום, שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לר"ה כמו שהיתה. לפיכך אם גדר לו רוח רביעית, עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר, מגלגלים עליו את הכל ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בד' רוחות, עד ד' אמות. הגה: גדר ב' רוחות, ועמד הניקף וגדר רוח ג', ועדיין פתוח לרוח רביעית, נראה לי דאין צריך לשלם לו כלום עד שיגדור אחד מהן רוח רביעית. ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם. אבל אם היה הכותל של זה שונה, ובחלקו בנה, אין מגלגלין אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינים, שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית, הרי גילה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלשה רוחות, אם היו הכתלים של שניהם. הגה: וכל זה מיירי שגדר בינו ובין הניקף, אבל גדר מבחוץ, ובינו ובין הניקף עדיין פתוח, אם הוא מקום שנהגו לגדור, אין הניקף צריך לשלם לו כלום, אף כשגדר המקיף כל ארבע רוחות. אבל אם גדר הניקף אחת מן הרוחות, דגלי דעתיה דניחא ליה, חייב ליתן כפי מה שגרם לו היקף יתירה.

מי שהיה לו חורבה כו' - ה"ה מי שהיה לו שדה בין שדות חבירו והקיף ג' שדות סביב שדה של זה כו', ואפשר דנקט חורבה לרבותא, אע"פ שאין לו הנאה ממנו כל כך מגלגלין עליו את הכל כשגדר ארבעתן, כל שכן גינה ושדה דיש לו הנאה דמציל את תבואתו וזרעונו מדריסת רגלים ומבהמות ומעינא בישא [סמ"ע].

עד ארבע אמות - זהו שיעור כותל וגדר שעושים בחצרות לכו"ע, וכמ"ש לעיל ריש סימן קנ"ז סעיף י'. ונראה דגם כאן בחורבה הדין כן לכו"ע, כיון שהיא עומדת במקום דירת בני אדם ושייך בה היזק ראייה, משא"כ בהיזק ראייה דגינה דכתב בה המחבר פלוגתא בסמוך סעיף ג' [סמ"ע], וי"א דבכלל בהלשון חורבה, הן חורבות חצירות ובתים הן חורבות שדות, וכתב ברישא באם היה לו שלש חורבות סביב חורבה של הניקף כזה³⁸, דאין מחייבין אותו כלל בין בחורבת בתים וחצירות בין בשדות, כיון דאין המקום ההוא ראוי לא לזרוע בתוכו ולא להשתמש בתוכו תשמיש של חצר, כיון שרוח רביעית הוא פתוח לרשות הרבים. ועוד דיכול לומר, דאפילו בלא מקום שלי היית צריך לגדור בפנים, מפני הבהמות והאנשים של הרשות הרבים [נתה"מ].

אלא דבר מועט כמו שיראו - ואין להקשות, דמאי שנא בחצר שכונס בתוך שלו דא"צ ליתן לו כלום. דשאני התם בחצר דאין מציל אותו רק מהיזק של עצמו, ומזה א"צ ליתן לו, דעל המזיק להרחיק עצמו, משא"כ הכא שמציל אותו מהיזק דבני רשות הרבים, לכך צריך ליתן לו כפי מה שנהנה [נתה"מ].

שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים - אף אם ירצה הלה ליתן לו רשות להשתמש בו אחר שיפרע חצי הוצאתו, מ"מ כיון שברצונו תליא ואם אינו רוצה אינו צריך ליתן לו רשות אפילו אם ירצה לפרוע לו, משום הכי ג"כ אינו יכול לכופו בעל כרחו [סמ"ע].

וכן אם הניקף כו' - לימדנו בזה, דלא תימא כיון שלא הניקף המקיף כל ארבעתן א"כ לא הועילו מעשיו כלום לחייב הניקף, וגם כיון דהמקיף לא היה יכול לתבוע מידו דניקף כל שלא הניקף גם הרביעית נתייאש ממנו [סמ"ע].

אם הוא במקום שנהגו לגדור - פירוש, בין אחד לחבירו משום עינא בישא או שיפתס כנגב, אף במקום שאין לחוש לדריסת הרגל דבהמות, כגון זה דכבר גדר מבחוץ השדות [סמ"ע].

אין הניקף צריך כו' - הטעם, מפני שיאמר לא נהניתי מגדרך כלום, שהרי אכתי אני צריך לגדור ביני ובין השדות שהם סביבי [סמ"ע], ולא דמי להא דסימן קנ"ז סעיף י' בבנין העשוי לימשך, דחייב בכל. דשם מיירי דניכר שרוצה לעשות תקרה שרוצה לשמש בהכותל, וע"כ רוצה לזכות בכותל חדר, ותיכף כשרוצה לזכות בהכותל זוכה בו, וכשזוכה מחייב לשלם תיכף, משא"כ הכא מיירי שאינו ניכר שרוצה לתת תקרה, אינו משלם אלא כשנהנה וכמ"ש לעיל בסימן קנ"ז ע"ש [נתה"מ].

אחת מן הרוחות - פירוש, אחת מארבעתן והמקיף גדר אינך ג', דכבר נתבאר דכל שלא הניקף ארבעתן אינו חייב הניקף אף אם גדר הניקף אחת מהן [סמ"ע].

כפי מה שגרם לו היקף יתירה - ו"א דמשערין זה, דרואין התבשרות כמה אמה על אמה יש בכלל כל השדות, שעליהם בכלל הוציא כל הוצאות הגדרים, ואח"כ רואין ג"כ כמה אמה על אמה יש בשדה זו הפנימית לחוד, ומחשבין כמה אמה על אמה יש בו, ואם יש בו שלישי או רביעי מכל השדות יתן ג"כ שלישי או

רביעי להוצאות. אבל הרמ"א כתב, כפי מה שגרם לו היקף יתירה, ושיעור זה דוקא בזה שמקיף מחוץ לחמתו, אבל כשמקיף בפנים ביניהן, צריך ליתן להן הפנימי חצי הוצאה כולה [סמ"ע], ודברי הב"ח בזה הם ברורים יותר³⁸ [ש"י], נראה שיש טעות סופר בסמ"ע, וכן צ"ל, יתן ג"כ חלק משליש או רביעי להוצאות כו', כלומר שיתן החצי מהשליש או רביעי. דהא א"צ ליתן חלק רק מכפי מה שגרם לו היקף יתירה וממילא אם השדות בכלל הן ' על ' שעולין ק' חתיכות של אמה אמה, ושדה הניקף הן ה' על ה' שהן כ"ה חתיכות, א"צ ליתן לו רק חלק שמינית, דמשלשה חלקים א"צ ליתן לו חלק, דבזה לא גרם לא מאומה, וא"צ ליתן לו רק חלק ממה שגרם לו היקף יותר, ע"י המשך דבריו בהערה יא.

דומה כמו הדיוט מדעת [שכן יש דעת שכינה, ואין לומר בו שלא מדעת כלל].

רבי אבא בר זבדא שלח למרי בר מר, תשאלו את רב הונא, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר או לא³⁹. בינתיים רב הונא נפטר, אמר רבה בר רב הונא [למרי בר מר], כך אבי מורי אמר בשם רב, אינו צריך להעלות לו שכר. [ועוד אמר אבי מורי] השוכר בית מראובן, מעלה שכר למעון. מה עשתה שמעון [שמגיע לו שכר]. כך נאמר, [השוכר בית מראובן] נמצא הבית של שמעון, מעלה לו שכר. [איך הוא אמר] שתי דברים [הסותרים זה את זה, שהרי השוכר בית מראובן נמצא של שמעון] הוי בדיוק הדר בחצר חבירו שלא מדעתו. זה [שחייב לשלם לו שכר מדובר בבית] עומדת להשכיר [והוה זה נהנה וזה חסר], וזה [שלא צריך לשלם לו שכר, מדובר בבית] שלא עומדת להשכיר⁴⁰.

³⁹ עי' ש"ע (ח"מ ס' ט' סג ס"ו): הובא לעיל הערה יג.

⁴⁰ עי' ש"ע (ח"מ ס' ט' סג ס"ט): יש אומרים דהא דאומרים נדבחר שאינו עומד לשכר אינו צריך להעלות לו שכר, אפילו אם שכרו מאחר שהיה סבור שהוא שלו ונמצא שאינו שלו, אין צריך ליתן לו שכר אלא שכר שנתן על דעת ליתן לו שכר, ואפילו אם נתנו לזה שכרו ממנו צריך להחזירו, ואם נתן לו השכר כיון שהוא ברור שבטעות יחב ליה חייב להחזירו:

ביאור: שהיה סבור שהוא שלו - זה שהשכיר לו סבור שהוא שלו, והוא גברא דעביד להשכיר בתיים שלו ומשו"ה השכירו בדמים בסבור שהוא שלו (סמ"ע).

ואפילו נתנו לזה ששכרו כו' - הטעם, דכי היכי דגבי משכיר מקח טעות הוא, שהרי נתברר שאינו שלו, לגבי שוכר נמי מקח טעות הוא, כיון דאגר ממאן דלית ליה זכות בגויה לא משתעבד מכח האי שכירות לחד מינייהו, וכמאן דלא אגר ליה דמי, וחייב להחזיר לו השכירות דמחילה בטעות כי האי גוונא לאו מחילה היא. ומהאי טעמא נמי לא אומרים בזה דיהני גילוי דעתו שנתן שכירות כדאומרים בסעיף שקודם לו, דשאני הכא הוה שכירות בטעות ובטילה מעיקרא (סמ"ע).

ואם נתן לו השכר כו' - ר"ל, אף אם נתן לו השכר כיון כו' (סמ"ע). כונתו, שזה קאי על שנתן השכר להגזלן, ונתינת טעם הוא על מה שכתב למעלה ואפילו אם נתנו, דכשנתן השכר להגזלן דאי דאין חייב להחזיר כמו בסעיף "שכתב ומיהו אם באו ליד שמעון (נתת' מ)."

עי' ש"ע (ח"מ ס' ט' סג ס"ז): יש אומרים שזה שאמרנו בחצר העשויה לשכר חייב להעלות לו שכר, אפילו שכרו מראובן ונתן לו השכר ונמצאת שאינו שלו אלא של שמעון, צריך ליתן לשמעון שכרו, הגה: ודוקא ששמעון או שלוחיו בכאן והיו משתדלין להשכירו, אבל אם אינו בעיר ואין מי שמשתדל להשכירו, הוי כחצר דלא קיימא לאגרא, ואע"פ ששכרו מראובן אין צריך ליתן לשמעון כלום וכמו שנתבאר, ויחזור ויתבע מראובן מה שנתן לו, ואפילו שכרו מראובן בפחות מכדי דמיו, צריך ליתן לשמעון כל השכר הראוי ליתן לו ויחזור ויתבע מראובן מה שנתן לו. ואם שכרו מראובן בדמים יקרים ונמצא הבית של שמעון, לא יפער לו אלא כפי מה ששוכרים אחרים, ואפילו אם נתן כבר לראובן אינו נוטל שמעון אלא כפי מה ששוכרים אחרים, ומיהו אם באו הדמים ליד שמעון והוא טוען שלא היה שוכרה בפחות, מספיקא לא מפקין ממנו. הגה: ישראל שברח מן העיר ולקח השר ביתו והשאילו לישראל אחר, אין צריך להעלות שכר לבעלים דהא לא קיימא לאגרא, דאי לא הוי דר בו ישראל השני הוי דר בו עכו"ם. השוכר בית מחבירו וחרז והשכירו לאחרים ביותר ממה ששכרו, אם היה לו רשות להשכירו לאחרים בענין שנתבאר לעיל סימן שיו המותר הוא שלו, ואם לא היה לו רשות להשכירו המותר לבעלים. האומר לחבירו דור בחצרי אין צריך ליתן לו שכר. שני שותפין בבית והשכיר אחד מן השותפין כל הבית שלא מדעת שותפו, צריך השוכר ליתן לשותף השני חלקו, אבל אם לא שכר כל הבית רק חלק השותף שהשכיר לו, אין צריך ליתן לשני כלום:

ביאור: צריך ליתן לשמעון שכרו כו' - ואף על פי ששלמו ימי שכירתו (ש"ך). ודוקא ששמעון "א דה"ה אם עמד משתדל מעצמו להשכיר את הבית (רע"א בשם הש"י למורא).

ויחזור ויתבע - היינו כל הדמים שנתן להגזלן צריך הגזלן להחזיר להשוכר, אפילו אם שכרו מהגזלן בפחות. וגדולה מזו נראה, שאפילו הוציא הגזלן את הבית מידו של השוכר בתחילת השכירות, שאז לא נתן להגזלן עדיין שום דמים, אפ"ה חייב הגזלן להחזיר להשוכר כל מה ששוה שכירות הבית אם נתתיקר, מטעם דשכירות ליומא ממכר הוא. וכשהגזלן השאיל הבית לאחר ודר בו בשאלה, אין צריך השואל לשלם רק בפחות שבדירות, וכשהוא גברא דלא עביד למיגר פטור מכלום כיון שאין לו הנאה. וכל זה בלא הכיר בו שאינו שלו, אבל בהכיר בו שאינו שלו ודאי דחייב השוכר להגזלן כל דמי שוויו (נתת' מ).

ואם לא היה לו רשות להשכיר - ולפי"ז במטלטלין שאין לו רשות להשכיר, השוכר לבעלים. ויש לספק בנתן השוכר רשות לאחד שידור בו בחנם עמו ביחד אי צריך האי אחר לשלם להמשכיר, או נימא כיון שמשכירו לא היה יכול להשכירו לאחר כיון ששכר הוא מושכר והוי כחצר דלא קיימא לאגרא דפטור הדר בו. ונראה דחייב לשלם, דהא ודאי דאיכא קילקול במה שדרין בבית, והפטור במה דלא קיימא לאגרא משום דביתא מיתבא יתיב, וכאן כיון

וכן למדנו, א"ר חייא בר אבין אמר רב, ויש אומרים שאמר ר' חייא בר אבין אמר רב הונא, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, אינו צריך להעלות לו שכר, והשוכר בית מבני העיר, מעלה שכר לבעלים. [מה משלם לבעלים, וכי מה הם עשו. כך נאמר, נמצאו לו בעלים, מעלין להן שכר. [איך הוא אמר] שתי דברים [הסותרים זה את זה]. זה [שחייב לשלם לו שכר מדובר בבית] עומדת להשכיר, וזה [שלא צריך לשלם לו שכרו, מדובר בבית] שלא עומדת להשכיר.

אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב, הדר בחצר חבירו [שלא עומדת להשכיר] שלא מדעתו, אין צריך להעלות לו שכר, משום שנאמר "ושאיח יוכת שער" [פי' יש שד ששמו שאיח, שכחת שער בית שאין אנשים דרים בו, ולכן זה שעמד בו הנהו לבעלים]. אמר רב בן רב אשי, אני ראיתי אותו [השד], ונוגח כשור. רב יוסף אמר, בית [שהוא] מיושב בדירת בני אדם [ישוכו קיים] לפי שהדרים בתוכו ורואים מה שהוא צריך ומתקנים אותו. איזה [חילוק הלכתי יש] ביניהם. יש ביניהם, ש[הבעלים] משתמשים בו [לשמור] עצים וקש [ובא זה ודר בו, שאין חשש של "שאיח" מאחר ומשתמשין בו, אבל יש מעלה של ישוב ותיקון הבית, דאין זה ישוב וזה שדר בו יפה עשה והנהו].

אדם בנה ארמון על האשפה של יתומים. רב נחמן גבה את הארמון ממנו. נאמר, [שהוא] סובר רב נחמן, הדר בחצר חבירו [שלא עומדת להשכיר] שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר. [לא, אין להוכיח משם כך, שכן] אותו [אפשה של יתומים] בתחילה קרמניים [פי' שם אומה] היו דרים בו ונתנו ליתומים מעט [שכר. ורב נחמן] אמר [לבונה הזה], לך ותפייס את היתומים, ולא התייחס, [ולכן] רב נחמן גבה ממנו את הארמון⁴¹.

כיצד משלמת מה שנהנית וכו'. אמר רב [מה שכתוב במשנה שמשלמת מה שהזיקה, היינו דווקא שבהמה] החזירה [ראשה מרחבה לצידה של הרחוב ואלה פירות, אע"ג שכל הבהמה עומדת ברחוב, שהיא רשות הרבים], ושמואל אמר, אפילו מחזרת נמי פטור [שכן גוף הבהמה עומדת ברחבה, וזה דרכה להחזיר את ראשה ושן פטור ברשות הרבים]. ולפי שמואל, אין מצאנו שהוא חייב [מה שהזיק מצדי הרחבה]. כגון [שהבהמה] עזבה את הרחוב [שהיא רשות הרבים] והלכה ועמדה בצדי הרחוב⁴². ויש שלימדו את ההלכה הזאת בפני עצמה [ללא קשה למשנתנין], מחזרת, רב אמר חייבת, ושמואל אמר פטורה. ולפי שמואל, משלמת מה שהזיקה, אין מצאנו שהוא חייב [מה שהזיק מצדי הרחבה]. כגון [שהבהמה] עזבה את הרחוב [שהיא רשות הרבים] והלכה ועמדה בצדי הרחוב.

רב נחמן בר יצחק שאל [הרי למדנו, אם בהמה אכלה] מפתח החנות, משלמת מה שנהנית, איפה מצאנו כזה [לפי רב]. זה פשוט במחזרת ואמר [שהיא משלמת] מה שנהנית, [פי' רק] מה שנהנית, ולא מה שהזיקה. הוא שאל את זה [על רב], והוא תירץ אותו, [שמדובר שפתח החנות] עומדת בפניה [פי' שמבוי קטן נכנסת למבוי גדול, ועומדת החנות בראש מבוי הקטן, וכשנכנסת הבהמה ממבוי גדול לקטן פוגעת בפירות מיד דרך

הילוכה ואינה מחזרת כזה:

יש שאומרים, מחזרת, כולם [פי' גם רב וגם שמואל] לא חולקים שחייבת [שלא היה לה להחזיר את ראשה לצדי הרחוב], וחולקים [בבעל החנות שה]מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים [פי' שבעל החנות כנס לתוך שלו, ובנה והניח מקרקעו לרשות הרבים, ושטח שם פירות, ונכנסה שם בהמה דרך הילוכה ואכלם], וכך למדנו, אמר רב, לא למדנו [שמשלמת מה שהזיקה] אלא מחזרת, אבל מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים, פטורה. ושמואל אמר, אפילו מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים, חייבת.

נאמר, [שרב ושמואל] חולקים [בחופר] בור ברשותו [הפקיר את רשותו ולא הפקיר בורו], רב שאמר פטור, [שהוא] סובר, [החופר] בור ברשותו [הפקיר את רשותו ולא הפקיר בורו] חייב [אם כן הפירות הם בור, וכל המקלקלים ברשות הרבים הם הפקר], ושמואל שאמר חייב, [שהוא] סובר, בור ברשותו, פטור [ולכן הפירות אינם בור, ואינם הפקר]. אמר לך רב, לעולם נאמר לך,

שדרין בבית דאין משום ושאיח יוכת שער ממילא חייב לשלם, דהא ודאי דאיכא קילקול קצת דהא מה"ט אסור להשכיר למי שבני ביתו מרובין [עי' סימן שט"ז סעיף א'), רק דהשבח דשאיח יוכת שער עדיף מהקילקול, והכא דלא שייך זה חייב לשלם על כל ההנאה. וטעם, דהוי זה נהנה וזה חסר מעט דחייב לשלם כל מה שנהנה (נתת' מ). עי' המשך בהערה טו.

⁴¹ שרי לב"ד לוותר בממון היתומים חוץ מן הדין, כדי להשקיטם מריבות וקטטות (תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קסב).

ביצור הרגל פרק שני בבא קמא

פנימיים דלא הוו תקלה דכיון דיש רשות
 סמ פירות ח"כ כשילונו חיונינו נמלא פנימיים סמוכים לרה"ר לפיקד
 כל המחזיק בכוח זכה והא דתנן מתוך
 ולא אמר דפטורה מטעם דכל הקורס
 כדי להצביח דלא קנסו גופו כדממנע
 בהמניה (למן ט"ז) וקשה לר"י
 על פי' זה דהא רב אמתניתין קאי
 ואמר לא שנו אלא במחזרת וא"כ
 רב נמי חייב בשלה נתנו להשביח
 ועוד דקאמר אלא פירות הא קחזי
 ליה ופי' בור ללא אדעתיה פירות
 נמי ללא אדעתיה ונראה לר"י לפרש
 דרב סבר בור ברשותו חייב דכשפיקור
 רשותו ולא הפיקר בורו ועפל בו שור
 לא מצי ח"ל תורה צבירי' מאי צבי
 לחין אדם יכול למנוס כל כך כשעבד
 ברה"ר? הלא יכנס ברשות אחרים
 ולפיקר לא היה לו לקרב בורו ממש
 לרה"ר והא נמי פטורה שלא היה לו
 לקרב פירותיו ממש לרה"ר שאין צבי
 רה"ר יכולין למנוס עלמן ושמואל
 מחייב למשום שלא היה לו לקרב
 פירותיו סומך לרשות הרבים אין
 לפטור שיכול בעל הפירות לסמוך וגם
 בעל הבור יכול לסמוך ודחי דבעמלמל
 פטור סבר והכלאמר ליה נתי דבי מחזקה
 ח"ל תורה צבירי' מאי צבי מכל
 מקום ללא כל חמייה לחויי' לי
 במאי דמקרבתי לפירות ברשות
 הרבים ושמואל סבר נתי דבעמלמל
 ללא אדעתיה כשנפל לבור הכא לא
 מצי למיזר הכי לפטור בהמה
 שכוונה לחלוק: **א**י כרב אי
 כשמואל. רבי יוסי לא מצי סבר
 כשמואל דהא מחייב ברה"ר אלא
 כלומר אי כרב דחשיב חלה הניזק
 אי כשמואל דחשיב ליה רה"ר ח"כ?
 דלר' יוסי אין נפקותא ולפי' הקונטרס
 ניחא טפי אי כרב דחשיב ליה קרן
 אי כשמואל דחשיב ליה שן :
ובר סבר. פי' ר"א ובער צדקה
 אחר ולא צדקה המזוק אכל
 ברה"ר חייב ח"כ? הלא דלעיל (וי')
 אמר ר"א ס"ל כרבי טרפון ועל
 כרחק מקרן ברה"ר מייתי לה וח"כ
 שן ורגל פטור ברה"ר וי"ל דלעיל
 מיירי לפי המסקנה דהכא :
ראירפא ורבי אושעיא. אלו
 מענין דהוא דרבי
 אושעיא מיירי בקופלת אחי קרן
 ואילפא איירי בני גני צבירתה דחשיב
 שן : **ה**א נפלו פטורין אלמא קסבר
 כו'. וח"כ היכי דמי אי מקרבי כלים
 לגבי כותל הכי מיתברי בקפינה והא
 אמרינן בסמוך דכי קפלי
 מאבדראי קפלי ואי מרחקי הכי משתברי
 בקפינה וי"ל כגון שהיו לא
 מרחוקות ולא מקורבות דמיתברי
 בין כנפילה בין בקפינה אי נמי
 ככלי ארוך דאי נפלי לזד בסמוך
 כותל מיתברי ואי קפלי מתברר
 לזד המרוחק : **א**דם וטרנגול כו'.
 וח"כ למה חידוש בחדר
 דחייב וי"ל דנפקא מינה אם תקדמו
 ציור לחציור ומה ויש שם
 חשי' שן : **ו**ז'הר שלא ידלגו למטה
 למועלה ומועברו כלים [ואומר]
 ר"א [א] מתוך כך נראה לפרש דהא
 דקתני הכלב והגדי שדלגו
 מלמטה למעלה פטורין דהיינו לגמרי
 דחשיב אוסם להכי חלונותן
 לשמשויעין בחדר חייב דאי פטורין
 מנ"ש וחייבין ח"כ ואינו אלא
 משנה בעלמא אלאי אלטרין
 לשמשויעין בחדר חייב ואתי שפיר
 הא דמסיק ומאי פטורין ואית דגרסי
 אי הכי אלאי פטורין דמעיקרא ניחא
 ליה פטורין דס"ד פטורין לגמרי
 קאמר מלמטה למטה כמו מלמטה
 למעלה דלאו אורחיה למיקפץ כלל
 אבל כיון דמוקי בדפתיך דאיט
 אלא משונה בעלמא אלאי פטורין
 ונראה דגם לפי המסקנה מלמטה
 למעלה פטורין לגמרי דלטום הוא
 דלמה יחזור מסבבא לטמונה :
 והתניא

בעלמא בור ברשותו פטור. דלא חייבה תורה אלא על בור ברה"ר
 וכדלוקף רבי ישמעאל טעמיה האם : **בעלמא בור ברשותו חייב.**
 הואיל והפקירו והא מ"ע בהמה שאכלתן חייבת : **דבעלמא בור איכא**
למימר לוא אדעתיה. דשור לנטורי נפשיה מצור וכיון דברשות נכנס דהא
 תורה אור הפקיר רשותו חייב בעל הכור אבל
 פירות כו' : **הא קא הוי לכו.** ואפילו
 הולקה בהן פטור ואפי"ו דכל תקלה
 בור הוא הל"מ ברה"ר דלוק לו רשות
 לתת שם תקלה : **רי יוסי היינו ט"ק.**
 דקס"ד ללחו אחרוך הרחבה קאי
 רבי יוסי דלבעי לחייבה דהא כתיב
 ובער צדקה אחר ולא ברה"ר אלא
 אנדוי רחבה קאי דלוק דרכה לאכול
 אלא להלך וזו שאכלה חייבת הלאך
 היינו ט"ק : **מחזרת איכא בינייהו.**
 דשמעינן לר"מ דאמר צלידי הרחבה
 משלמת מה שהזיקה וכגון דאלוה
 וקמה צלידי רחבה אכל מחזרת לא
 וקאמר רבי יוסי אין דרכה להחזיר
 ראשה ולאכול אלא להלך וזו שהחזירה
 ואכלה חייבת : **והכא כבער צדקה**
אמר פליגי. ואחרוך הרחבה נמי
 משלמת ליה רבי יוסי : **ולא כרשות**
המוני. שאם הכניס פירותיו לחזר
 בעל הבית שלא ברשות ואכלתן
 בהמתו של בעל הבית פטור : **למא**
ליה מאי צביים ברשותאי. וקרא
 למה לי : **דאילפא ורבי אושעיא.**
 דאמר אילפא לעיל בהמה שפטמה
 לזארה ואכלה מעל גבי חצירתה
 חייבת ור' אושעיא דאמר בהמה
 הקופלת ואכלה מתוך הקופה חייבת :
איכא בינייהו. ר"מ סבר מתוך
 הרחבה לעולם פטור אלא לפי מה
 שנהניא ואפילו בדלילפא ור' אושעיא
 ואחא רבי יוסי למיזר אין דרכה
 לפשוט לזארה על חצירתה ואין
 דרכה לקפוץ מדרך ולאכול אלא
 להלך ואית ליה דלילפא ורבי
 אושעיא : **מתני' מניי שון**
מועדין. וברשות הניזק קאמר
 דתולה דרגל היא : **על סתרה**
משלם נוק שם. דהוי שן כצדק
 הניזק : **ועל הגדיש מני שן.** מפני
 צגמ' : **ג**התלו כפשיעה
 דחייבי לחסוקי אדעתיה דלמא קפלי
 דהא אורחיהו לקפוץ : **ו**סופו כוונס.
 דהא נפלו ונפילה לא הוה ליה
 לחסוקי אדעתיה : **הינחא למ"ד כו'.**
 אמוראי פליגי בה בצרק [המתפקד]
(צ"מ"ד מ"ב) דמקרבי כלסני לגבי כותל.
 טובא דליטא תחלו כפשיעה דאי
 הוה קפלי לבדא ממאני הוה קפלי וכי
 נפול להדי כותל ואיתביר מנא אלוס הוא :
שאפילו נפלו חייבין. ואפילו
 למ"ד תחלו כפשיעה וסופו כוונס פטור :
משנתה לט פשיעה :
דאיכתי ליש לאסוקי. בתמיה : **לא נפל ארחי ונפול אינשו כו'.**
 כלומר כיון דסוף סוף לא נפל ארחי אין
 סופו כפשיעה : **כ**כותל
זר. שמעקה הגג זר והוחק וכי גיחיס
 בדמשק הגג הוא ליה לחסוקי אדעתיה
 דקפלי למעקה דרכין [ומן הבראש
 שהוא זר כפלי] ליטנא אחריהא זר
 משופע : **מלמטה למעלה פטורין.**
 מנוק שלם וחייב בחגי נוק דמשוין
 הן : **אדם וטרנגול כו'.** אדם אי
 נמי ללא אורחיה לקפוץ מלמטה
 למעלה חייב לחין בחרס זר
 תמות אלא כבהמה וטרנגול דרכו
 ללגל אפילו מלמטה למעלה :
 צוקירא
 ליה פטורין דס"ד פטורין לגמרי
 קאמר מלמטה למטה כמו מלמטה
 למעלה דלאו אורחיה למיקפץ כלל
 אלא כיון דמוקי בדפתיך דאיט
 אלא משונה בעלמא אלאי פטורין
 ונראה דגם לפי המסקנה מלמטה
 למעלה פטורין לגמרי דלטום הוא
 דלמה יחזור מסבבא לטמונה :
 והתניא

רבינו חננאל

שור פטור בעל הבור
 דיכול למיזר ליה חורך
 ברשותו מאי בני
 ואפשיטין לה בעלמל
 אלא יך בור באורכי
 ספקו שהקצתו הישת
 הרבים פטור דבור
 ברשותו הוא אי הכי
 אמאי פטור בו את השן
 פטור דיכלי מרי דתורה
 למיזר ליה לאו כל כמינין
 דמקרבתי לפיקד ברשות
 הרבים וחייבת לתורה.
 ולשמואל אימא לא
 לעולם בור כי הוא נזכר
 חייב דכרשתיה הרבים
 הוא. אי הכי אמאי
 נתיירב בו את השן אחר
 לך בשלמא בור איכא
 למיזר דלאו אדעתיה
 אלא פירות מי איכא
 לימזר לאו אדעתיה הא
 קא הוו את פטורין
 לאיסקה מחזרת כתנאי
 ור"ח ליה ואמר לא כולי
 עקב מחזרת אי כרב
 אי כשמואל והכא [הא]
 פליגי ר"א ור"ב [שן] שן
 ברשות הניזוק הוא שהיא
 חייבת אבל ברשות
 הרבים אינה משלמת
 אלא מן שבתנית ורבי
 יוסי ור' אלעזר רבין
 אפי' ברשות הרבים
 חייבת וזה שכתוב
 הן בער צדקה אחר
 לעלמא ברשות המנין
 כגון שהכניס אדם
 פירות בתצר חבירו ובא
 שורו של בעל התצר
 ואכל מה שפיר
 ושמשויהו וההיזק
 שיאמר לימא ל' בעל
 התצר פיקד ברשותאי
 ממאי וכו' והתניא מהא
 אשכחיה ור' דאילפא
 דמתייב בבה"ח הפשיעת
 צדקה ואוכלת מעל
 גבי הבהמה אי דר'
 השוע' דמתייב בעומדת
 בה"ר ואוכלת [איכא]
 ביניהו[ר"א ור' יהודה
 כי שניא להו(ברשות) בין
 מתוך הרחבה בין מעל
 גבי הבהמה בין מחלת
 בין עומדת ואפי' קופצת
 הכל ברשות הרבים
 אינה משלמת אלא
 שבתנית. ור' יוסי ור'
 אלעזר אומרים אינה
 פטורה ברשות הרבים
 אלא כעין דרכה במקום
 משלמת לבדו אבל אלו
 כולה חייב : **מתני'**
 הכלב והגדי שקפצו
 טראש הנ"ג ותניא נמי
 הכי כי הא במוטא ומדברי
 שנתין דייקני סתפא
 דקפצו כפשיעה הא
 בעי לקפוץ ונפלו פטורין
 משמעניה דתחלתיה
 בפשיעה דאיכא ליה
 קפיצה חייב ונפילם
 רבינן בחיליה וכן בסוף
 הגוסי' הן : רב ורבי
 ארם פמיס אפי' נפלו
 חייבין כגון שחייב
 נמי תחילתו כפשיעה
 וסופו הוא וכדאמר'
 ואוקמוסא בכותל צי
 שאינו יכול להלך עד
 שישלוב ותכל כפשיעה
 ת"ד הכלב והגדי שדלגו
 מ' שקפצו כגון ז' ששנינו
 בשנתנו כפשיעה
 סתפא פטורין אדם
 וטרנגול שדלגו בין
 כך ובין כך חייבין פ'
 אדם פוער לעולם
 וטרנגולין היינו אורחיהו
 ואקשטין ורתניא

(א) נראה דל'י ושכרו את הכלים משלם נוק שם. (ב) נראה דחסר וי"ל וטרקינן היטחא למ"ד תחלתו כפשיעה וסופו כוונס פטור אלא למ"ד חייב וכו'.
 (ג) נראה דהא דמסיק ליה פטורין דס"ד פטורין לגמרי קאמר מלמטה למטה כמו מלמטה למעלה דלאו אורחיה למיקפץ כלל אבל כיון דמוקי בדפתיך דאיט אלא משונה בעלמא אלאי פטורין ונראה דגם לפי המסקנה מלמטה למעלה פטורין לגמרי דלטום הוא דלמה יחזור מסבבא לטמונה : והתניא

גמ'. הטעם [שהם חייבים משום] שקפצו, [אבל] הרי [אם] נפלו, פטור. אלמא [שהוא] סובר, תחלתו בפשיעה [שהיה צריך לדעת אולי הם יקפצו וזה דרכם] וסופו באונס [שכן לא קפצו אלא נפלו, ולא היה צריך לחשוב אולי הם יפלו], פטור. וכן למדנו, הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים, משלם נזק שלם, נפלו, פטורין. זה מובן לפי מי שאומר תחלתו בפשיעה וסופו באונס, פטור⁴⁴, אלא לפי מי שאומר חייב מה יש לומר. כגון שהכלים קרובים לגבי כותל, שכן כאשר קופצים לא נופלים עליהם, ואין אפילו תחלתו בפשיעה.

אמר רב זביד בשם רבא, פעמים שאפילו נפלו נמי חייב, מצאנו בכותל [פי' מעקה הגג הוא] רעוע [והוא פשיעה גם לענין נפילה]. מהו [פי' למה הוא חייב, וכי תעלה על דעתך] שהיה צריך לחשוב אולי יפלו הלבנים. סוף סוף הלבנים לא נפלו [ורק הם] נפלו, תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא. לא, [פי' זה לא המקרה אלא] צריך [לומר שמדובר] בכותל צר [פי' מעקה הגג היא צר ורחוק, וכאשר הוא הניח את הכלב על הגג היה צריך לדעת שהם יקפצו על המעקה שזה דרכם].

הרבנים למדו, הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה, פטורין [מנזק שלם, וחייבים בחצי נזק]. מלמעלה למטה, חייבין [בנזק שלם]. אדם ותרנגול שדלגו, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, חייבין [נזק שלם].

מעל האש, אבל אם לא שמר אשו, בעל האש חייב על שריפת הגדיש, ובעל הכלב חייב על אכילת החררה ועל מקומה: הגה ויש אומרים דעל מקום החררה משלם כל אחד החצי, ועל שאר הגדיש בעל הכלב נותן רביע, ובעל הגחלת ג' חלקים. ואם זוקה על הגדיש, אז משלם בעל הכלב רביע אפילו על מקום החררה, ובעל הגחלת שלשה חלקים:

ביאור: ואכל את החלה - הוא חררה הנ"ל (סמ"ע).

ועל מקום החררה - דכיון דהניחה שם ה"ל היזק בידיים, וכי אורחיה הוא חייב בעליהן בעל הכלב נזק שלם, ועל שאר הגדיש דלא בא ההיזק אלא מגרמת ההנחה הוי ליה כצורות ומש"ה בתשלומי חצי נזק סגי (סמ"ע).

ואם היה מגרר כו' - אז מקום הגחלת מחשב לשינוי או צורות, מש"ה בחצי נזק סגי, ועל הגדיש ס"ל דפטור, דזה גרע מכח כחו דנתבאר בסיון ש"צ סעיף ה' דחייב עליו ג"כ חצי נזק (סמ"ע).

ובא הכלב וחתר כו' - דבזה בעל הגחלת פטור כיון דשמר אשו כדנטרי אנשים, ובעל הכלב חייב, כיון דסתם דלתות חתורות הן אצל כלבים ה"ל לשמור כלבו שלא יחתור ויזיק (סמ"ע).

בעל האש חייב על שריפת הגדיש כו' - לאו דוקא קאמר חייב, דהא מסתמא בעל החררה הוא בעל האש שאפה חרתו בתנורו והגחלת היא שלו וגם הוא בעל הגדיש ולמה ישלם, אלא בא לומר שגם בעל הגחלת הוא הגורם ההיזק ומש"ה בעל הכלב אינו משלם אלא החצי היזק (סמ"ע).

כל אחד החצי - דשניהן שותפין בהנזק (סמ"ע).

בעל הכלב נותן רביע - דמחשב לגביה שינוי, ואם הוא עשה היזק לבדו לא היה חייב אלא חצי נזק, השתא דאיכא בעל הגחלת דהוא שותפו בהיזק פטור מחצי חיובו ולא נשאר עליו אלא רביע היזק, ובעל הגחלת עליו לשלם שלש רביעיות כיון דאם לא היה בעל הכלב שותפו ובעל הגחלת היה עושה היזק היה עליו לשלם הכל כי אין שייך אצלו לפטור מהחצי, מש"ה נשאר עליו חוב שלש רביעיות היזק (סמ"ע).

⁴⁴ עי' ש"ע (ח"מ סי' שצו ס"א): שור המועד וכן שן ורגל שהם מועדים מתחילתן די להם בשמירה פחותה, לפיכך אם קשרם בעליו במוסרה או שמרם שמירה פחותה ויצאה והזיקו פטור. במה דברים אמורים: במועד, אבל תם לא סגי ליה לא במוסירה ולא בשמירה פחותה עד שישמרנו שמירה מעולה, אי זו היא שמירה מעולה דלת שיכולה לעמוד אפילו ברוח שאינה מצויה, ושמירה פחותה שיכולה לעמוד ברוח מצויה ולא בשאינה מצויה, אבל אם אינה יכולה לעמוד אפילו ברוח מצויה, כאלו לא שמרו כלל וחייב. אפילו לא נפלה הדלת ע"י הרוח אלא נפילתה הוציא, או חפרה או חתרה הדלת והפילתה, דתחילתו בפשיעה לגבי נפילת הדלת וסופו באונס לגבי חתירה, וקיימא לן כל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס הבא מחמת הפשיעה חייב, אבל אם חתרה פרצה ויצאה משם, פטור שאין האונס בא מחמת הפשיעה:

ביאור: שהן מועדין מתחלתן - נתבאר לעיל (סימן שפ"ט סעיף ה' - ח' ע"ש (סמ"ע)).

והזיקו פטור - י"א דהן פטורין לגמרי אפילו מחצי נזק, וי"א דאינן פטורין אלא מנזק שלם כדן שור המועד, אבל חצי נזק חייב, דלא עדיף לענין חצי נזק לאחר שנעשה מועד מבעוד היותו תם. והטעם דבמועד סגי בשמירה פחותה משא"כ בתם, והוא דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי דאין לך אדם שאין משמר את שורו לפחות שמירה פחותה, ואפ"ה חייבת התורה על שור תם, אלמא שמירה מעולה בעי. וגבי שן ורגל שהן מועדין מתחילתן, אינו חייב עליהן עד דה"ל דומה כאילו ביער ושלח בידיים דהיינו שלא שמרו כלל, הרי אם עבד שמירה כל דהו אינו חייב בהו (סמ"ע).

הבא מחמת פשיעה כו' - דאילו העמיד לפניו דלת חזקה לא היתה נופלת הדלת מחמת שחתרה בקרקע או נגחה בהדלת עצמה (סמ"ע).

בכל מקום? בור ברשותו פטור, וכאן שונה, שאמר, אין לך רשות לקרב פיורתך לרשות הרבים ולחייב שורי. ושמואל אמר, בכל מקום? בור ברשותו חייב, זה מובן בור, יש לומר שזה לא שם לב [שכן לא מוטל על השור לשמור את עצמו מבור, ומאחר שנכנס ברשות שכן הפרקיר רשותו חייב בעל הבור], אבל פיורת, וכי יש לומר לא שם לב. הרי הוא ראה אותם [ולכן אפילו אם הוחלקה בהם פטור].

נאמר, "מחזרת" היא מחלוקת תנאים. שלמדנו, אכלה מתוך הרחבה, משלמת מה שנהנית, מצידי הרחבה, משלמת מה שהזיקה, דברי ר"מ ורבי יהודה. רבי יוסי ור"א אומרים, אין דרכה לאכול אלא ללכת. ר' יוסי היינו התנא קמא [פי' ר"מ, וכעת הגמ' חושבת שר' יוסי גם כן מדבר במקרה שהבהמה אכלה מצידי הרחוב]. אלא יש [חילוק הלכתי] ביניהם במחזרת, שהת"ק סובר, מחזרת גם כן משלם מה שנהנית, ורבי יוסי סבר, משלמת מה שהזיקה. לא, לפי כולם מחזרת [דינו] או כרב או כשמואל, וכאן חולקים ב"ביעור בשדה אחר" [פי' ור' יוסי מחייב אפילו אכלה מתוך הרחוב], אחד [פי' ר"מ] סובר, "ובעור בשדה אחר", ולא ברשות הרבים. ואחד [פי' ר' יוסי] סובר, "ובעור בשדה אחר", ולא ברשות המזיק [שאם הכניס פיורתו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתו בהמתו של בעל הבית פטור. וכי צריכים פסוק ללמד שהוא פטור] ברשות המזיק, נאמר, למה פוּרְתִיךָ נמצאים ברשותי. אלא, יש [חילוק הלכתי] ביניהם [בההלכה של] אילפא ורבי אושעיא [הובא לעיל כ רע"א, שאם בהמה פשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה, או בהמה קפצה על גבי חברתה ואכלה ור"מ סובר בכל אלה המקרים משלמת מה שנהנית, ור' יוסי סובר שזה לא דרכו, וחייבת מה שהזיקה].

מתני'. הלב או הגדי שקפצו מראש הגג ושברו כלים, משלם נזק שלם, מפני שחל מועדין⁴² [לקפוץ, וכל זה מדובר ברשות הניזק, וזה תולדה של רגל]. הכלב שנטל לחם [שנדבק לו גחלים רותחים] והלך לגדיש, אכל הלחם והדליק הגדיש, על הלחם משלם נזק שלם [כדין שן ברשות הניזק], ועל הגדיש משלם חצי נזק⁴³.

⁴² עי' ש"ע (ח"מ סי' שצו ס"ב): הכלב והגדי שקפצו מראש הגג מלמעלה למטה ושברו את הכלים, משלמים נזק שלם מפני שמועדים הם לדבר זה, וכן אם נפלו והזיקו, שעלייתן לראש הגג פשיעה, ואע"פ שנפילתן אונס כל שתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב. הגה: ויש אומרים דאם הכלים סמוכים לכותל שאין ראויין לשבר ע"י קפיצה ונפלו, פטור דאונס הוא, ואם הכלי ארוך וראשו אחד קרוב לכותל וראש השני רחוק בענין שראוי לשבר ע"י קפיצה ונפלו קרוב לכותל ושברו, חייב דתחילתו בפשיעה ע"י קפיצה, ואם הכותל צר אפילו קרובים לכותל ונפלו חייב. והוא שקפצו כדרכם, אבל אם קפץ הכלב ברקידה והגדי נסרך דהוי שינוי גביהו, אין משלמין אלא חצי נזק. קפצו מלמטה למעלה משלמים חצי נזק, והוא שנתלה הגדי ונסרך וקפץ הכלב, אבל נסרך הכלב ודלג הגדי, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה חייבים נזק שלם, וכן תרנגול שדלג בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה משלם נזק שלם, והוא הדין מי מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה: צריך שוטה וקטן, צריך לשומרם שלא ידלגו ביאור: מפני שמועדין הן כו' - פירוש, וה"ל לבעליהן לשומרן שלא יקפצו ויזיקו (סמ"ע).

כל שתחלתו בפשיעה וכו' - וזהו אונס הבא מחמת הפשיעה, דאילו שמרם מהפשיעה לא הוי בא לידי נפילה מהגג. ומיהו אין דרכם לקפוץ אלא רחוק קצת מהכותל, ומש"ה אם היו כלים סמוכים לכותל דאז לא פשע מתחילה במה שלא שמרו כיון שאין דרכן ליפול ובקפיצתן אינן יכולין להשתבר, ומש"ה כתב אם נפלו והזיקו דבעליהן פטורין (סמ"ע).

ומ"ש והוא שקפצו כדרכן - פירוש, שדרך הגדי לקפוץ בזקירה אחת מלמעלה למטה, משא"כ הכלב שרגיל לסרוך ולנעוץ צפרניו בצידי הכותל ומאחז בה ויורד ולבסוף קופץ (סמ"ע).

אין משלמין בזה אלא חצי נזק - ואין אומרים בזה כיון שפשע מתחילה לענין שאם יקפצו כדרכן שיתחייב נזק שלם, דהא מ"מ התורה לא חייבה על היזק הבא ע"י שינוי אלא חצי נזק דומיא דתם שהזיק בקרן, ומשום דלאו אורחיהו הוא ה"ל שינוי לגבייהו (סמ"ע).

והוא שנתלה הגדי כו' - דמלמעלה למטה בכל ענין חייב נזק שלם, ודוקא בקפצו מלמטה למעלה בו חילקו בגמרא בין קפצו כדרכן או דרך שינוי (סמ"ע). והיה בו חש"ו - דאילו עבדו כבר נתבאר בסי' שמת ס"ד ושפ"ט (סמ"ע) דאין אדם חייב על נזקי עבדו, ואילו הזיקו הוא עצמו כבר נתבאר (עי' ש"ח סעיף א' וסימן תכ"א סעיף ג') דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן על כל מה שייזק (סמ"ע).

⁴³ עי' ש"ע (ח"מ סי' שצב): כלב שנטל את החררה והלך לו לגדיש (של בעל החררה), אם הניחה בגדיש ואכל את החלה והדליק את הגדיש, על החלה ועל מקום החררה משלם נזק שלם, ועל הגדיש חצי נזק, ואם היה מגרר את החלה על הגדיש והולך ושורף, משלם על החררה נזק שלם, ועל מקום הגחלת חצי נזק, ועל שאר הגדיש פטור. (וי"א דמשלם על כל הגדיש חצי נזק). בד"א, כשמר בעל הגחלת את אשו וסגר הדלת ובא הכלב וחתר ונטל את החררה

והרי למדנו, הכלב והגדי שדלגו, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, פטורין. רב פפא הסביר [דברים אלון], שהתהפך⁴⁵, [פי'] הכלב בקפיצה והגדי בסריכה [פי'] שנעץ צפרניו בכותל, ושניהם אין דרכם בכך, והוא משונה]. אם כן, למה פטורים. [נכון], אין פטורים לגמרי, אלא פטור מנזק שלם, וחייבים בחצי נזק.

הכלב שנטל למדנו, ר' יוחנן אמר, [המזיק של] אש [חייבו הכתוב] משום חץ שלו⁴⁶. [פי'] וכאלו זה מעשה ידים שלו⁴⁷. וריש לקיש אמר, [המזיק של] אש [חייבו הכתוב] משום ממונו [פי'] כמו שורו או בורו. וריש לקיש למה לא אמר כרבי יוחנן. אמר לך, החץ שלו הולך מכחו [של הזורק], וזה לא הולך מכחו [אלא הולך מאליו⁴⁸]. ורבי יוחנן למה לא אמר כריש לקיש. אמר לך, ממונו יש בו ממשות, וזה אין בו ממשות [שכן השלחבת היא מה שמזיקה, ואין בה ממש, ולכן צריך להיות שהתורה חייב משום מעשה שלו].

למדנו, הכלב שנטל לחם כו', זה מובן לפי מי שאומר אש משום חציו, חציו של הכלב הוא [וזה מזיק צרורות, ולכן משלם חצי נזק, והאדם שמדליק חייב נזק שלם, שכן אין דין צרורות באדם], אלא לפי מי שאומר אש משום ממונו, האש הזה איננו ממונו של בעל כלב [אלא של בעל

לחם]. אמר לך ריש לקיש, במה מדובר כאן, [שהכלב זרקו, ועל לחם [עצמה] משלם נזק שלם, ועל מקום [שכגדיש שבו נפל ה]גחלת משלם חצי נזק [שזה צרורות], ועל גדיש כולה פטור [שכן מזיק אש חייבו משום ממונו וזה איננו ממונו הוא]⁴⁹. ורבי יוחנן [אמר], שפירוש דברי המשנה לא שהכלב זרקו, אלא [שהניחו⁵⁰, ולכן] על לחם ועל מקום גחלת משלם ג"ש [שעל החררה משלם נזק שלם משום שן, ועל מקום הגחלת גם כן משלם נזק שלם, שזה דרכו, ועשה בידים⁵¹], ועל הגדיש משלם חצי נזק [שזה נחשב כחץ של הכלב, והוא צרורות].

בא ושמע, גמל [שהיה] טעון פשתן⁵² ועבר ברשות הרבים, נכנסה פשתנו לתוך חנות ונדלק מנרו של חנווני והדליק בית [אחר], בעל גמל חייב. [אבל אם] חנווני הניח נרו מבחוץ, החנווני חייב. רבי יהודה אומר [החנווני הניח] נר חנוכה [בחוף והדליק פשתנו של גמל] פטור [שכן זה מצוה להניחה ברשות הרבים לפרסם את הנס]. זה מובן לפי מי שאומר אש משום חציו, שזה חציו של הגמל, אלא לפי מי שאומר משום ממונו, האש הזה איננו ממונו של בעל הגמל [אלא של חנווני]. אמר לך ריש לקיש, במה מדובר כאן, [שהגמל עבר בפני כל הבית] והדליק את כל הבית [וכל הבית נחשב כמקום הנחת הגחלת]⁵³.

אם כן, [איך] נאמר בסוף, אם הניח חנווני נרו מבחוץ, חנווני חייב, ואם [מדובר שהגמל] הדליק [את כל הבית] למה [החנווני] חייב. [נכון], המקרה הזה לא מדובר שהוא הדליק את כל הבית [אלא] שעמדה [הגמל במקום אחד, ואז נדלק הבית האחר לבד. ועל זה שואלת הגמ', אם באמת מדובר שהגמל עמדה [במקומה] והדליק [את כל הבית], כ"ש שהחנווני פטור ובעל גמל חייב [שכל זה מוטל על בעל הגמל למהר להנהיג את הגמל שלא להדליק את הבית]. אמר רב הונא בר מנחם בשם רב איקא, במה מדובר כאן, כגון שעמדה להטיל מימיה [ואז בעל הגמל אנוס, ורק בגלל זה נדלק הבית].

⁴⁵ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שצ ס"ב): הובא לעיל הערה 42.

⁴⁶ ע"י ש"ע (ח"מ ס' תיח ס"א): הובא לעיל הערה. וע"י ס"ז הערה 60.

⁴⁷ ע"י תוס': לא שיבעיר בעצמו האש אלא כל מקום שפשע ולא שמר גחלתו חציו נינהו. וביאר הגר"פ: לפי פשוטו כונת התוס' לחדש דגם למ"ד אש משום חציו א"צ הבערה בידים אלא כל היכא שפשע בגחלתו ולא שמרה חשב' ליה כחציו. ולכא' זוהי כונת הנמו"י בסוגיין שכתב וז"ל אש שפשע בה ויצאת מעצמה ע"י הרוח או ע"י דבר אחר והזיקה וכו' משום חציו העלה עליו הכתוב כאילו היה חציו מכוונין על גבי הקשת והקשת בידו ולא נתכוין לזרוקם אלא שפשע בהו והלכו מכחו מאליהן שלא בכוונה שהוא חייב עכ"ל, ומשמע דאירי בלא הבערה אלא שפשע בה. וכ"ז הוא חידוש גדול, דאע"ג דאיהו לא קעביד מידי חשב' להאש כחציו.

ויתכן לפרש את ד' התוס' באופ"א, דהנה ברא"ש בסוגיין כ' וז"ל רבי יוחנן אמר משום חציו ואפילו הדליק האש בתוך שלו ופשע בשמירתו והלך ודלק בתוך של חבירו חשב' ליה כאילו ירה חץ בידים והזיק וכו' עכ"ל, וז"ל שזוהי ג"כ כונת התוס', דהנה דאיכא חילוק בין מדליק בתוך שלו לבין מדליק בתוך של חבירו, דבמדליק בתוך של חבירו ל"ל רשות להדליק את האש ומחייב' ליה על עצם ההבערה, משא"כ במדליק בתוך שלו אין לחייבו על עצם ההדלקה, דהא אית ליה רשות להדליק אש בתוך שלו, וכל חיובו הוי ע"ז שלא שמר את אש שלא תצא ותשרוף את גדיש חבירו. ומעתה ל"ל שכונת התוס' לד' הרא"ש, דכונתם לחדש דחיובא דחציו ל"ה רק במדליק בתוך של חבירו דעצם ההבערה מחייבתו, אלא גם במדליק בתוך שלו ופשע בה והלכה ודלקה בתוך של חבירו.

וע"י לעיל י ע"א בסוגיא של מרבה בחבילה לפי רש"י, וע"י שם הערה, ויתכן שתוס' מדבר במקרה כזה, וצ"ע דעת הרמב"ם בזה. וע"י לעיל הערה בענין פשיעו בשמירה, ודעת תוס' שם.

⁴⁸ רש"י וע"י ר"ח: באשו דהא אינו הולך מכחו ומזיק אלא מכח הרוח. וביאר הגר"פ: רואים אם כן שרש"י והר"ח חולקים בזה, שכן לדעת רש"י כל מה שהאש עושה מחמת טבעה אינו כחציו הואיל ואין זה כחו של האדם. אבל לדברי הר"ח, מה שהאש עושה בעצמה מחמת טבעה יחשב כחץ שלו, וכל המח' של ריש לקיש נגד רבי יוחנן היא רק במקרה שהרוח מסייעתה. ועי"ש בהגר"פ שהביא תוס' שסובר כ"ח

אם כן יש נפקא מינה בין רש"י לבין הר"ח בגדר החידוש דאש משום חציו, שכן לדרכו של רש"י שהאש היא המזקת, ל"ל דבפרשת אש נתחדש דכיון דאיהו הבעיר אש שטבעה להזיק חשב' להך אש כחציו, משא"כ לדרכו של הר"ח דהרוח היא המזקת צ"ל דבפרשת אש נתחדש דפעולת הרוח גופא חשיבא כחציו, ובטעמא דמילתא ל"ל דכיון דאיהו סמך את האש אצל הרוח חשב' למעשה הרוח גופא כחציו.

[וע"י דבריו לעיל יט ע"ב, דשורש מח' רש"י ותוס' הוא ביסוד החיוב דאש, דהנה בתוס' לעיל כתבו דכח אחר מעורב בו הוי קולא, ואלמלא פרשת אש, לא היינו לומדים אותה משאר המזיקים. ויש להסתפק מהו גדר החידוש שנתחדש בפרשת אש דחייב, דהנה בפשוטו ל"ל דבפרשת אש נתחדש דלא משנה שהרוח מסייעתו, שכן סוף סוף עצם ההזיק נעשה ע"י האש, וסגי בהכי לחייבו. או יש לומר, דבפרשת אש נתחדש שיש לחייבו על פעולת הרוח גופא, דכיון שהוא סמך את האש אצל הרוח ועשה שהרוח תוליקה, הרי הוא אחראי על פעולת הרוח גופא. ונראה דבהא חולקים רש"י ותוס', דרש"י ס"ל כהאופן הא' הנ"ל דגם לאחר דכתיב אש אין המבעיר מחויב על פעולת הרוח אלא רק על האש עצמה, ומש"ה ס"ל בדליל דאדייה אדווי אין לחייבו על מעשה התרנגול "דכחו דתרנגול הוא", והתוס' ס"ל כהצד הב' דבפרשת אש נתחדש דהמבעיר מחויב על פעולת הרוח גופא, ולדידהו ס"ל אכ"ל דכחו דתרנגול הוא, דהא התורה חייבתו אהך כח גופא, וכמו דמחייב' ליה על פעולת הרוח הכ"נ מצ"י לחייבו על פעולת התרנגול].

⁴⁹ מה תרגמו דאדייה אדווי כ"זרקו" הוא לפי רש"י אמנם ע"י ר"ח: ופריק ריש לקיש כגון דאדייה אדווי כלומר לא הגביה את החררה אלא בדרך דידוי הובאה אל הגדיש ולא יצתה הגחלת מחזקת בעליה ועל החררה משלם נזק שלם שזה דרכו לחטוף ולאכול ועל מקום הגחלת משלם חצי נזק שמעשה עשה בידים אבל משונה היא ומשונה בחצר הניזק חצי נזק כרבנן. ועל שאר הגדיש פטור שאינו ממון בעל הכלב שהרי לא עקר והניח ובעל הגחלת נמי לא מיחייב דהא אוקימנא לקמן בששימר גחלתו והכלב חתר והוציאה.

ע"י הגר"פ שביאר: אילו היה הכלב מגביהה היתה הגחלת יוצאת מרשות בעליה ובעל הכלב היה מתחייב מדין אש משום ממונו, ולהכי הוצרכה הגמ' לאוקמי למתני' בשדידה ולא נעשית הגחלת ממונו דבעל כלב. והדברים מפליאים, היכן שמענו דתהני ההגבהה דכלב להוציא את הגחלת מרשות בעליה ולאוקמא ברשות בעל הכלב.

⁵⁰ ע"י ש"ע (ח"מ ס' שצב) הובא לעיל הערה 43.

⁵¹ לכאורה זה חשיב רגל וצ"ע.

⁵² ע"י ש"ע (ח"מ ס' תיח ס"ב): הובא לעיל הערה.

⁵³ ע"י הגר"פ: להך אוקימתא אין חיובו של בעל הגמל מדין אש אלא מדין רגל, דפעולת הסכסוך חשיבא כרגל דבהמתו והגמל הוא המזיק. ומקשים העולם היכי מחייב' ליה מדין רגל הא הו"ל רגל ברשות הרבים ומפטר. והנה ברישא בהניח חנוני נרו מבפנים א"ז קו' כלל, דכיון דהפשתן נכנס לתוך החנות והבהמה סכסכתו בבירה הו"ל כרגל ברשות הניזק, אולם אכתי תיקשי אסיפא דמתני', דלהלן הק' הגמ' דגם בסיפא בהניח נרו מבחוץ הו"ל לחייב את בעל הגמל אף על גב דהפשתן לא נכנס לרשות הניזק, ובזה תיקשי כ"ל דהו"ל רגל ברשות הרבים.

ובפשוטו צ"ל דנהי שהבהמה קיימא ברשות הרבים מ"מ מאחר שהבירה היא רשות היחיד והגמל סכסך את האש בבירה ופעל בהבירה הר"ז כרגל ברשות הניזק, וצ"ל דהך היכ"ת לא דמיא לדרסה על עץ ארוך אלא להתיזה מרשות הרבים לרשות היחיד דחשיב כנכנסה מרשות הרבים לרשות הניזק דחייב וד"ק.

[המקרה מוזכר] בתחילת [המשנה] בעל גמל חייב, שהיה צריך שלא להוסיף על משא [של הגמל כל כך שיכנס לביתו של אחר]. [המקרה מוזכר] בסוף [המשנה] חנווני חייב, שהיה צריך שלא להניח נירו בחוץ⁵⁴. בא ושמע, המדליק את הגדיש⁵⁵, והיה גדי קשור לגדיש ועבד קרוב לגדיש, ונשרף עמו, חייב [על הגדי ועל הגדיש, לפי שאין לו דין מיתה בשביל העבד, שהיה לו לברוח⁵⁶. אמנם אם היה מקרה ש[עבד קשור לגדיש וגדי קרוב לגדיש ונשרף עמו, פטור [על הגדי ועל הגדיש, שכן הוא חייב מיתה על העבד, ורק נותנים לו העונש החמור יותר]. זה מובן לפי מי

⁵⁴ עי' ר"ח: שעמדה להטיל מים*) ולא סכסכה רישא בעל גמל חייב דלא איבעי ליה לאפשי בטעינה דליעול בגו חנותא למיחך בדליקתא ודמי כמאן דאפיק שור דמינטר ואזיק דחייב מן דאפקיה. סיפא חנווני חייב דלא איבעי ליה לאנחוי נרו מאבראי וכיון דאנחיה הוא ברא הזיקה.

ועי' הגר"פ: המתבאר מדבריו דהגמ' הדרא משינויא קמא דאיירי במסכסכת, דלעולם איירי בלא סכסוך ואעפ"כ מחייבי' לבעל הגמל משום דלא איבעי ליה לאפשי בטעינה, ובר"ח הוסיף בזה "ודמי כמאן דאפיק שור דמינטר ואזיק דחייב מאן דאפקיה", ודבריו צ"ב.

[והמגיה על הר"ח נדחק דצ"ל "וסכסכה" במקום "ולא סכסכה", ולפי"ז "ל דהר"ח פ' את תי' הגמ' כשאר הראשונים, אולם מכל ד' הר"ח נראה לא כן וכמשי"ת].

והנראה בזה, דהנה בר"ח כתב דיסוד חיובו של בעל הגמל הוא "דדמי כמאן דאפיק שור דמינטר ואזיק דחייב מאן דאפקיה", ולמדנו מדבריו דבר חדש דהמוציא שור שמור לרשות הרבים והניחו בלא שמירה חייב על נזקו אף על גב דהך שור איננו שלו. ובטעמא דמילתא נראה דהר"ח ס"ל דיסוד החיוב דממון המייק הוא משום שפשע בשמירתו ומה"ט ס"ל להר"ח דהך חיובא שייך גם בבהמת חבירו, דלו יצויר היכ"ת שפשע בבהמת חבירו יש לחייבו אהך פשיעה אף על גב דל"ה ממונו וד"ק.

ונראה שהר"ח פ' את ד' הגמ' באופ"א משאר הראשונים, דלעולם איירי בלא סכסכה ואעפ"כ מחייבי' לבעל הגמל בתורת אש, דנהי דהאי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא מ"מ מאחר שבעל הגמל פשע בזה שהרבה בטעינה חשיב שפשיעתו של בעל הגמל הוציאה את האש השמורה מתוך החנות לבירה, ומה"ט יש לנו לחייבו אהך דליקה מדין אש. וזהו מש"כ הר"ח דה"ל כמאן דאפיק שור דמינטר ואזיק דחייב, דכמו דהתם מחייבי' למוציאו בתורת שן ורגל הכ"נ בנידוד' יש לחייבו מטעם אש (דבנידוד' ה"שור" הוא האש). וזהו עיקר השינוי בין הה"א למסקנא, דבה"א סברה הגמ' דכל חיובו של בעל הגמל הוי רק מטעם רגל - או בחציו דגמל או במסכסכת - ולבסוף משני דיש לחייבו מטעם אש הואיל ואיהו עשה להאש דחנוני כאינה שמורה ואיירי אפי' בלא סכסכה [ויתכן עוד דלדרכו של הר"ח איירי דוקא בלא סכסכה, דאילו בסכסכה צדקה סברת המקשן דה"ל מעשה דגמל ואין לחייב את החנוני מדין בעל האש, ולהכי מוקמי' לה בדוקא בלא סכסכה, דבכה"ג הגמל לא הדליק את הבירה בידיים ואיכא סיבה לחייב את החנוני ולהכי בסיפא חנווני חייב, ומ"מ ברישא מחייבי' לבעל הגמל מדין אש דאיהו אפיק להך אש ועשאתה לאש שאינה שמורה].

⁵⁵ עי' רמב"ם (נזקי ממון פ"ד ה"ז): המדליק בתוך שדה חבירו ויצאת האש ונאכל הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב, שכן דרך בני אדם לעשות בגדיש, היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור. [הראב"ד] ונשרף עמו חייב. א"א זה אינו יודע מהו דהכא לאו בטמון מיירי.

ועי' תוס' כאן ד"ה והיה גדי, ז"ל: איצטרין גדי כפות דחייב אל"ג דפטרין טמון באש דדרשינן מה קמה בגלוי אף כל בגלוי וס"ד דכל דבר דלאו אורחיה הכי לאו כעין קמה הוא ופטור וגדי אין דרכו להיות כפות. ועי' המגיד משנה שהקשה על סדר המשנה (לקמן סא ע"ב) וז"ל המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו, ר"י אומר, משלם מה שבתוכו, וחכ"א, אינו משלם אלא גדיש של חטין או של שעורין. היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו, חייב, עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו, פטור. ומודים חכמים לר"י, במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכה, שכן דרך בני אדם להניח בבתים. וז"ל המ"מ: והייתי תמה למה נשנית זאת הבבא דגדי כפות בין מחלוקת חכמים והודאתן. אבל מפני שחכמים מודים במוריגין וכלי בקר וכל שדרכו להיות בגדיש השמייענו התנא שאף הגדי דרכו להיות בגדיש וחייב עליו, זה עולה לי מדברי רבינו ז"ל וכן מצאתי אח"כ בתוס' ב"ה והיה גדי בשם רבינו תם ז"ל בפ' כיצד הרגל. ובהשגות על מש"כ רבינו חייב [נראה דצ"ל פטור - הגהות האבן האזל] א"א זה אינו יודע מהו דהכא לאו בטמון איירי ע"כ. ונעלם מעיני ולא ידעתי מה אינו יודע שהפטור כשהעבד כפות הוא משום דקלב"מ במיתת העבד שהיה כפות ולא הי' יכול לברוח, וכן מוכרח הסוגיא שבפ' כיצד הרגל וכו' ע"ל.

⁵⁶ רש"י. ועי' הגר"פ: משום מדבריו דאעבד אין חיובא וכו', דכיון דה"ל לברוח בלא מחייבי' ליה בחיוב דמים לאדון ע"ז שהזיק את עבדו. וכל במלחמות לקמן בסוף פרקין פרקין מהביא ר"מ דהא דאיתא בהך דבר בבא חיוב קאי נמי אדמי אעבד, דהך טעמא דהיה לו לברוח פוטרו רק מחיוב רציחה, אבל לגבי נזקי האדון מצי הרב למימר ליה את קטלתי ולא כל כממונו דהעבד למחול על גופו.

שאומר אשו משום חציו, משום הכי פטור, אלא לפי מי שאמר אשו משום ממונו, למה פטור. אם שורו הורג עבד, וכי הוא לא חייב [כסף]. אמר לך רבי שמעון בן לקיש, כמה מדובר כאן, כשהצית בגופו של עבד [שכן ודאי ממש הרגן], ואז הוא מקבל את העונש היותר חמור. אם כן, למה נאמר [הלכה זו, הרי הוא דבר פשוט]. לא, [זה לא דבר פשוט, ו] צריך, [להעמידו במקרה שה] גדי של אדם אחד והעבד של אדם אחר [שאע"פ שאין חייב מיתה בשביל הגדי מפסיד בעל הגיד].

בא ושמע, השולח אש בוערת ביד חרש שוטה או קטן [ושורף דבר, השולח] פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים⁵⁷. זה מובן לפי מי שאומר אשו משום חציו, [וזה האש השורף] הוא חציו של החרש. אלא לפי מי שאמר אשו משום ממונו, אילו מסר שורו לחרש שוטה וקטן, וכי הוא לא חייב [על נזקו של שורו]. הרי למדנו על זה, אמר ריש לקיש בשם חזקיה, לא שנו [שהמוסר אש לחרש שוטה או קטן] אלא כשמסר לו גחלת [ו]החרש או השוטה או הקטן ליבה [אותה, ואז הזיק, וזה שונה משור, שכן שור מזומן להזיק, אבל הגחלת הרי החרש עשה אותו להיות מזיק]. אבל [אם בתחילה] מסר לו שלהבת, חייב. למה. הזיקו ברור [פי' הזיקו מזומן ולכן דינו כמו שור]. ורבי יוחנן אמר, אפילו שלהבת, פטור, [שהוא] סובר, חיבורו של החרש גרם [ההזיק, ורבי יוחנן] לא מחייב [על הזיק אש של חרש שוטה או קטן] עד שמסר לו עצים יבשים, ועצים קטנים דקים, ונר [דבזה ודאי הוא פושע].

אמר רבא, הפסוק והמשנה הם כראיה לרבי יוחנן. הפסוק, שנאמר "כי תצא אש", תצא [משמע] מעצמה [ולכן מדובר שהדליק בתוך שלו, והלכה האש מעצמה והדליק בשל חבירו, ואע"פ כן נאמר], "ישלם המבעיר את הבערה" [פי' שהוא נקרא המבעיר וכאילו הדליקו בעצמו, ו]למדנו מזה, אשו משום חציו. מתניתא, שלמדנו, הכתוב התחילה [לדבר]

⁵⁷ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיח ס"ז): השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. במה דברים אמורים: כשמסר להם גחלת וליבוה פירוש: מענין לבת אש שדרך הגחלת להכבות מאיליה קודם שתעבור ותדליק, אבל אם מסר להם שלהבת, חייב שהרי מעשיו גרמו. ועי' מחני'א (נ"מ סי' ז): מי שאמר לחברו לשבור כלים של ראובן ושרם מחמת שהיה סבור שהם משל לוי שאמר לו לשברם מי משניהם חייב לשלם. שמעון ודאי פטור כיון שלא היה יודע שהיו של ראובן, הוי אונס. אבל לוי חייב, אין שאלה לפי הצד דכל היכא דהשליח לא ידע דאיסורא קא עביד יש שלח לדבר עבירה והוא הדין בנידון דידן דלוי חייב, אלא אפילו לחולקים שם, הכא כ"ע מודו שלוי חייב ולא משום שליחות ולומר דשמעון ששברם שלוחו הוי, אלא טעמא הוי משום דחשיב לוי כאלו שברם הוא, שכיון דשמעון לא הוי ידע כי אמר לו לוי לשברם הרי זה בריא היזקא, שכן בההיא דהשולח את הבעירה ביד חשו' דפטור איירי בדלא א"ל להזיק אבל אי א"ל להזיק הרי זה חייב, אלמא דאע"פ שחשו' לאו בני שליחות נינהו אפילו הכי כיון דבריא היזקא חייב המשלח.

בנוקי ממונו [שנאמר "כי תצא אש", והמשמעות היא שיצא מעצמה] וסיים בנוקי גופו [שנאמר "המבעיר", משמע שהאדם עצמו שרפן], ללמד, [המזיק של] אש [חייבו הכתוב] משום חץ שלו.

אמר רבא, אביי התקשה [בזה, שהרין], לפי מי שאומר אשו משום חציו, איך מצאנו טמון באש שהרחמן [פי' ה' ית' בתורה] פטר אותו [שהרי ברור שאם אדם זרק חץ והזיק בטמון הוא חייב בנוק]. והוא תירץ אותו, כגון שנפלה דליקה לחצר⁵⁸, ונפלה גדר [החצר] שלא מחמת דליקה, ו[בגלל שנפלה הגדר, אז] הלכה [השרפה] והדליקה והזיקה בחצר אחרת, שכן שם [בחצר השני אחרי הגדר] כלו חציו [שכן בשעה שהדליק את האש שהוא זריקת החץ לא היה ראוי להזיק בחצר האחרת]. אם כן, לענין גלוי נמי כלו ליה חציו [והיה צריך להיות פטור לגמרי, ולא רק בטמון]. אלא, למי שסובר [אשון] משום חציו יש לו גם כן משום ממונו [ובמקום שאין חיוב משום חציו יש לחייבו משום ממונו], וכגון שהיה יכול לגודרה [לפני שהשריפה יגיע לשם] ולא גדרה⁵⁹ [ואע"ג שאין לחייבו על ההבער הראשון מ"מ מתחייב על שם סופו שלא שימר גחלתו לגדור בפניה], שכן שם, שורו הוא ולא גדר בפניו. וכי מאחר לפי מי [שסובר] שיש לו משום חציו יש לו גם כן משום ממונו, איזה [חילוק הלכתי יש] ביניהם. יש [חילוק הלכתי] ביניהם, לחייבו בארבעה דברים⁶⁰ [שכן לר' יוחנן שסובר אשו משום חציו, חייב גם בצער ריפוי ושבת, ואין ברוש שכן לא התכוין].

על הלחם משלם כו'. מי חייב לשלם על הגדיש חצי נזק המוזכר במשנה]. בעל כלב. ושנחייב גם לבעל הגחלת. [לא, בעל הגחלת פטור, שכן מדובר במקרה] ששמר את גחלתו⁶¹ [פי' שנעל דלתות ביתו יפה והוא אונו]. אם [מדובר במקרה] ששמר גחלתו, למה הכבל היה שם. [מדובר במקרה שהכלב] חתר [לשם]. אמר רב מרי בנו דרב כהנא, זאת אומרת [פי' מזה שמחייבים את בעל הכלב על הלחם נזק שלם, אם כן זה לא שינוי מה שחתר את הדלת, אם כן], סתם דלתות חתורות הן אצל כלב. [שואלת הגמרא] איפה [הכלב] אכל [את הלחם]. אם תאמר שאכלה בגדיש של העולם [אז למה הוא חייב], הרי צריכים "וביער בשדה אחר" ואין. לא, צריך [לומר שהכלב], אכלה בגדיש של בעל לחם. [אם כן, מזה שהוא משלם נזק שלם, ש]תפשוט [את הספק אם] פי פרה [של מזיק שאוכל בחצר הניזק]⁶²

ביאור: וחבלה בו - ואם מת מכח הבעירה חייב עליו מיתה כאילו ירה בו חץ (סמ"ע).

ובצער ובבשתו - אף על גב דיתבאר בסימן תכ"א סעיף א' דאין חייב על הבושת עד שיכוין לבייש, ה"נ כיון דעברה הדליקה ברוח מצויה ה"ל כאילו ידע וכיון לכך (סמ"ע).

הרי הוא כמי שהזיק בחציו - פירוש, לענין להתחייב עליו בה' דברים, וגם מיתה אם מת מחמת האש וכנ"ל, אבל ג"כ לא גרע משור ובור שהן ממונו וחייב עליהן לפחות נזק, ונ"מ דאפילו היכא דלא חייב על האש משום חציו כגון שלא היה לו לעבור, עדיין חייב משום ממונו וכדמסיק (סמ"ע). ועי' לקמן הערה .

⁶¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצב): הובא לעיל הערה 43.

⁶² עי' שו"ע (סי' שצא ס"ז): אין חייב השן לשלם נזק שלם אלא אם כן אוכלת ברשות הניזק, אבל אם לקחה בחצרו והוציאה משם ואכלה ברשות הרבים או בחצר של אחר, פטור מלשלם⁶² ביותר ממה שנהנית, ואם לקחה ברשות הרבים והלכה ואכלה ברשות הניזק, יש מחייבים לשלם נזק שלם משום דפי פרה כחצר הניזק דמי, ונפקא מינה אפילו במקום שאין לחייב על הנטילה, כגון שהיו הפירות מונחים במקום שאי אפשר ליטלם משם ובא ראובן והושיט פירות של שמעון שבחצר שמעון לפי פרת לוי, חייב לוי, אם המושיט חרש שוטה וקטן או שאין לו לשלם, שאם היה אפשר להשתלם ממנו היה הוא חייב ובעל הפרה פטור:

ביאור: יש מחייבין לשלם - אם לקחה ברשות הרבים והושיטה ברשות היחיד חייב לכר"ע, דבשעה שבאה לרשות היחיד ה"ל כאילו נטלתו מחדש מאותה שעה, וכל המח' היא רק בהושיט חש"ו (ט"ז).

דפי פרה כחצר הניזק דמי - פירוש, אף על גב דכתב וביער בשדה אחר, והכא הלקיחה שהיא תחילת הביעור לא היתה בשדה של ניזק, גם הכליון וההפסד הנעשה בפי של פרה אחר הלקיחה הרי היא כחצר המזיק שהרי השור של מזיק הוא, קמ"ל דלא, אלא עשאה פי הפרה, דהיינו השן והאכילה והכליון הנעשה בפיה, כאילו נעשה בחצר הניזק מאחר דבשעת האכילה היא עומדת בחצר הניזק (סמ"ע).

שאינו לו לשלם כו' - אין לפרש הטעם דכיון דאין לו לשלם חייב מטעם דראובן ה"ל שלוחו של לוי דהא לוי לא צוה לראובן לעשות כן ועוד דאפי' אין לו לשלם אומריסן אין שלוח לדבר עבירה וכמ"ש לעיל ריש סי' קפ"ב ורצ"ב סק"ד, ואף על גב דפקח בר תשלומין הוא מ"מ כיון דאין לאשתלומי ממנו חייב איך לשלם כיון שהמושיט לא הזיק כלום רק שהושיט לפי פרה ואז היה עדיין בעין בשלימותו וא"כ הפרה עשתה כל ההזיק והמושיט לא ה"ל רק כגזלן דמעידנא דאגבי' ה"ל שולח יד בדבר שאינו שלו דה"ל גזלן א"כ ה"ל כגזלן ומאכיל דרצה מזה גובה רצה מזה גובה דלעיל סי' שס"א אלא דאם יש לו לשלם כיון דעכ"פ חייב המושיט מטעם מזיק ובעל הפרה לא הזיק בידים שהרי אלו לא הושיט לא אכלה לכך גובה המושיט (ש"ך). וי"א טעמא אף על גב דפקח בר תשלומין הוא, מכל מקום כיון דאין לאשתלומי ממנו מחייב איך לשלם כד' נתן, דכל דין שותפין יש לשנים שהזיקו, והש"ך חולק, אבל כיון דמייירי כאן שלא היתה הבהמה יכולה ליטול מעצמה, א"כ הוי על המושיט דין מזיק ממש דה"ל מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו דחייב מתורת מזיק וכמבואר בסימן שצ"ד סעיף ג'. וצ"ע אם פקח נתן לתוך פיה והפירות היו מונחין במקום שהפרה היתה יכולה לקחתם, ונראה דאותו פקח חייב כיון דאגביה קנייה, ואי לא אגביה אלא קירב אצלה א"כ לאו מידי עביד כיון דגם במקומן היתה אוכלתם. ומבואר דאם הבהמה בעצמה יכולה ליטול אינו חייב בקירוב אלא באגביה ומתורת גזלן, אבל אם הבהמה לא היתה יכולה ליטול חייב על הקירוב ואפילו לא אגביה, וע"כ הוא מתורת מיתה הבהמה חבירו וכמ"ש דחייב מדין מזיק, וכיון דכאן מייירי שלא היתה הבהמה יכולה ליטול וה"ל עליה תורת מזיק וה"ל כשנים שהזיקו, ומשום דאגביה לא הורע כחו של בעל הפרה כיון דשותפי אית ליה להזיקו (קצה"ח).

⁵⁸ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיח ס"ג): טמון באש פטור. שאם הדליק גדיש חבירו והוי טמונים בו אפילו מוריגים פירוש: קרשים נקובים ובהם יתדות של עץ או של ברזל שדשים בהם התבואה וכלי בקר שדרך להטמינם בגדיש, פטור, ורואים מקום הכלים הטמונים כאלו היה שם שעורים או חטים כפי מה שהוא הגדיש וכך ישלם לו, במה דברים אמורים: במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בשל חבירו⁵⁸ וככלו חציו, כגון שנפל הגדר שביניהם שלא מחמת הדליקה והיה אפשר לו לגדור ולא גדר, אבל אם הדליק בתוך של חבירו, או אפילו בתוך שלו ולא כלו חציו, כגון שנפל הגדר מחמת הדליקה, חייב בדבר שדרכו להטמין בגדיש כגון מוריגים וכלי בקר כמו שנתבאר בסימן צ', ובבית חייב על כל דבר, שסדוד בני אדם להניח בבית כל כליהם וכל חציהם, וכל מי שיטעון בעל הבית שהיה בבית, ש"הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונטול, ובלבד שיטעון דברים שהוא אמוד בהם שהם שלו או שרגילים להפקיד בידו (וע"ל סימן צ):

ביאור: דרך להטמינם בגדיש - פירוש, וה"ל לאסוקי אדעתיה שישנם שם ולהיות חייב בשריפתן (סמ"ע).

כאלו היה שם חטים או שעורים כו' - אם הגדיש הוא חטיין או שעורין עם תבן שלהן וכדרך הגדיש, שמין גם המוריגים בחטיין ושעורין בתבן שלהן, וגם זהו בכלל מ"ש כפי מה שהוא הגדיש (סמ"ע).

והיה אפשר לו לגדור כו' - דאל"כ לא היה חייב על היזק השריפה כיון שכלו חציו וכמ"ש לפני זה בסעיף ו' (סמ"ע).

על כל דבר שדרך בני אדם להניח כו' - משמע אם אין דרך להניחו אפי' ידוע שה' שם פטור ויש להקשות דהא לעיל ה"ס שפ"ח משמע להדיא דבידוע שהי' שם אפי' אין דרכו להניח שם חייב וצ"ל דהתם מייירי המזיק בידים אבל הכא אף על פי דמייירי שהדליק בתוך של חבירו היינו בפשיעה ולא בידים (ש"ך).

נשבע בנקיטת חפץ ונטול - פירוש, אף על פי שאין עדים בדבר שכן וכך היה לו בבית. ואם היו מחולקים בדבר הנשרף לו בגלוי, שהניזק אמר כך וכך היה והמזיק אמר ברי לי שלא היה אלא כך, אפ"ה הניזק נשבע ונטול דעשו תקנת גזול ג"כ בנשרף (סמ"ע), מייירי שיש עדים על הדליקה, וזוהי ניחא דלא תקשי ממ"ש לעיל סי' שפ"ח המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק כו' או לאש כו' והמזיק אומר אינו יודע כו' הניזק נשבע בנק"ח ונטול כו' דמשמע הא אם טוען המזיק ברי אין הניזק נשבע ונטול דהתם מייירי שאין עדים שהזיקו אם כן נאמן במגו וי"א דעיקר כהמחבר ס"ל דבאש אם טוען המבעיר ברי נשבע ונפטור, אומנם בשמא יש תקנת הגזול (ש"ך).

או שרגילים כו' - עמ"ש לעיל סימן צ' סעיף ז' (ש"ך).

⁵⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיח ס"ו): נפלה דליקה בחצרו ונפל גדר שלא מחמת הדליקה ועברה הדליקה בחצר אחרת, אם היה יכול לגדור הגדר שנפל ולא גדרו חייב, למה הדבר דומה לשורו שיצא והזיק שהיה לו לשמרו ולא שמרו. ועי' רמב"ם (נז"מ פ"ד ה"ט): [המדליק בתוך שלו ועברה לשדה חבירו פטור על כל הכלים הטמונים בגדיש. אם כן רואים בדעת הרמב"ם שגם באשו משום חציו יש פטור של טמון, וכנראה שהחידוש שכה אחר מעורב בו, שנתחדש במזיק של אש, כולל בו פטור על טמון.

⁶⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' תיח ס"ז): אש שעברה והזיקה את האדם וחבלה בו, הרי המבעיר חייב בנזק ובבשתו ובריפוי ובצערו ובבשתו כאלו הזיקו בידו, [שאפי' שם] שאש ממונו הוא הרי הוא כמו שהזיק בחציו, והוא שהיה האש ראוי להגיע שם במקום שהזיק בשעה שהדליק, אבל אם לא היה ראוי להגיע שם כגון שהיה גדר ביניהם ונפל שלא מחמת האש, אפילו אם היה אפשר לו לגדרה כבר, כלו חציו ויש לו דין ממונו שהזיק אדם, שאינו חייב אלא בנזק בלבד ופטור מארבע דברים:

[דינו] כמו חצר הניזק [ונחשב כשדה אחרי לחייב על נזק שן]. שאם [הפה של הפרה דינו] כמו חצר המזיק, שנאמר לו, למה לחם שלך בפה של הכלב שלי. ששאלו [בבית המדרש], פי פרה, [דינו] כמו חצר הניזק או כמו חצר המזיק. [שואל הגמרא, ברור שזה כמו חצר הניזק] ואם תאמר [שפה פרה] כמו חצר המזיק, שן שחייב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] איך מצאנו. אמר רב מרי בנו דרב כהנא, כגון שנחככה בכותל להנאתה, וטנפה פירות להנאתה [פי' שגלגל עליהם]. מר זוטרא שאל, [איך יתכן שבוזה מדבר הפסוק] הרי צריכים "כאשר יבער הגלל עד תומר" [פי' שנכלה הקרן, עי' לעיל ב ע"ב], ואין. רבינא אמר, [יש מקרה של חיכוך בכותל שנכלה הקרן, כגון במקום] ששף צורה [שעל הכותל], רב אשי אמר, שדרכן [פי' שנתגלגלה על הפירות ותחבן בטיט, ואי אפשר ללקטם משם]. בא ושמע, שיסה בו את הכלב, שיסה בו את הנחש, פטור. מי פטור. משסה פטור⁶³ [שהוא גרם נזיקין, ולא הזיק בידים], וחייב בעל כלב. ואם תאמר [פה פרה] כמו חצר המזיק, שנאמר לו, למה ידך בפה של כלב שלי. [אלא] נאמר, פטור גם המשסה [וגם הכלב]. ואם תרצה נאמר, [אפשר לומר שבעל הכלב חייב, ואפילו אם פה הפרה כחצר המזיק, אבל כאן מדובר שהכלב] הוציא שיניו, וסרטו [ולא הכניס ידו לתוך פיו].

בא ושמע, השיך בו את הנחש [שלקח נחש בידו, והגיע פיו ליד חבירו עד שנכנסה לתוכו ונשכו ומת], רבי יהודה מחייב [מיתה], והכמים פוטרם⁶⁴, ואמר רב אחא בר יעקב, כשתדקדק בדבריהם תמצא⁶⁵ לדברי ר' יהודה, ארס נחש עומד בין שיניו [ואפילו ללא כוונת הנחש יוצא הארס], לפיכך [המסיט לו בנחש, כאילו] מכיש בסייף [ואינו גורם אלא מעשה בידים], ונחש פטור. לדברי חכמים, ארס נחש מעצמו מקיא, לפיכך נחש בסקילה ומכיש פטור⁶⁶.

ואם תאמר פי פרה כחצר המזיק דמי, שנאמר לו, למה ידך בפה של החיה שלי. [אפילו לפי מי שאמר פה פרה כחצר המזיק, עכ"ל] לא אומרים את זה לענין הריגה [של הנחש]. מאיפה יודעים [שמחלקים בין נזק למיתה]. שלמדנו, הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות, וננחו שורו של בעל הבית ומת, השור בסקילה, ובעלים פטורים מן הכופר⁶⁷, בעלים פטורין מן הכופר. למה. שאמר לו, למה אתה ברשותי, שורו נמי שנאמר לו, למה את הברשותי. אלא, לענין הריגה לא אומרים [למה אתה ברשותי].

היו עזים של "בית תרבו" שהיו מזייקים רב יוסף, א"ל [רב יוסף] לאביי [שהוא תלמיד שלון], לך תאמר להם להצניעם. אמר לו, למה שאני אליך, שאם אליך, יאמרו לי, שאתה תעשה גדר בארצך. ואם [אני חייב] לגדור, שן שחייב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] איך מאצנו אותו. כשחתרה. או, שנפל הגדר בלילה. רב יוסף הכריז⁶⁸, ויש אומרים רבה [הכריז], [אלה]

⁶³ עיי' שו"ע (חומ"ם סי' שצה): המשטה (פי' משלח ומקניט) כלבו של חבירו בחבירו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ובעל הכלב חייב חצי נזק, שכיון שהוא יודע שאם שסה את כלבו הזיק נושך, לא היה לו להניחו. ואם שסהו בעצמו, בעל הכלב פטור, שכל המשנה ובא אחר ושינה בו, פטור: ביאור: פטור מדיני אדם - הטעם, דלא הוי אלא גרמא בניזקין (סמ"ע).

חייב חצי נזק - אפילו היה מועד אינו משלם אלא חצי נזק כיון דלא נשך מעצמו אלא ע"י שיסוי הר"ל שינוי (סמ"ע).

ואם שיסהו בעצמו - פירוש ששיסה ראובן כלב של שמעון עד שהלך ונשך לראובן המשסה, פטור שמעון, דראובן שינה מתחילה בהשסתו, וכל המשנה ובא אחר ושינה בו כגון זה שבה שמעון עם כלבו ושינה בו פטור שמעון (סמ"ע).

⁶⁴ עיי' רמב"ם (נז"מ פ"י ה"ח): המשטה כלב בחבירו והרגו אין הכלב נסקל, וכן אם גירה בו בהמה או חיה והרגוהו, אבל אם שסה בו נחש ואפילו השיכו בו והרגו הנחש נסקל, שארס הנחש שהמית מעצמו הוא מקיאו, לפיכך זה האדם שהשיך בו הנחש פטור ממיתת בית דין. ועיי' לקמן לט ע"א שהבאנו את דברי המ"מ והא"ש.

⁶⁵ עיי' רש"י עירובין פט ע"א.

⁶⁶ עיי' שו"ע (או"ח סי' שכח סמ"ח): ואסור להוציא דם מהמכה. וביאר המג"א: רש"י (עירובין &) פירש דה"ל חובל והוי אב מלאכה ועיי' הג"מ (שבת פכ"א) דהמניח דבר המושך דם וליחה הוי מפרק. ומלשון רש"י משמע דדוקא כשמהדקה בגמי הוא דהוי אב מלאכה, דהוא עביד מעשה. אבל כשמניח עליה דבר המושך דם, לא הוי אב מלאכה, דאיהו לא עביד מידו. וא"כ כ"ש כשממניח עלוקה דשרי לחולה כמ"ש ס"ז דשרי שבות. אבל בזבחים דף י"ט משמע כדשנתכוין להוציא דם אפי' אין מהדקו הוי מלאכה, ובסנהדרין דף ע"ח שהשיך בו נחש ר"מ מחייב משום דהוי כתוקע סכין בבטנו ולא גרמא הוא, שהרי כלי משחיתו בידו, ואפי' רבנן דפטרי היינו דס"ל דארס מעצמו מקיא אבל גבי עלוקה הוי כמו עושה בידים.

⁶⁷ עיי' רמב"ם (נז"מ פ"י ה"א): הובא לקמן הערה .

⁶⁸ עיי' שו"ע (חומ"ם סי' שצז ס"א): מי שבהמתו רגילה ליכנס לשדה חבירו ומזיקתו, יכול בעל השדה להתרות בבעל הבהמה שישמור בהמתו, וצריך

שעולים למעלה [פי' שעולים לארץ ישראל] או שיוורדים למטה [שהולכים מארץ ישראל לכבל, שתהיו בקיאים בהלכה זו], עיזי שוק [פי' שעומדים לשחיטה, ורק מחכים ליום השוק] שמזייקים [אפילו ברשות הרבים], מתרים בבעליהם שנים או שלש פעמים, ואם הוא מקשיב, בסדר. ואם לא, אומרים לו, שתבא למשחטה, ותקבל כספק [אפילו ביום שאינו יום השוק שוחטים אותו].

מתני'. איזו תם ואיזו מועד. מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים⁶⁹, ותם, משיחזור בו שלשה ימים [פי' שרואה שוורים ואינו נוגח, אז חוזר לתמותו], דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר, מועד, שהעידו בו שלשה פעמים [אפילו ביום א'], ותם, כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח.

גמ'. מהו טעמו של ר' יהודה. אמר אביי, [נאמר בפסוק] "תמול", [פי' פעם] אחד, "מתמול", [פנם] שני, "שלשום", שלשה [פעמים], "ולא ישמרנו בעליו", באנו לנגיחה הרביעית [כדי לחייבו]. רבא אמר, "תמול מתמול", [פעם] אחד, "שלשום", תתי, "ולא ישמרנו" היום, חייב. ור"מ מהו טעמו. שלמדנו, א"ר מאיר,

לשומרה. (ואם לא שמרה והזיקה, חייב לשלם היזקו). ואינו יכול לומר לו: גזור שדך כדי שלא תכנס בו:

ביאור: יכול בעל השדה להתרות כו' - אבל לא לשחטם כמ"ש בסעיף שאחר זה, ששם מיירי מבהמות של קצבים שעומדות לשחיטה אלא שהקצבים רוצים להשהות עד יום השוק שיכולין למכור אז הבשר ביוקר, וקאמר דמשום היזקתן מקדימין שחיטתן אם לא ישגוהו הקצבים בהתראה, משא"כ כאן דאיירי בסתם בהמות דאינן עומדות לשחיטה (סמ"ע).

ואינו יכול לומר לו גזור כו' - דעל הבעלים לשמור בהמתם שלא יזיקו, ודומה זה לבהמה האוכלת מתוך החנות דחייבים בעלים לשלם לבעל החנות היזקתו כמ"ש בסימן שצ"א סעיף ט', ואינו יכול לומר לו ה"ל לסגור חנותך (סמ"ע), ו"ל דשן דחייב רחמנא בשדה אחר לא מיחייב אלא כשחתרה או דנפל גודא בלילה אבל אי לא גדר ארעיה ונכנסה בהמה ואכלה פטור (ש"ך).

ראובן רוצה לבנות חדר נוסף לדירתו, ולשם כך הביא חומרי בנין לחצר השותפין בבנינו, והחומרים מזייקים לא' מהשכנים, והשכן התרה בו להזיזם, ולא הקשיב, ולכן השכן הניזוק הזיזו, ונפסד שם, אף על פי שנפסק בשו"ע שצו ס"ב שמותר לשחוט רק אלה שעומדים לשחיטה, לכן אסור לעשות לכתחילה, אמנם יכול לומר קים לי כצד שמותר לשחוט אפילו אינם עומדים לשחיטה (נצח ישראל סי' מג), ועיי"ש בהערה ד' מהגרנ"ז: דווקא כאשר לא הודיע לבעלים שהוא מזיז יש בזה איסור, אבל אם הודיעו או ראה מעצמו ודאי שמותר לכתחילה, וגם אפשר דלכו"ע מותר משום שכל רגע הוא שעת היזק. ועוד דבר נ"ל, והוא, שהרי להזיז חול וכו' אינו מזיק אלא הוי רק גרמא ובכל אופן יש להתיר.

עיי' שו"ע (חומ"ם סי' שצז ס"ב): הקצבים שיש להם בהמות לשחוט ביום השוק, אם הם הזיקוהו אפילו ברשות הרבים, מתרים בבעלים שלשה פעמים שישמרום, ואם לא שמרום רשאי הניזק לשחטם שחיטה כשרה, ואומרים לבעלים: בואו ומכרו הבשר שלכם:

ביאור: אפילו ברשות הרבים - ר"ל אף דשם רשות המזיק והניזק שוה וה"ל להניזק לשמור ענינו משור המזיק (סמ"ע).

מתרין בבעלים ג' פעמים - לא קאמר שצריכין שיזיקו ג' פעמים, אלא אף שלא הזיקו אלא פעם אחת ואחר ההיזק התרו בבעלים ג' פעמים, הרשות ביד הניזק לשחטם אם לא שמרם, ואף אם בעל הבהמה אמר אם יהיה למישהו היזק מבהמתי אשלמנה, לא משגחין ביה, דאין אדם רוצה להיות ניזק ולהטפל נפשו בתשלומין, וגם ניחא לאדם בשלו. אבל ל"ז דוקא בבהמות הקצבים דבלאו הכי נמי עומדות לשחיטה ביום השוק (סמ"ע), אחד שהיתה לו חנות לפני פתח ביתו במיני קטניות וזרעונים, והיו תרנגולות של שכניו פורחות תמיד על החנות ואוכלות משם, והפריחם כמה פעמים וחזרו ובאו כמה פעמים, והגיד לבעל התרנגולות לשמרום כי אם יבואו יכם וימיתם, ולא חש. ופעם אחת שחזרו ובאו עמד בעל החנות והרג אחת מהם המובחרת העומדת לגדל ביצים ואפרוחים. ובאו לדין ופסק שם דבעל החנות חייב לשלם דמי שווי התרנגולת, אלא דאם טען שאחר שהתרה בו הוזק ממנו כך וכך נשבע ומנכה לו. ואפילו היתה התרנגולת עומדת לשחיטה, מ"מ הא קי"ל דבעי התראה והיינו בעדים, ול"כ הגהת שו"ע סימן תט"ז, אבל מה שמזהיר הניזק פה אל פה למזיק לא נקרא התראה, שהיה יכול לכפור בו או לומר לא חששתי לדברך, ומ"כ בנידון דידן שהיתה עומדת לגדל ביצים, דאף אם היה התראה לאו כל כממנו לשחטה (פ"ת). [ועל פי זה אסור לפזר סם המות בתוך שדהו, שבהמות שנכנסות לשם יזקו (מהרש"ם ח"ד סי' קמ)].

⁶⁹ עיי' שו"ע (חומ"ם סי' שפט ס"ה): העושה מעשה שדרכו לעשות תמיד כמנהג ברייתו הוא הנקרא מועד, והמשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשותו כן תמיד כגון שנגח או נשך הוא נקרא תם, וזה המשנה אם הרגיל בשינויו פעמים רבות, נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר (שם כא, לה) או נודע כי שור נגח הוא.

{כד ע"א}

ריחק נגיחותיו (פי' ג' נגיחות בג' ימים נפרדים) חייב [שנאמר תמול שלשום], קירב נגיחותיו (פי' ביום א') לא כל שכן. אמרו לו, וזה תוכיח [שקירוב מקרים לא יותר פשוט?], שריחקה ראיותיה טמאה (פי' ג' ראיות בג' ימים), קירבה ראיותיה טהורה (פי' שראתה ג' ראיות ביום א', אז טהורה מטומאת ד' ימים, וטמאה רק יום א'). אמר [ר"מ] להן, הרי נאמר "וזאת תהיה טומאתו בזוכרו", תלה הכתוב את הזב בראיות⁷⁰ ואת הזבה בימים⁷¹ שנאמר "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים, כלא עת נדתה, כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה, טמאה היא, אם כן רק בגלל גזירת הכתוב קירוב ראיות לא יותר פשוט].

[הרבנים שואלים חזרה על ר"מ] מאיפה את היודע ש"וזאת" הזה בא למעט זבה מראיות, שנאמר, [שזה בא] למעט זב מימים [שג' ראיות ביום א' מטמאו, ולא צריכים ג' ימים, אם כן קירוב ראיות הוא ודאי יותר פשוט]. נאמר בפסוק, "וזהב את זוכו לזכר ולנקבה", [אם כן יש] הקיש בין זכר לנקבה, מה נקבה בימים, אף זכר בימים. [שואלת הגמ', אם כן] שנקיש נקבה לזכר, מה זכר בראיות, אף נקבה בראיות. הרי מיעט הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] "וזאת". ומה ראית [ללמוד כך, ולא ללמוד הפוך]. זה מסתבר, [כאשר הפסוק] מדבר בראיות [פי' מה שנאמר "וזאת"] שימעט ראיות, [ואם הפסוק] מדבר בראיות [וכי יכול] למעט ימים.

הרבנים למדו, איזהו מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים. ותם, שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח, דברי ר' יוסי. ר' שמעון אומר, מועד, כל שהעידו בו שלש פעמים, ולא אמרו שלשה ימים אלא [לענין] חזרה בלבד [שאם אחרי שנעשה מועד, ראתה שוורים ג' ימים ולא נגחם, חזר להיות תם]. אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אבהו, הלכה כר' יהודה במועד, שהרי ר' יוסי מודה לו. והלכה כרבי מאיר בתם, שהרי ר' יוסי מודה לו. אמר רבא לפי רב נחמן, ונאמר, הלכה כרבי מאיר במועד, שהרי רבי שמעון מודה לו, והלכה כרבי יהודה בתם, שהרי רבי שמעון מודה לו. אמר ר' יוסי, שרבי יוסי, שרבי יוסי גימיקון [פי' טעמי וראיותיו] עמו.

שאלו [בבית המדרש], שלשה ימים שנאמר בפסוק, לעשות את השור למועד [ואם נגח ג' פעמים ביום א' אינו מועד] או ליעד את הבעלים [שכן אינו מועד עד שיתרה בבעלים ג' פעמים]⁷². איזה [הבדל הלכה] יוצא מזה. שבאו ג' כתי עדים שביום א' [והעידו שהשור נגח בג' ימים נפרדים], אם תאמר [שג' ימים הנאמר בפסוק] לעשות את השור מועד, [אז השור] מועד, ואם תאמר [שהג' ימים בא] ליעד את הבעלים, [השור] אינו מועד, [שהבעלים יאמר] עכשיו הם מעידים עלי [והרי התורה אמר שצריכים ליעד בג' ימים שונים]. מהו [ההלכה].

בא ושמע, אין השור נעשה מועד, עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין⁷³. העידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים, [אין] בפני בעלים ושלא בפני בית דין, אינו נעשה מועד, עד שיעידו בו בפני בית דין [שנאמר

⁷⁰ עי' רמב"ם (מחוסרי כפרה פ"ב ה"ז): אחד הרואה שתי ראיות או שלש בשעה אחת זו אחר זו או שראה ראייה בכל יום זה אחר זה הרי זה זב, לפי שתלה הכתוב את הזבה בימים שנאמר כי יזוב זוב דמה ימים רבים והזב לא תלה אותו בימים.

עי' רמב"ם (מחוסרי כפרה פ"ב ה"ח): ואם הפסיק הזב בין ראייה לראייה יום גמור אינן מצטרפות, כיצד ראה ראייה בשבת וראייה שנייה בשבת אינן מצטרפות ואינו זב, וכן אם ראה ראייה שנייה באחד בשבת וראה ראייה שלישית בשלישי בשבת אינו חייב בקרבן שאין זו מצטרפת לשתיים שהרי הפסיק ביניהן יום אחד, אבל אם ראה אחת היום ואחת בלילה שלאחריו הרי אלו מצטרפות, ואין צריך לומר שאם ראה אחת בלילה ושנייה ביום שהן מצטרפות, וכן אם ראה שלש ראיות בשלשה לילות זה אחר זה הרי אלו מצטרפות.

⁷¹ עי' רמב"ם (איסורי ביאה פ"ו ה"ז): אשה שראתה דם בימי זיבתה יום אחד בלבד או ב' ימים זה אחר זה נקראת זבה קטנה ונקראת שומרת יום כנגד יום, ואם ראתה ג' ימים זה אחר זה הרי זו זבה גמורה והיא הנקראת זבה גדולה ונקראת זבה סתם שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים מיעוט ימים שנים רבים ג'.

⁷² עי' רמב"ם (נז"מ פ"ו ה"א): איזה הוא מועד כל שהעידו בו שלשה ימים, אבל אם נגח ביום אחד או נשך או רבץ או בעט או נגף אפילו מאה פעמים אין זה מועד, העידו בו שלשה כתי עדים ביום אחד, הרי זה ספק אם הועד או לא הועד. [ראב"ד] כתי עידים ביום אחד. א"א שנגח שלשה פעמים בשלשה ימים.

⁷³ עי' רמב"ם (נז"מ פ"ו ה"ב): אין העדה אלא בפני הבעלים ובפני בית דין שנ' והועד רבעלו ואין העדה אלא בבית דין.

ועי' רמב"ם (סנהדרין פ"ה ה"ב): מפני מה אין מועד בחוצה לארץ, לפי שצריך להעיד בו בפני בית דין ואין שם בית דין אלא הסמוכין בארץ, לפיכך אם היו בית דין בחוצה לארץ כשם שהן דנים דיני קנסות בחוצה לארץ כך מעידים את הבהמה בפניהם בחוצה לארץ.

והועד בבעליו⁷⁴, ואין עדות אלא בבית דין⁷⁵ ובפני בעלים. העידוהו שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית, הרי כאן שלש עדויות [נפרדות לגבי ההזיק שכל א' מעיד עליו], והן עדות אחת להזמה [לגבי לעשות את השור מועד]. נמצאת כת ראשונה זוממת, הרי כאן שתי עדויות והוא [פי' הבעלים של השור] פטור [מנוק שלם על הנגיחה השלישית]⁷⁶ והן פטורים [על הפחת משויות הבהמה שלו, מלהיות מועד במקום תם]. נמצאת כת שניה זוממת, הרי כאן עדות אחת והוא [פי' הבעלים של השור] פטור [מנוק שלם על הנגיחה השלישית] והן פטורים [על הפחת משויות הבהמה שלו, מלהיות מועד במקום תם], נמצאת כת שלישית זוממת, כולם חייבים [פי' כל העדים זוממים חייבים לשלם החצי נזק של העדאת הנגיחה השלישית בין כולם, וצד תמות משלמים רק הב' עדים האחרונים שהעידו עליה, שכן רק הם עשוהו מועד]. ועל זה נאמר "ועשיתם לו כאשר זמם וגו'⁷⁷".

ואם תאמר [הג' ימים שבפסוק בא] לעשות את השור מועד, זה מוכן [שאם באו לעשותו מועד, אז באים ביום א', אבל],

⁷⁴ צ"ע אם זה נוסף בגרסת רש"י.

⁷⁵ רש"י אמנם עי' תוס' ד"ה בפני ב"ד – זהו מסברא דמי יקבל עדות אם לא בפני בית דין.

⁷⁶ אע"פ שהם גרמו חיוב נ"ש בשלישית, עכ"ז הם לא גרמוהו לבד, אלא אחרים השתתפו בזה.

⁷⁷ עי' רמב"ם (עדות פכ"א ה"ח): שלש כתי עדים שנתקיים בעדותן ששור זה מועד ונמצאת כת ראשונה ושניה זוממין כולן פטורין, נמצאו שלשתן זוממין כולן חייבין לשלם הנזק שאע"פ שהוא תם משלם חצי נזק, במה דברים אמורים כשהיו כולן רומזין זה את זה, או שבאו רצופין, או שהיו מכירין בעל השור ולא הכירו השור, אבל אם אין א שם אחת מאלו הרי כת ראשונה ושנייה פטורין שהרי הן אומרים לא באנו אלא לחייבו חצי נזק ולא ידענו שתבא כת אחרת ויעשה מועד.

ועי' לחם משנה: קשה דהא מספקא לן בפרק כיצד הרגל (דף כ"ד א) אי שלשה ימים הוי ליעודי שור או ליעודי גברא ונפקא מינה היכא דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא דאי ליעודי שור מיחייב ואי ליעודי גברא מיפטר עד ליעודיה תלתא כיתי בתלתא יומי ואסיקנא בתיקו וכ"כ רבינו בפ"ו מהלכות נזקי ממון הרי זה ספק אם הועד וכו' ואמרו שם בפ' כיצד על ברייתא זו שהזכיר כאן רבינו וליעודי שור מי ניחא ולימרו הנך בתראי אנו מנא ידעינן דכל דקאי בבית דין לאסהודי בשור קא אתו כלומר דמקמאי ודאי אין פירכא דמדמהמינו עד נגיחה ג' להעיד ודאי דבאו להעידו כדפירשו שם התוספות ורש"י ז"ל פירש בדרך אחרת לפי שיטתו אבל בתראי אמאי מיחייב וא"כ אם באו שלש כיתות ביום אחד ודאי דהוי הדבר בהפך ממאי דכתב רבינו כאן דהאחרונים חייבים והכת הראשונה פטורה אא"כ היו רומזין זה לזה או באו רצופים או שהיו מכירין בעל השור וכו' וא"כ כיון דהדבר הוי בהפך היכא שבאו שלש כיתות ביום אחד היה לו לרבינו לבאר כן ואף על פי דאז הראשונים לא היו חייבים אלא מספק דאסיק הבעיא דתיקו כדכתיבנא מ"מ נפקא מינה טובא בין ראשונים לאחרונים דאחרונים ודאי דפטורים בלי שום ספק אבל הראשונים דהיינו כת ראשונה ושניה חייבים מספיקא דגמרא ונפקא מינה דאי תפס לא מפקינן לדעת רבינו דסובר דכל תיקו דממונא אי תפס לא מפקינן אבל אחרונים לית בהו ספיקא כלל ואפילו תפס מיניהו מפקינן דלא היה לו לרבינו לשתום הדברים כיון דבאו מבוארים בסוגיית הגמרא. ודעתי שדעת רבינו כדעת התוספות דגרסי אלא ולא כדברי רש"י דלרש"י איפשיטא בעיין ולדברי התוס' לא איפשיטא יע"ש:

ביצד הרגל פרק שני בבא קמא

כד

עין משפט נר מצוה

ריסק גניחותיו ג' ימים: **חייב** כדכתיב תמול שלשום: **ריסקה ראייתו**: ג' ראייתו בג' ימים תמולתו ז' ימים כדכתיב כי יזוב זוב דמיו רבים ודרשין (אמרע פ' ח"כ) ימים שנים רבים שלשה: **קירבה לאויביו**: כיון דאחז מעורה ומתמולת צבעה אלף שומרת יום כנגד יום: **הרי הוא אומר וואס** תמורה אור

תענית כה:
ג"כ מה:

כ"ו ומסוס גזירת הכתוב הוא ללא דרשין ק"ו: **הוא ברליוס**: דכתיב בחלי קרף זוב תלחא זימני וכתיב טומולחו זוב דמשמע בצק ג' יום טמא וכתוב זוב דמשמע אין לך אלף מה שקטוב בו זב ברליוס ולא זבה ברליוס: **קאי ברליוס**: האי זבא גזית רליוס כתוב וממעט רליוס לזבה: **ממעט ימים**: בתמיה: **אלף לאורה**: שם חזר לאחר העדלתו שלשה ימים שראה שוריים ולא נגח חזר לתמונו: **כרבי יהודה**: דמתני':

ימיקו עמו: טעמיה ורליוסיה עמו: **לייעודי תורא**: ולמעט ימיה: **אלף** כיון אחר: **או לייעודי גברא**: לייעד בעל השקר בעינין שלשה ימים: **כד יומא**: והעידו על שלש גניחות של ג' ימים: **אי אמרת**: לא בעינין ג' ימים אלא לייעודי תורא ולמעט ימיה קירב גניחותיה הא מיעד דריסק גניחותיה: **השתא הוא דקמסדרו** כי כל שלשתן הכימות בלו כיון אחר התורה אמרה שלשה ימים: **והוא** דבעליו: ואין עולה אלף צב"ד: **הרי כאלן ג' עדיות**: שם ככלה אחת מהם לא בטלו השתים ומשלים עליהם הוי נוק וחס לא בטלה הרי הוא מועד: **ויי עדות אחת** הוא מועד שהרי על דין שלשתן הוא מועד הלכך עדות אחת סתן לך שם גמולתה כת ראשונה וזמנתה הוא פטור מלשלם על הגניחה *שלישית אלף חתי נוק: **והן**: הומונין: **פטורין** משלומיה גניחה שלישית ואע"פ שהן היו גורמיים לו לשלם עליה כ"כ פטורין שאין העדים משלמין ממון עד שיוזמו כולן: **פולן חייבין**: לשלם חייבין של העדלת גניחה שלישית הן כולן ולא עדות משלמים שני עדים האחרונים שהעידו עליה: **אי אמרת לייעודי תורא**: כבעין ג' ימים ללא גברא כיון אחר מיעד מלי לזקוקא כשכחו כולן כיון אחר שהביאן יזוק שלישי העיד על ג' גניחות של ג' ימים ומשום הכי שייבי קמחי צדל העדלה שקנגילם לדבר לשקוייה מועד אחר דלא מלו למימין אכן לחיובי פלגא נוקא לחיובי קממייתא אלף וללא היעודי מועד דורתי הוי ידעי כתיבי שהרי בענין גניחה שלישית הביאן זמנה לו ולגניחות הראשונות אלף

[גיטין סו.]
[לקמן מה.]

ס"א רבית

זכ"ב פני ב"ד
זכ"ב פני ב"ד
שנאמר הודיע
בבבלי וכו'
מהר"ם

גיליון
הש"ס

גמ' חומה
למעט זכ
מימי. עיין
שנתנה דרשים
תקן יד סנין
רלו ומסכת
ה"ט אלשיך
סו: עו: ז'
ר"ס
[ק"ך כג ע"ג]
ולא יעשרו
ע"ג ועיין ע"ג
הוא: עיין
זמנין דק על
ע"ג חו"ט ד"ה
לחבר שקלני
זמנין דק על
דמ"לתיקון סנין
כ"כ כ"ה"ד:

ש"י מהר"ם

והר"ר עזריאל פ' דליכא בינייהו דלאכ"י דרדיס לא ישמרתו לנגיחה ד' לא משלם נוק שלם עד יום ד' דלא ישמרתו הוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אכל לרצח דלא כתיב גניחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב וקשה לחזק דפי' דלא משלם כדכתיב ג' אפ' למ"ד ליייעודי תורא אלא"כ העידו בצבעלים כדכתיבה

*ריסק גניחותיו חייב קירב גניחותיו לא כל שכן אמרו ליה זבה תוכיח שריחקה ראייתה ממאה קירבה ראייתה מהורה אמר להן הרי ויקרע תורא אומר וואת תהיה ממאתו בוובו *תלה הכתוב את הזב בראיות ואת יהובה בימים ממאי דהאי וואת למעושי זבה מראיות *אימא למעושי זב מימים אמר קרא *והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש זכר לנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים ולקיש נקבה לזכר מה זכר בראיות אף נקבה בראיות הלא מיעט רחמנא וואת זמה ראת מסתברא קאי בראיות ממעט ראיות קאי בראיות מועד כל שהעידו בו ימים תגורבנן איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים וחם שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש פעמים ולא אמרו שלשה ימים אלא לחורה בלבד אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אבהה הלכה בר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו והלכה כרבי מאיר בתם שהרי ר' יוסי מודה לו אמר ר' יוסי מודה רבי שמעון רבי יוסי מודה לו אמר רבי אגא כרבי יוסי סבירא לי *דרבי יוסי נימיקו עמו *אבעיא להו שלשה ימים דקתני *לייעודי תורא או לייעודי גברא למאי נפקא מינה דאתו תלחא כתיבי שהרי בחד יומא אי אמרת לייעודי תורא מיעד ואי אמרת לייעודי גברא לא מיעד מימר אמר והשתא הוי דקמסדרו כי מאי תא שמימר אמר השור נעשה מועד עד שיעידו בו *בפני בעלים ובפני בית דין העידו בו בפני בית דין וישלם בפני בעלים בפני בעלים וישלם בפני בית דין אינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים *העידוהו שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדיות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה וזמנתה הרי כאן שתי עדיות והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שניה וזמנתה הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורים נמצאת כת ג' והן פטורים

והר"ר עזריאל פ' דליכא בינייהו דלאכ"י דרדיס לא ישמרתו לנגיחה ד' לא משלם נוק שלם עד יום ד' דלא ישמרתו הוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אכל לרצח דלא כתיב גניחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב וקשה לחזק דפי' דלא משלם כדכתיב ג' אפ' למ"ד ליייעודי תורא אלא"כ העידו בצבעלים כדכתיבה

לנגיחה כדכתיב כלל:
הרי הוא אומר וחסת *ואם תלמיך כל שכן השתא דליכא למימר סוכיט דמישע קרף צדיהו וי"ל דה"ק דהתם גלי קרף ללא שייכא התם סוכיט של קירוב וריחוק שאין שם הכעס תלוי משום דמוחזקת בכך

ואם תלמיך כלל:
הרי הוא אומר וחסת *ואם תלמיך כל שכן השתא דליכא למימר סוכיט דמישע קרף צדיהו וי"ל דה"ק דהתם גלי קרף ללא שייכא התם סוכיט של קירוב וריחוק שאין שם הכעס תלוי משום דמוחזקת בכך

בפני צ"ד *זו מבשר דמי יקבל עדות אם לא בפני בית דין: **הרי** כהן שלם עדיות *לענין שלם לחין ואלה מן השוק מלטרף עמיה: לימרו

והר"ר עזריאל פ' דליכא בינייהו דלאכ"י דרדיס לא ישמרתו לנגיחה ד' לא משלם נוק שלם עד יום ד' דלא ישמרתו הוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אכל לרצח דלא כתיב גניחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב וקשה לחזק דפי' דלא משלם כדכתיב ג' אפ' למ"ד ליייעודי תורא אלא"כ העידו בצבעלים כדכתיבה

*ריסק גניחותיו חייב קירב גניחותיו לא כל שכן אמרו ליה זבה תוכיח שריחקה ראייתה ממאה קירבה ראייתה מהורה אמר להן הרי ויקרע תורא אומר וואת תהיה ממאתו בוובו *תלה הכתוב את הזב בראיות ואת יהובה בימים ממאי דהאי וואת למעושי זבה מראיות *אימא למעושי זב מימים אמר קרא *והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש זכר לנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים ולקיש נקבה לזכר מה זכר בראיות אף נקבה בראיות הלא מיעט רחמנא וואת זמה ראת מסתברא קאי בראיות ממעט ראיות קאי בראיות מועד כל שהעידו בו ימים תגורבנן איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים וחם שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש פעמים ולא אמרו שלשה ימים אלא לחורה בלבד אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אבהה הלכה בר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו והלכה כרבי מאיר בתם שהרי ר' יוסי מודה לו אמר ר' יוסי מודה רבי שמעון רבי יוסי מודה לו אמר רבי אגא כרבי יוסי סבירא לי *דרבי יוסי נימיקו עמו *אבעיא להו שלשה ימים דקתני *לייעודי תורא או לייעודי גברא למאי נפקא מינה דאתו תלחא כתיבי שהרי בחד יומא אי אמרת לייעודי תורא מיעד ואי אמרת לייעודי גברא לא מיעד מימר אמר והשתא הוי דקמסדרו כי מאי תא שמימר אמר השור נעשה מועד עד שיעידו בו *בפני בעלים ובפני בית דין העידו בו בפני בית דין וישלם בפני בעלים בפני בעלים וישלם בפני בית דין אינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים *העידוהו שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדיות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה וזמנתה הרי כאן שתי עדיות והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שניה וזמנתה הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורים נמצאת כת ג' והן פטורים

לנגיחה כדכתיב כלל:
הרי הוא אומר וחסת *ואם תלמיך כל שכן השתא דליכא למימר סוכיט דמישע קרף צדיהו וי"ל דה"ק דהתם גלי קרף ללא שייכא התם סוכיט של קירוב וריחוק שאין שם הכעס תלוי משום דמוחזקת בכך

ואם תלמיך כלל:
הרי הוא אומר וחסת *ואם תלמיך כל שכן השתא דליכא למימר סוכיט דמישע קרף צדיהו וי"ל דה"ק דהתם גלי קרף ללא שייכא התם סוכיט של קירוב וריחוק שאין שם הכעס תלוי משום דמוחזקת בכך

בפני צ"ד *זו מבשר דמי יקבל עדות אם לא בפני בית דין: **הרי** כהן שלם עדיות *לענין שלם לחין ואלה מן השוק מלטרף עמיה: לימרו

והר"ר עזריאל פ' דליכא בינייהו דלאכ"י דרדיס לא ישמרתו לנגיחה ד' לא משלם נוק שלם עד יום ד' דלא ישמרתו הוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אכל לרצח דלא כתיב גניחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב וקשה לחזק דפי' דלא משלם כדכתיב ג' אפ' למ"ד ליייעודי תורא אלא"כ העידו בצבעלים כדכתיבה

ע"ב מ"י פ"ו מהלכות
מ"ג ע"ג מ"ג פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות

ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות
ע"ב ד' מ"י פ"ו מהלכות

רבינו הנגאל

אמר לו ר' מאיר ובה תוכיח שריחקה ראייתה מהורה אמר להן הרי ויקרע תורא אומר וואת תהיה ממאתו בוובו *תלה הכתוב את הזב בראיות ואת יהובה בימים ממאי דהאי וואת למעושי זבה מראיות *אימא למעושי זב מימים אמר קרא *והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש זכר לנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים ולקיש נקבה לזכר מה זכר בראיות אף נקבה בראיות הלא מיעט רחמנא וואת זמה ראת מסתברא קאי בראיות ממעט ראיות קאי בראיות מועד כל שהעידו בו ימים תגורבנן איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים וחם שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש פעמים ולא אמרו שלשה ימים אלא לחורה בלבד אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אבהה הלכה בר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו והלכה כרבי מאיר בתם שהרי ר' יוסי מודה לו אמר ר' יוסי מודה רבי שמעון רבי יוסי מודה לו אמר רבי אגא כרבי יוסי סבירא לי *דרבי יוסי נימיקו עמו *אבעיא להו שלשה ימים דקתני *לייעודי תורא או לייעודי גברא למאי נפקא מינה דאתו תלחא כתיבי שהרי בחד יומא אי אמרת לייעודי תורא מיעד ואי אמרת לייעודי גברא לא מיעד מימר אמר והשתא הוי דקמסדרו כי מאי תא שמימר אמר השור נעשה מועד עד שיעידו בו *בפני בעלים ובפני בית דין העידו בו בפני בית דין וישלם בפני בעלים בפני בעלים וישלם בפני בית דין אינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים *העידוהו שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדיות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה וזמנתה הרי כאן שתי עדיות והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שניה וזמנתה הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורים נמצאת כת ג' והן פטורים

כיצד הרגל פרק שני בבא קמא

לימרו

הך קמאי כו' - הוא הדין דהו"מ למפוך מכתרתי
שלא ידעו בראשונים כיון שבאו בג' ימים אלא
מקמאי פריך בפשיטות טפי :

לימרו

הך בתראי וכו' - מקמאי לא הו"מ למפוך דמוכח מילתא
דלייעודי קאחו מדהמיתו

עד נגיחה ג' ואל"ת מאי קאמר מנא
ידיעין דכל קדמי דניח כו' לוקמא

כגון שהיו אחרונים במעמד כשהעידו
כת ראשונה ו"ל דעל כרחק איירי
כשהעידו כת שליטת תחלה דלי
כשהעידו לבסוף אם כן תפקה
מקמאי דלמלא לחיוביה פלגא נוקא
קאחו דליכא הוכחה צונה שהמיתו
עד נגיחה שליטת דגמול לא היה
להם פנאי לבא לב"ד להעיד אלא
כשהמיתו עד כשהעידו כת שליטת
או, מוכחא מלפא דלייעודי קאחו :

אלא

דקממאי רמזוי - לפי הספרים
דגרסי אלא משמע דבעי
לוקמי הכא נמי דקממאי רמזוי
וניחא חפי' אי ליעודי גברא וכגון
שכלל שלשה ימים בלו אלו עם אלו
וקממאי ולא ברמזיה כההיא
*דהניקוק דהתם מיירי ברמזיה גרועה
דלאו מילתא היא אל"ת דיני נפשות
שאלו וכל הך כגמ' בתראי וכו' רמזי
לייעודי גברא* :

במכירין

בעל השור כו' - ואם
תאמר תכתי מלו
למימר לחיוביה פלגא נוקא קאחינן
קאטנן שבשורים כדתנן בהמיתא לקמן
דף גכז (ג) גבי זה תומר קטן הויק
ו"ל דיכול לומר אחד מהם נאכל
אי"ל דנאכל אחד מהם (ג) אחד כל
נגיחה *וא"ת דכיון דאין מוכיין את
השור שמא אותו שנגח ראשונה לא
זה שנגח שניה ושלישית ו"ל כגון
שאלהו שהעידו כולם ראשונה ויכירוהו
שהיה עושה כל הנגיחות ואם תאמר

עד א ב מ מ"י פכ"א
מהכות פדוק
טלגה מ :

ע ד ה מ"י פ"ב
מלכות נוק ממון
טלגה יו וע"י הכנסות
ובמ"מ סתם עשין סו
עור ש"מ סתם סימן
ש"ה :

ע ו מ"י טס הלכה כ'
סגס עור ט"ע
ח"מ ט"ו טעט ט"פ כ' :

ע ז מ"י טס פ"א
טלגה ז ט סגס טס
עו"ש טס טע"ף יא :

[ג'ל דהמקין טו:]

[ע"י חוספת סהדרין
טו ד"ה קמ"ג]

הוא גליון כ"ע"ל

רבינו הנאל

השאל דייקנן מ"ה א
ספתהינא אי אמרינן
ליעודי תורה משבת
לא כגון דאשרתו
כחרא כולה אלא אי
אשרת ליעודי תורה
ולעיל לא הוי מעיד
עד שיעודי הללו שלש
כיתות בשלשה ימים
לימרו הך שהרי קמאי
דאשרתו עליה דגמא
בחד בשבא ל ת ר א
דראובן טו הוינן ידעי
דלמחר וליום אחרתא
אתר ש ת ר י אחרתי
יבשריה עליה דרשבתי
לן לחללא כתיב כי את
לחיובין דייקנן מינה
דליעודי תורה דרא"י
ואמר ליה רב כהנא רב
אשר ו"א (ה) כי רב
אשר הוא האמר ליעודי
תורה טו נגיחה וכו'
איכא למימר גימתי
(ג) קמאי מי ידיעין דכל
דק"א ב ב"י דינא
לאשרתיה להאי תורה
אפא דרשבתי לן כת
אחת און לחיוביה פנאי
ניקא קא איתנן וכיון
שהומו שליטתו צ"ד
תמות אבל בחד מעידות
לא העירינה תנה אפילו
ל ת ר א לא
מכתבת לה אלא מאי
את ל למימר דאיכא
בבא אתא אפתי תפיס
(ג) אבא שנובדנה העירי
שתי הכיתות לפי השלישית העירו זה
בבא כחש העירו וכו' שנושבין כולן
שנושבין כולן עכשיו ככת אחת ואינו
יכולין לומר כי הוינן דלימרו לוימא
אורא אחרתי דהא אחרתי
אפא דרשבתי לן כת
אחת און לחיוביה פנאי
ניקא קא איתנן וכיון
שהומו שליטתו צ"ד
תמות אבל בחד מעידות
לא העירינה תנה אפילו
ל ת ר א לא
מכתבת לה אלא מאי

לא מני אמר אלא שחששין שמא יגח סניס או שלשה ויכירוהו ו"ל דלי לחיובי ח"ג אלו לא היה
הבעלים מתחייבים עד שזודיעוהו תחילה ולכן לריכין למהר להעיד קודם הכרה וכן פ"ח דקך מתני' בין ליעודי תורה בין ליעודי גברא
ובענין לא אפשיט ותימה דלא משני שאין מוכיין השור המנוגח אי נמי שנגח שור של הפקר או של כענני או שהעידו שנגח שורים
של עצמו ואור"י דשמא אין העדאה מועלת אלא צ"פני חיוב ולכן לא מני לגמיר שאין מכירים השור המנוגח דלי אין מכירים שמא
הוי דכענני או הפקר: **המשטה** כלבו של חבירו כו' - לא מני לשור האלקטין (לקמן דף גט.) שהאדם נלחם עמו להרוגו:
א"י

אלא אי אמרת ליעודי גברא *לימרו הנך
קמאי אנן מי הוה ידיעין דבתר שלשה יומי
אתו הני ומייעדי ליה אמר רב אשי אמריתה
לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמר לי ולייעודי
תורא מי ניהא ולימרו הנך בתראי אנן מנא
ידיעין דכל דקאי ב"י דינא לאסהודי בתורא
קאחו אנן לחיובי גברא פלגא נוקא איתנן
**דקממאי רמזוי רב אשי אמר *כשבאו
רצופים *רבינא אמר *במכירין בעל השור
ואין מכירין את השור אלא היכי מייעדי ליה
דאמרי תורא נגחנא אית לך בבקרך אבעי
לך לנמורי לכוליה בקרא אבעיא להו
המשטה כלבו של חבירו בחבירו מהו משטה
ודאי פטור בעל כלב מאי מי אמרינן מצי
א"ל אנא מאי עבידנא ליה או דלמא אמרינן
ליה כיון דידעת בכלבך דמשסי ליה ומשחסי
לא אבעי לך לאשהווייה אמר רבי זורא ת"ש
ותם שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו
נגח הא נגח חיוב אמר אבוי מי קתני נגח
חיוב דלמא הא נגח לא הוי תם ובההיא
נגיחה לא מחייב ת"ש *שיסה בו את הכלב
שיסה בו נחש פטור מאי לאו פטור משטה
וחיוב בעל כלב לא אימא פטור אף משטה
אמר רבא אמ תמצי לומר המשטה כלבו של
חבירו בחבירו חיוב *שיסה הוא בעצמו
פטור מאי פטורא **כל המשנה ובא אחר
ושינה בו פטור א"ל רב פפא לרבא איתמר
משמיה דריש לקיש כוותך *דאמר ריש
לקיש שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה
ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצה
פטורה רבוצה במהלכת חייבת א"ל 'אנא
בההיא חיובי מחייבנא דאמרינן ליה *כי אית
לך רשותא לסגויי עלי לבעומי בי לית לך
רשותא: **מתני'** *שור המזיק ברשות הניזק
כיצד 'נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים
משלם חצי נזק ברשות הניזק *רבי מרפון
אומר נזק שלם והכמים אומרים *החצי נזק
אמר להם רבי מרפון ומה במקום שהקל על
השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור
החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם
מקום שהחמיר על הקרן ברה"ד לשלם
חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק
לשלם נזק שלם אמרו לו דיו לבא מן הדין
להיות כגדון מה ברה"ד חצי נזק אף ברשות הניזק
לא

השאל דייקנן מ"ה א
ספתהינא אי אמרינן
ליעודי תורה משבת
לא כגון דאשרתו
כחרא כולה אלא אי
אשרת ליעודי תורה
ולעיל לא הוי מעיד
עד שיעודי הללו שלש
כיתות בשלשה ימים
לימרו הך שהרי קמאי
דאשרתו עליה דגמא
בחד בשבא ל ת ר א
דראובן טו הוינן ידעי
דלמחר וליום אחרתא
אתר ש ת ר י אחרתי
יבשריה עליה דרשבתי
לן לחללא כתיב כי את
לחיובין דייקנן מינה
דליעודי תורה דרא"י
ואמר ליה רב כהנא רב
אשר ו"א (ה) כי רב
אשר הוא האמר ליעודי
תורה טו נגיחה וכו'
איכא למימר גימתי
(ג) קמאי מי ידיעין דכל
דק"א ב ב"י דינא
לאשרתיה להאי תורה
אפא דרשבתי לן כת
אחת און לחיוביה פנאי
ניקא קא איתנן וכיון
שהומו שליטתו צ"ד
תמות אבל בחד מעידות
לא העירינה תנה אפילו
ל ת ר א לא
מכתבת לה אלא מאי
את ל למימר דאיכא
בבא אתא אפתי תפיס
(ג) אבא שנובדנה העירו
שתי הכיתות לפי השלישית העירו זה
בבא כחש העירו וכו' שנושבין כולן
שנושבין כולן עכשיו ככת אחת ואינו
יכולין לומר כי הוינן דלימרו לוימא
אורא אחרתי דהא אחרתי
אפא דרשבתי לן כת
אחת און לחיוביה פנאי
ניקא קא איתנן וכיון
שהומו שליטתו צ"ד
תמות אבל בחד מעידות
לא העירינה תנה אפילו
ל ת ר א לא
מכתבת לה אלא מאי

לא מני אמר אלא שחששין שמא יגח סניס או שלשה ויכירוהו ו"ל דלי לחיובי ח"ג אלו לא היה
הבעלים מתחייבים עד שזודיעוהו תחילה ולכן לריכין למהר להעיד קודם הכרה וכן פ"ח דקך מתני' בין ליעודי תורה בין ליעודי גברא
ובענין לא אפשיט ותימה דלא משני שאין מוכיין השור המנוגח אי נמי שנגח שור של הפקר או של כענני או שהעידו שנגח שורים
של עצמו ואור"י דשמא אין העדאה מועלת אלא צ"פני חיוב ולכן לא מני לגמיר שאין מכירים השור המנוגח דלי אין מכירים שמא
הוי דכענני או הפקר: **המשטה** כלבו של חבירו כו' - לא מני לשור האלקטין (לקמן דף גט.) שהאדם נלחם עמו להרוגו:
א"י

אלא אי אמרת ליעודי גברא - בעינן ג' ימים ועל כל נגיחה
ונגיחה לריך להעיד ביומיה ולא משכתה לה דמשו ליה מועד אלא
ג' ימים לימרו הך קמאי כו' : ולייעודי תורה מי ניהא - כתי
דקמאי והאי ליעודיה נכחונו שהרי יודעים שאין על נזק השלישי
לכבוש נגיחות ראשונות אלא כדי
לייעודו ולחייבו ג' אלף הך בתראי
שכריסין על בלא עדות ב' הכותה
ולחייבו ח"ג: **לימרו און לאו ליעודי**
אחינן - ולא הוה ידיעין בהקך כיתות
אלא לחיוביה פלגא נוקא (ה) ואין עליו
לשם אלא חצי הניזק: **ה"ג דקא**
מרמוי רמזוי - כלומר ליעודי תורה
ניהא ציוס אחד וכגון דקא מרמוי
רמזוי כת עידי ראשונה לנעיד כת
שלישית שיעידו הלךך והאי אחרונים
נמי לכך נכחונו והיו יודעים
בראשונים וכך שמעתי: **רב אשי**
אמר - לנולס ללייעודי תורה ניהא
דמוקמינן לה כשבאו רופים כולם
באו ביחד דהסתא והאי ידעי כתי
בהני: **ואין מכירים את השור** -
הלךך לא נכחונו אלא לעשותו מועד
שהיו יודעים בעדות הראשונים
דמשום חצי נזק כיון דאין מכירים
את השור לא אלו ומסהדי דהם
אינו משלם אלא מנוסוף לכל ליעודי
גברא לא ניהא דמו"ו למימר קמאי
מי ידיעין דלכבד תלחה יומי אלו
הני ומייעדי ליה און אפלגא נוקא
אחינן וליכא למימר כהו אין מכיין
את השור ולייעודי אלו דמי הוו
ידעי דכופו לחזור לגנות שניה
ושלישית: **כלבו של חבירו כהבירו** -
לוי המשטה כלב ראוין בשמעון:
ודאי פטור - דגרמא בזוקין הוא:
הא נגח - שור אחר על ידי שמות
ההיזק חייב ואע"פ דסווי הוא:
דלמא - אע"פ דנגח תם הוא דלא
הוי ובההיא נגיחה תם מחייב והאי
דקתני ואינו נוגח לשוייה תם קתני:
שפטו בעלמו - שנגך הכלב את
המשטה בעל הכלב פטור: **בעטס**
מהלכת ברבוצה פטורה - דלא היה
לה לרכוז ברשות הרבים וכל המשנה
ובא אחר וסינה צו פטור: **מתני'**
נגח נגף כו' - כולן תולדות קין ין:
שהוא פטור - כדכתיב ובער צדקה
אחר: **דיו לבא מן הדין להיום**
כגדון - קרן ברשות הניזק שאהיה
מזיא מדין קרן ברשות הרבים
דקאמתי קרן שהחמיר עליה ברה"ד
אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק:
לא

השאל דייקנן מ"ה א
ספתהינא אי אמרינן
ליעודי תורה משבת
לא כגון דאשרתו
כחרא כולה אלא אי
אשרת ליעודי תורה
ולעיל לא הוי מעיד
עד שיעודי הללו שלש
כיתות בשלשה ימים
לימרו הך שהרי קמאי
דאשרתו עליה דגמא
בחד בשבא ל ת ר א
דראובן טו הוינן ידעי
דלמחר וליום אחרתא
אתר ש ת ר י אחרתי
יבשריה עליה דרשבתי
לן לחללא כתיב כי את
לחיובין דייקנן מינה
דליעודי תורה דרא"י
ואמר ליה רב כהנא רב
אשר ו"א (ה) כי רב
אשר הוא האמר ליעודי
תורה טו נגיחה וכו'
איכא למימר גימתי
(ג) קמאי מי ידיעין דכל
דק"א ב ב"י דינא
לאשרתיה להאי תורה
אפא דרשבתי לן כת
אחת און לחיוביה פנאי
ניקא קא איתנן וכיון
שהומו שליטתו צ"ד
תמות אבל בחד מעידות
לא העירינה תנה אפילו
ל ת ר א לא
מכתבת לה אלא מאי
את ל למימר דאיכא
בבא אתא אפתי תפיס
(ג) אבא שנובדנה העירו
שתי הכיתות לפי השלישית העירו זה
בבא כחש העירו וכו' שנושבין כולן
שנושבין כולן עכשיו ככת אחת ואינו
יכולין לומר כי הוינן דלימרו לוימא
אורא אחרתי דהא אחרתי
אפא דרשבתי לן כת
אחת און לחיוביה פנאי
ניקא קא איתנן וכיון
שהומו שליטתו צ"ד
תמות אבל בחד מעידות
לא העירינה תנה אפילו
ל ת ר א לא
מכתבת לה אלא מאי

לא מני אמר אלא שחששין שמא יגח סניס או שלשה ויכירוהו ו"ל דלי לחיובי ח"ג אלו לא היה
הבעלים מתחייבים עד שזודיעוהו תחילה ולכן לריכין למהר להעיד קודם הכרה וכן פ"ח דקך מתני' בין ליעודי תורה בין ליעודי גברא
ובענין לא אפשיט ותימה דלא משני שאין מוכיין השור המנוגח אי נמי שנגח שור של הפקר או של כענני או שהעידו שנגח שורים
של עצמו ואור"י דשמא אין העדאה מועלת אלא צ"פני חיוב ולכן לא מני לגמיר שאין מכירים השור המנוגח דלי אין מכירים שמא
הוי דכענני או הפקר: **המשטה** כלבו של חבירו כו' - לא מני לשור האלקטין (לקמן דף גט.) שהאדם נלחם עמו להרוגו:
א"י

לא מני אמר אלא שחששין שמא יגח סניס או שלשה ויכירוהו ו"ל דלי לחיובי ח"ג אלו לא היה
הבעלים מתחייבים עד שזודיעוהו תחילה ולכן לריכין למהר להעיד קודם הכרה וכן פ"ח דקך מתני' בין ליעודי תורה בין ליעודי גברא
ובענין לא אפשיט ותימה דלא משני שאין מוכיין השור המנוגח אי נמי שנגח שור של הפקר או של כענני או שהעידו שנגח שורים
של עצמו ואור"י דשמא אין העדאה מועלת אלא צ"פני חיוב ולכן לא מני לגמיר שאין מכירים השור המנוגח דלי אין מכירים שמא
הוי דכענני או הפקר: **המשטה** כלבו של חבירו כו' - לא מני לשור האלקטין (לקמן דף גט.) שהאדם נלחם עמו להרוגו:
א"י

גליון הש"ס גברא לימרו הך קמאי - עין ג' דף טו ע"פ חוספת ד"ה מבלשין: שם כי אית לך רשותא כו' - עין לקמן דף כו ע"פ חוספת ד"ה אחי פטור: (ג) כד"ש שמא יגח סניס ושלישית ויכירוהו ומשום זה וכו' נלמ' כשיכירוהו כלל וכן לקמן:

אלא אם תאמר [שהג' ימים פסוק בא] ליעד את הבעלים, שנאמר הראשונים, וכי איך היינו יודעים שאחרי ג' ימים יבא אלה ויעידו שהוא מועד [ואין לנו אחריות על החצי נזק של הנגיחה השלישית]. אמר רב אשי, אמרתי את ההלכה הזו בפני רב כהנא, ואמר לי, וכי זה מובן [לפי מי שאומר שהג' ימים שכתוב בתורה באים] לעשות את השור מועד, שיאמרו העדים הארחונים, מאיפה ידענו שכל מי שנמצא בבית דין בא להעיד על השור הזה. אנתנו באנו לחייב הבעלים חצי נזק [ולא לעשות את השור מועד]. אלא צריך לומר שכאן מדובר [שרמזו [אחד לשני, ולכן ידעו הבית דין שכל הכיתות באו יחד לעשות את השור מועד]. רב אשי אמר [גם אפשר להסביר את ההוכחה שבאו לעשות את השור מועד] כשבאו [העדים להעיד על ג' נגיחות, באו לבית דין] ביחד⁷⁷. רבינא אמר

⁷⁸ עי' רמב"ם (עדות פכ"א ה"ח) הובא בהערה 78, ועיי"ש ה"ט: וכן שנים שהעידו בבן סורר ומורה עדות הראשונה ובאו שנים אחריהם והעידו עליו עדות האחרונה שבה יהרג והוזמו שתייהן, כת הראשונה לוקה ואינה נהרגת מפני שיכולים לומר להלקותו באנו, אבל כת האחרונה נהרגת שעל פיהן בלבד הוא נהרג, היתה הכת האחרונה ארבעה שנים אומרים בפנינו גנג ושנים אומרים בפנינו אכל והוזמו כולן נהרגין, העידו שנים שזה גנג נפש מישראל ומכרו והוזמו הרי אלו נחנקין, העידו שנים שגנגו והעידו שנים אחרים שמכרו, בין שהוזמו עדי גניבה בין שהוזמו עדי מכירה כל כת מהן שהוזמה נהרגת, שהגניבה היא תחילת חיובו של זה למיתה, העידו שנים שמכרו לזה הישראל והוזמו ולא היו שם עדים שגנגו הרי אלו פטורין, שאפילו לא הוזמו לא היה זה נהרג מפני שיכול לומר עבדי מכתרי, באו עדי גניבה אחר שהוזמו עדי מכירה אפילו ראינו אותן רומזין זה את זה אין נהרגין.

ועיין בתומים סוף הלכות עדות (סוף סי' לח) שהקשה הלא עיקר הטעם הכא הוא משום דבעינן שיוזמו כולן, וא"כ למה בשור המועד כל כת אינה חייבת עד שיוזמו כל השלש כתות והכא גבי גניבה ומכירה חייבת כל כת בפני עצמה כשהוזמה לבדה.

עי' גי'ת, והנה בסנהדרין (פו ע"א) איפלו שם רבי יוחנן וחזקיה בעידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו דחזקיה אמר אין נהרגין ורבי יוחנן אמר נהרגין וקאמר שם דאיפלו אי אומרים דבר ולא חצי דבר ובפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן, ע"ש. והנה באמת קשה מאד דמכיון דנימא דחולקים בדבר ולא חצי דבר, א"כ למה נקט הגמ' פלוגתייהו גבי עדים אם נהרגין אם לא, הלא כיון דהוי חצי דבר, היה לו למיקט פלוגתייהו באיהו גופא אי מיקטל או לא. ואף דרש"י ז"ל כתב דכיון דאינהו לא מיקטלי, איהו נמי לא מיקטל, משום דהוי לה עדות שאי אתה יכול להזימה. וא"כ לפי'ז, נמצא דשפיר נקט הגמ' פלוגתייהו גבי עדים, כיון דהא דהוא אינו נהרג, הוא רק משום דהעדים אינן נהרגין והוי לה עדות שאי אתה יכול להזימה, וע"כ עיקר הפלוגתא הוא רק גבי עדים. אבל אם נימא דהטעם הוא משום דהוה חצי דבר, א"כ נמצא דעדות כזאת לא תוכל לחייבו מיתה ואם כן הא ה"ל למיקט פלוגתייהו גבי דידיה גופא, שוב מצאתי בחידושי הר"ן שהקשה כן ע"ש.

והנראה בדאמת עידי גניבה ועידי מכירה שני עדויות הן ואין נוגעין זה לזה, וא"כ לכאורה לא שייך לומר בזה חצי דבר כיון דעדות גניבה בפני עצמה הוי עדות בפני עצמה וכן עידי מכירה, אלא דצריך לומר דאח"כ הוה עדות שלימה בפני עצמה אבל מ"מ לענין חיוב המיתה הוא חצי דבר, וכיון שכן שפיר ניחא קושיתנו דהנה לחייב את הגנג מיתה הא לא בעינן כלל שיעידו העדים על חיוב המיתה רק דבעינן שיעידו על המעשה המחייבת אותו מיתה אבל על החיוב מיתה בעצמו לא בעינן כלל שיעידו העדים על זה, ואף על גב דקיי"ל דבעינן עדים גבי נפשות היינו דאין מועילים שארי דברים כמו אומדות וכדומה ובעינן דוקא עדים, אבל כשהעדים מעידים וע"י עדותם מתחייב מיתה מיקרי הריגה ע"י העדים אבל שיהיה דין מסוים שהעדים יעידו על עצם חיוב המיתה זה לא מצינו בשום מקום בנפשות. אכן כל זה אינו אלא לחייב מיתה על אותו שמעידים עליו, בזה שפיר אומרים דלא בעינן שיעידו על עצם חיוב המיתה כמש"כ, משא"כ גבי עדים זוממים דכתבי בהן כאשר זמם לעשות לאחיו ר"ל דע"י עדותם הוא נהרג ולכן נהרגים גם הם, על זה בעינן שיעידו דוקא על עצם חיוב המיתה דאז נמצא דעל ידי עדותם ממש נהרג ושפיר מיקרי כאשר זמם משא"כ היכא דאינם מעידים על עצם חיוב המיתה רק דמעידים על המעשה, ועל ידי המעשה נהרג זה לא מיקרי כאשר זמם ואז אין העדים נהרגים משום דלא הוי כאשר זמם ובעינן דוקא שיעידו על עצם חיוב המיתה וכדאשכחן בסנהדרין מ"א ע"א דהיכא דיכולים לומר לדבר אחר נתכוונו כמו לאוסרה על בעלה באנו דאין העדים נהרגים. וכיון שכן נמצא דלחייב אותו שמעידים עליו מיתה לא בעינן כלל שיעידו העדים על עצם חיוב המיתה רק שיעידו על המעשה וכיון שיהיה עדים על המעשה, נהרג.

ולפי'ז נראה לומר בדאמת עידי גניבה ועידי מכירה כל אחת מעידי על דבר שלם דגניבה הוי מעשה בפני עצמה ומכירה הוי ג"כ מעשה בפני עצמה, ורק לענין עצם חיוב המיתה דבעינן לזה גניבה ומכירה לענין זה הוי חצי דבר, ולפי'ז לר"ע דס"ל דמעטינן דבר ולא חצי דבר, ולדידיה הא איכא גז"כ דחצי דבר אין עליו דין עדות כלל, א"כ נמצא דעידי גניבה ועידי מכירה לענין עצם המעשה דהגניבה והמכירה יש עליהם דין עדות דהא לענין זה הוה דבר שלם, אבל לענין עצם חיוב המיתה הוה רק חצי דבר ואין על זה דין עדות כלל, ולפי'ז נמצא

[גם אפשר להסביר את ההוכחה שבאו לעשות את השור מועד] במכירים את בעל השור ואין מכירים את השור [שהרי צריך לומר שבאו להעיד שהשור מועד ולא על החצי נזק, שחצי נזק משתלם מגופו של השור, ואין יודעים איזה שור]. אם כן אין מעידים שהוא מועד. שאומרים, שור נגחן יש לך בבקרך, ואתה חייב לשמור כל השוורים שלך.

שאלו שאלה [בבית המדרש], המשסה כלבו של חבירו בחבירו [פי' לוי שיסה כלב של ראובן לנשוק את שמעון], מה דינו⁷⁹. משסה ודאי פטור [שהוא רק גרם הזיק], בעל כלב מה דינו. הוא יכול לומר אני, מה עשיתי לך, או אולי אומרים לו, כיון שידעת בכלב שלך שמשסים אותו, הוא שיסה, לא היה לך להשאירו [ללא שמירה]. אמר רבי זירא, בא ושמע, ותם, שיהו התינוקות ממשמשיך בו ואינו נוגח, הרי [אם הוא] נוגח, חייב [הרי משמוש התינוק הוא ססוי]. אמר אביי, מי כתוב נגח חייב [הבעלים]. אולי זה, נגח לא הוי תם, [אמנם] באותו הנגיחה, לא מחייב.

בא ושמע, שיסה בו את הכלב שיסה בו נחש, פטור, [במה מדובר] וכי לא פטור המשסה, וחייב בעל כלב. לא, נאמר, פטור אף משסה. אמר רבא, אם תוכל לומר, המשסה כלבו של חבירו בחבירו, חייב. שיסה הוא בעצמו, פטור. למה, כל המשנה ובא אחר ושינה בו, פטור.

א"ל רב פפא לרבא, למדנו בשם ריש לקיש כמותך, שאמר ריש לקיש, שתי פרות ברשות הרבים, אחת רבוצה ואחת מהלכת, ובעטה מהלכת ברבוצה, פטורה, רבוצה במהלכת, חייבת. א"ל, אני באותו המקרה, אני מחייב, שאומרים לו, אפילו אם יש לך רושת ללכת עלי, לבעט בי אין לך רשות⁸⁰.

מתני'. שור המזיק ברשות הניזק כיצד. נגח, נגף, נשך, רבץ, בעט [כולם תולדות של קרן], ברשות הרבים, משלם חצי נזק. ברשות הניזק, רבי טרפון אומר, נזק שלם. וחכמים אומרים, חצי נזק⁸¹. אמר להם רבי טרפון, ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל, [היינו] ברשות הרבים שהוא פטור, החמיר עליהן [היינו] ברשות הניזק לשלם נזק שלם, מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק, [וכי] זה לא ק"ו שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם. אמרו לו, דיו הנלמד מקל וחומר להיות כמקורו, כמו שברשות הרבים, חצי נזק, אף ברשות הניזק, חצי נזק. אמר להם, אף אני

דלענין חיוב המיתה של אותו המעידים עליו דבעינן רק שיעידו העדים על עצם המעשה הוי דבר שלם וע"כ שפיר יש לחייבו מיתה ע"י עדותם אפילו לר"ע כיון דהוי דבר שלם לענין המעשה משא"כ לענין חיוב המיתה בהעדים דבהא בעינן שיהא דין עדות על עצם חיוב המיתה ואי לא הכי לא הוי כאשר זמם וכיון דלענין עצם חיוב המיתה הוי רק חצי דבר נמצא דלחיוב המיתה אין עליהם דין עדות כלל ואף דחייבוהו מיתה מ"מ הם פטורים כל זמן שלא חל על עצם החיוב דין עדות משום דהא דכתיב כאשר זמם ר"ל שיהא דין עדות על עצם חיוב המיתה. ועל כן שפיר נקט הגמ' פלוגתייהו גבי עדים דלגביהם שפיר איכא הכא חצי דבר אבל לגבי דידיה אין שום פטורה אלא רק משום דהוה להו עדות שאי אתה יכול להזימה וכמו שכתב רש"י ז"ל אך לענין זה כיון דכל עיקר הפטור גבי דידיה משום דאינהו פטורי משום חצי דבר ע"כ שפיר נקט הפלוגתא גבי עדים. ודק"ו.

והנה באמת לענין שור המועד בב"ק כ"ד וכן לענין חזקה בב"ב נ"ו ע"ב אומרים שם אליבא דרבי עקיבא דכל כת בפני עצמה הוי חצי דבר ולא מהני, ולכאורה צריך להבין לפי מה דמוכח הכא מהגמ' דסנהדרין דלענין עצם המעשה, עידי גניבה ועידי מכירה הוה דבר שלם ולמה התם בשור המועד וכן לענין חזקה הוה רק חצי דבר, אבל באמת שפיר ניחא, דהנה גבי עידי גניבה ומכירה הגניבה בפני עצמה הוי דבר שלם ומעשה שלימה בפני עצמה, דהא איסור גניבה בפנ"ע ג"כ הוי מעשה שלימה, ואף דהמכירה בפני עצמה לא הוי מעשה כלל בלא הגניבה, אבל מ"מ הא אומרים בבבא קמא דהיכא דהני צריכי להני והני לא צריכי להני הוי שפיר דבר שלם וע"כ הכא כיון דעידי גניבה לא צריכי כלל לעידי מכירה דגם עדות הגניבה בפני עצמה הוי דבר שלם אף דהמכירה בפני עצמה לא הוי דבר שלם בכל זאת שפיר מיקרי דבר שלם, משא"כ לענין שור המועד דלהעדאת השור בלא הנך תלתא כיתי עדים לאו כלום דהא גם אם נגח שני פעמים בכל זאת אם אין עדות על הנגיחה השלישית הוי כלא נגח כלל, נמצא דלענין העדות לא עשה עוד כלום, ודוקא בשלשה פעמים הוי מועד, ולכן שפיר מיקרי חצי דבר, וכן הדין לענין חזקה כיון דבלא השנה השלישית לא אחזיק כלל, א"כ נמצא דאף דאיכא עדים על הב' השנים הראשונות בכ"ז לא אחזיק כלל, וא"כ נמצא דהני בלא הני הוה רק חצי דבר. עי' המשך דבריו הובא בהערה

⁷⁹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שצה) הובא לעיל הערה 63.

⁸⁰ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפט ס"כ): פרה שרבעה ברשות הרבים והלכה פרה אחרת דרך עליה ובעטה בה, אע"פ שזאת שיתנה ורבעה אין למהלכת לבעוט בה, אבל אם הליכה דרך הילוכה פטורה:

אף על פי דזאת שיתנה - פירוש, וק"ל כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור וכמ"ש בסיומן שצה"מ מ"מ אין להאחרת רשות לבעוט בה (סמ"ע).

⁸¹ עי' שו"ע (ח"מ סי' שפט ס"א): הובא לעיל הערה .

לא אלמד קרן מקרן, אני אלמד קרן מרגל. ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים, החמיר בקרן, מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הניזק, אינו קל וחומר שנחמיר בקרן. אמרו לו, די מה שנלמד מהק"ו להיות כמקורו? [שכן לולא קרן ברשות הרבים אין ק"ו כלל], מה ברשות הרבים, חצי נזק, אף ברשות הניזק, חצי נזק.

גמ'. ור"ט לא סובר [שיש מושג של] דיו. והרי "דיו" הוא מן התורה. שלמדנו [בענין י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם], איך [לומדים] מק"ו. "ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים", ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום [פי' היו צריכים ללמוד שמרים תהי מחוץ למחנה י"ד, כפול ממי שמבייש פני אביה]. אלא די מה שנלמד מהק"ו להיות כמקורו. אין לו [לר"ט הלימוד בענין] דיו, כאשר הוא פורח את הק"ו [כמו המשנה שלנו, שכן אם תדרוש דיו זה פורח את הק"ו ולא לומדים ממנו כלום, אבל] איפה שלא פורח את הק"ו, הוא סובר "דיו". שם [אצל מרים] שבעה [ימים של גירוש מהמחנה מחמת בזיון] של השכינה לא כתוב [בכלל], בא הק"ו ומביא י"ד, בא "דיו" ומוציא את זה מז' ונשאר ז'. אבל כאן חצי נזק כתוב, ובא הק"ו ומביא עוד חצי נזק ונעשה נזק שלם, אם תדרוש דיו זה יפרוך את הק"ו.

ורבנן. שבעה [ימים של גירוש מהמחנה מחמת בזיון] של השכינה כתוב, "תסגר שבעת ימים". ור"ט. ההוא "תסגור" [מלמד] שדורשים "דיו" [ואין לה חיוב גירוש המחנה ל"ד יום]. ורבנן. כתוב פסוק אחר [ללמד דיו] "ותסגר מרים". ור"ט [איך הוא ילמד הפסוק השני], אותו [פסוק מלמד] שאפי' במקרה רגיל דורשים "דיו", ולא תאמר, כאן משום כבודו של משה, אבל במקרה רגיל לא, לכן לומדים [שלא].

א"ל רב פפא לאביי, והרי יש תנא שלא דורש "דיו" ואף על גב שלא פורח את הק"ו. שלמדנו, מאיפה אנו יודעים קרי בזב [שטיפה שלו מטמא במגע ובמשא כמו זובן]. הוא ק"ו, מה [רוק, שהוא] טהור [באדם] טהור, [אבל הוא] טמא [באדם] טמא [שהוא זב]. [ושכבת זרע שהוא] טמא [באדם] טהור, אינו ק"ו שיהא טמא [באדם] טמא [שהוא זב], ולומדים את זה [פי' שקרי של זב מטמא] בין למגע בין למשא [כמו רוקו של זב]. ולמה. שנאמר, הק"ו מועיל לענין מגע, ומועיל "דיו" להוציא ממשא [שאינו מטמא במשא, כמו בקרי של כל אדם]. ואם תאמר, למגע לא צריכים ק"ו, שלא גרע מאדם טהור. [זה לא נכון, אלא] צריכים [את זה], שהיינו חושבים, שנאמר "מקרה לילה", מי שקריו גורם לו [טומאה], להוציא את זה שאין קריו גורם לו [טומאה], אלא דבר אחר גרם לו, לכן לומדים [שלא]. וכי "ולא דבר אחר" כתוב [בפרשת קרי, הרי מקרה לילה הוא בין לזב בין לאדם טהור, ולכן למגע לא צריכים ק"ו].

ומיהו התנא ששמעת שאמר, שכבת זרע של זב מטמא במשא [מק"ו הנ"ל]. לא ר"א ולא רבי יהושע. שלמדנו, שכבת זרע של זב מטמא במגע ואין מטמא במשא, דברי רבי אליעזר. ורבי יהושע אומר, אף מטמא במשא⁸², לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה. עד כאן לא קאמר רבי

82 עי' רמב"ם (מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ד): רוק הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו כל אחד משלשתן אב טומאה דין תורה, ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא הרי הוא אומר ברוק וכי ירוק הזב בטהור, ומימי רגליו ושכבת זרעו א"א שלא יהיה בהם צחצוחי זיבה כל שהוא.

כ"מ: רוק הזב ושכבת וכו'. בפ"ק דכלים זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו וכו' מטמאים במגע ובמשא ובר"פ דם הנדה (דף נ"ה ע"ב) יליף רוקו מדכתיב וכי ירוק הזב בטהור ומימי רגליו בין לטומאת מגע בין לטומאת משא ומימי רגליו מיית לה (דף נ"ו) מדתניא זובו טמא וזאת לרבות מימי רגליו ושכבת זרעו מיית לה בס"פ כיצד הרגל (דף כ"ה) מק"ו ור' יהושע נתן טעם לש"ז דמטמא אף במשא משום דא"א בלא צחצוחי זיבה כל שהוא ומשמע לרבינו דה"ה למימי רגליו וכתב רבינו טעם זה שהוא יותר פשוט וקצר. ומ"כ מאי דמטמא מימי רגליו מהאי טעמא ק"ל דבנדה יליף מוזאת ואפשר לתרץ דגמרא יליף מוזאת לומר דאפילו ר"א דמטהר ממשא לש"ז דסבירא ליה כיון דכתיבא ביה ש"ז לא מטמאה הכא מודה מרבויה דוזאת אבל לדין דק"ל כר' יהושע דא"א וכו' ה"ה למימי רגליו וראיה לדבר דאומריסן בתורת כהנים זאת תורת הזב מה הזב וכו' ומיית לה בנדה (דף כ"ב) ובתר הכי בת"כ יכול אף מימי רגלים יהו סותרים וכו' ומהי תיתי שיהו סותרים והא ש"ז גופא לא סתרא אלא משום צחצוחי זיבה אלא ודאי משום דמימי רגליו נמי א"א בלא צחצוחי זיבה קאמר הכי וממ"ש רבינו פ"ק דכלים נראה דתרווייהו נפקי מוזאת ויהיב רבינו טעמא מאי שנא דמרבינן הני טפי מאחריני משום דא"א להו בלא צחצוחי זיבה. ואפשר שלזה נתכוון רבינו כאן ע"ל:

מ"ל: משנה למלך הלכות מטמאי משכב ומושב פרק א הלכה יד [יד] רוק הזב וש"ז כו'. עמדתו של מ"ש המרדכי בסוף חולין שהקשה רבינו משולל עולה דהיא דאומריסן דש"ז של זב דמטמא במשא לפי שא"א בלא צחצוחי זיבה וכה"ג דאומריסן דיבמה שרקקה דם דחליצתה כשריה לפי שא"א בלא צחצוחי רוק דהא ק"ל דדם מבטל רוק וא"כ הכא נמי נימא הכי ע"כ. והנה יש לדקדק בעיקר קושייתו שהקשה מהא דש"ז דזב דהתם בטומאת משא

יהושע התם, אלא שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה, הרי ללא זה, לא. אלא התנא הזה הוא, שלמדנו, למעלה מהן [פי' למעלה מג' אבות הטומאות של שרץ שכבת זרע וטמא מת שאינם מטמאים אלא במגע],

עסקינו דאילו למגע תיפוק ליה משום ש"ז ובטומאת משא לא שייך ביטול וכדאומריסן בפ"ג דבכורות (דף כ"ג) דנבלה בטלה בשחוטה ואמר רבי חייא טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא משום דטומאה כמאן דאיתא היא וכן היא דיבמה שרקקה דם מיתרצא בהכי דהא סוף סוף רקקה רוק ודוקא גבי אכילה שייך ביטול משום דכל משהו ומשהו שירד לבית הבליעה אומריסן דהיתרא נחית וכן טומאת מגע משום דהדבר שנוגע בזה אינו נוגע בזה וכמ"ש התוספות שם אבל כל שהוא בבת אחת כגון טומאת משא ורוק יבמה לא שייך ביטול ברוב. ונראה דס"ל לרבינו משולם דהא דאומריסן דאין ביטול לטומאת משא הוא מדרבנן וכמ"ש התוספות ועל זה הוקשה לו מזב דהוי מן התורה דהא מעיינות הזב הם מן התורה וכן היא דיבמה דהוי מן התורה ובזה הוי ניחא לי מה שהקשו התוספות בפ"ט דנדה (דף ס"א ב) דבגד שאבד בו כלאים דליבטל ברובא ולכאורה קשה דמה שייך ביטול כיון דסוף סוף נהנה מן הכלאים ודמי לטומאת משא וכמ"ש ניחא דס"ל לתוספות דהיא דבגד שאבד בו כלאים הוי איסורו מן התורה ומש"ה הקשו דמן התורה מיהא ליבטל ברובא אך אכתי קשה היא דסוף תמורה (דף ל"ד). דפריך וליבטל שק ברובא ולמאי דמוקי לה רב פפא בצפורתא אין איסורו כי אם מדרבנן דמן התורה כל הדברים בטלים ברוב ואולי דשאני דבר חשוב דאין לו ביטול מן התורה דומה למ"ש לעיל (א"ה) נתבאר בהלכות מעילה יע"ש) בשם התוספות דמטבע חשיב ולא בטל מן התורה. וראיתי לרבינו בסוף הלכות פסה"מ שכתב האורג מלא היסט משער זזיר ומפטר חמור בשק ידלק ע"כ ולא חילק בין עבד ממנו ציפורתא ללא עבד וכבר תמה מרן על זה בספ"ג מבכורות ונדחק הרבה בתירוץ קושיא זו וכתב דס"ל שאותה קושיא ואותו תירוץ הם דלא כהלכתא דהא ק"ל דבגד שאבד בו כלאים אינו בטל והא נמי דכותה עכ"ד ולא ביאר לנו מרן מה טעם לא שייך ביטול באיסורים אלו ולפי מ"ש ניחא דטעמא דרבינו הוא דס"ל דבהני לא שייך ביטול משום דדמי לטומאת משא כיון דבבת אחת נהנה מן הבגד ודחה היא דסוף תמורה משום דהיא דרבי חייא דקאמר דלטומאת משא לא שייך ביטול ותבלין מצא לדמיון זה דהא ק"ל דבגד שאבד בו כלאים אינו בטל וכמ"ש מרן:

עוד נראה לומר דס"ל לרבינו משולם דע"כ לא אומריסן דמטמא במשא אלא ביבש דכל אחד ואחד עומד בפני עצמו אבל בתערובת לח בלח אינו מטמא אפילו במשא וכבר בא חילוק זה בדברי מרן סוף פ"א מהלכות אבות הטומאה בשם הר"י קורקוס כדי ליישב דברי רבינו שכתב דבהמה שהפילה חררת דם דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא. הן אמת שדברי רבינו הם תמוהים כפי הסוגיא הנזכרת בפרק ג' דבכורות דהתם מדמו היא דחררת דם להיא דנבילה שנתערבה בשחוטה ומלבד זה עוד זאת אדרש דבסוף הלכות פרה אדומה פסק דאפר פרה שנתערב באפר מקלה דאף שהרוב הוא אפר מקלה מטמא במשא. ולפי מ"ש הראשונים ז"ל דקמח בקמח הוי לח בלח קשיא אפר פרה לחררת דם. שוב ראיתי שדין זה שכתבנו בשם הראשונים אינו מוסכם ובמחלוקת הוא שנוי ואיכא מ"ד דקמח בקמח חשיב יבש ביבש ומדברי רבינו בפ"ג מהלכות תרומות נראה דבשיטה זו קאי ולפי זה אתי שפיר היא דאפר מקלה מטמא במשא אך הקושיא הראשונה במקומה עומדת וכעת צ"ע:

עוד ראיתי שהוקשה לרבינו משולם מההיא דפרק המפלת ותירץ דהתם נמי הולד היה ניכר קודם שנימוח ויש לדקדק דהא תנן גבי שליח נימוח הולד עד שלא יצא ולפי הנראה מתחילת דברי המרדכי שכל דבר שתחילת ביאתו לעולם מעורב בל בטל וא"כ קשיא ליה שליח שתחילת ביאתו לעולם היה מעורב ואפ"ל בל ברוב. ונראה דעיקר החילוק הוא שכל דבר שתחילת איסורו או טומאתו היה מעורב לא שייך ביה ביטול והיינו שהיא דזב ויבמה אבל גבי שליח דאף קודם שיצא לאויר העולם חלה עליו טומאה כל שניכר הולד קודם שנימוח שייך בו ביטול שהרי תחילת חלות טומאתו לא היה מעורב: עי' המשך לשונו בהערה יט.

{ כה ע"ב }

זובו של זב⁸³, ורוקו⁸⁴, ושכבת זרעו, ומימי רגליו, ודם הנדה⁸⁵, מטמאין בין במגע בין במשא. ואולי גם כן [הוא רק] משום שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה. א"כ, שיכתבוהו בענין זובו, למה הוא מבוא בענין רוקו. אלא משום שלומדים אותו מרוקו.

אמר רב אחא מדפתי לרבינא, והרי התנא הזה לא דורש "דיו" ואף על גב שלא פורח את הק"ו. שלמדנו, מאיפה יודעים שמפץ [מחצלת המיוערת לשכיבה] במת⁸⁶ [מטמא באוהל, שכן במקור שמדבר בענין טומאת אהל במת, מוזכר בגד וכלי עור וכלי עץ]. זה קל וחומר, ומה כלים [של חרס] קטנים [שאי אפשר להכניס אצבע בפיו] שטהורים בזב [שהרי כלי חרס מטמא רק מאויר הכלי, ואי אפשר להכניס אצבעו, ואינו ראוי למדרס], מטמא במת. מפץ שמטמא בזב [שכן היא ראויה לשכב עליו], אינו ק"ו שיטמא במת. ולומדים את זה גם לענין טומאת ערב וגם לענין טומאת שבעה [אם היה באהל המת].

ולמה [לומדים את זה גם לענין טומאת ערב וגם לענין טומאת ז'] שנאמר, שהק"ו עוזר [ללמד] לטומאת ערב, ודיו עוזר למעט טומאת שבעה [שכן זב רק מטמא טומאת ערב]. א"ל, כבר ר"נ בר זכריה שאל את זה לאביי, וא"ל אביי, התנא לומד [מפץ במת] ממפץ בשרץ [בגזירה שוה ולא ק"ו ממפץ דוב], וכך נאמר, מאיפה לומדים, מפץ בשרץ. זה קל וחומר, ומה כלים קטנים שטהורים בזב, טמאין בשרץ, מפץ שטמא בזב, [וכן] זה לא ק"ו שיהא טמא בשרץ. אלא מאיפה לומדים מפץ במת. נאמר בגד ועור בשרץ, ונאמר בגד ועור במת, כמו שבבגד ועור האמור בשרץ, מפץ טמא בו, כמו כן בגד ועור האמור במת, מפץ טמא בו.

מופנה [פי' התיבות שלומדים בהם את הגזירה שוה הם מיותרות], שאם לא היה מופנה, יש לשאול, מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה, תאמר במת שאין מטמא בכעדשה, אלא בכזית [ואז לא היו לומדים ממנו].

אלא צריך לומר שזה מופנה. הרי שרץ הוקש לשכבת זרע, שנאמר "או איש אשר תצא וגו'", ונאמר סמוך לו, "או איש אשר יגע בכל שרץ". וכתוב בענין שכבת זרע "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע", "בגד ועור" שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] בשרץ, למה. למדנו מזה שיהיה מופנה [פי' התיבות מיותרות]. עוד [יש לשאול שכן זה] מופנה [רק] מצד אחד הוא [שאע"פ ש"בגד ועור" הנאמר בענין שרץ מיותר, אבל בענין חת היא נצרך לענין מת עצמן]. זה מובן לפי מי שאומר מופנה מצד אחד לומדים ואין שאולים. אלא לפי מי שאומר לומדים ושואלים, מה אפשר לומר [שכן יש עליו שאלה]. [מה שכתוב בגד ועור] אצל מת גם כן מופנה [פי' התיבות מיותרות].

הרי מת הוקש לשכבת זרע, שנאמר "והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו וגו'", ונאמר בענין שכבת זרע, "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע". "בגד ועור" שכתב הרחמן [פי' ה' ית' בתורה] במת למה. למדנו מזה שיהיה מופנה [שהתיבות הם מיותרות], והוא מופנה משני צדדים [ולכן המילים של הגז"ש גם בשרץ וגם במת הם מיותרות].

זה מובן לפי מי שאומר תלמד ממנו ותעמידו במקומו [פי' שלומדים משכבת זרע שכלי כזה מטמא, והוא מטמא במת, כמו כל טומאת מת], אלא לפי מי שאומר תלמד ממנו וממנו [פי' שכל מה שלומדים משכבת זרע לטומאת מת, רק מלמד שיהיה טמאה כשכבת זרע, שהוא טומאת ערב ולא טומאת שבעה] מה אפשר לומר. אמר רבא, נאמר בפסוק, "וכבסתם

⁸³ עי' רמב"ם (מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ב): זובו של זב אב מאבות הטומאות כזב שנאמר זובו טמא הוא ומטמא במגע ובמשא בכל שהוא, ראה ראשונה של זב אינה מטמאה במשא והרי היא כשכבת זרע בין מאיש גדול בין מאיש קטן וכן המשכבות והמושבות שישב עליהם משראה ראה ראשונה עד שראה השניה טהורים שאינו קרוי זב אלא אחר ראה שנייה כמו שביארנו בהלכות מחוסרי כפרה, ראה אחת מרובה כב' אין טמא אלא המסיט טיפה אחרונה. [ראב"ד] בין מאיש גדול בין מאיש קטן (הרי הראייה). א"א אין לשונו מיושר שאילו היתה ראייתו של זב קטן כשכבת זרעו לא היתה טמאה כלל עד שיהיה בן ט' שנים ויום אחד אבל התורה הקישה קטן לגדול דכתיב זאת תורת הזב בין קטן בין גדול עשה קטן כגדול לכל זיבתו.

⁸⁴ עי' רמב"ם (מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ד) הובא לעיל הערה 82.

⁸⁵ עי' רמב"ם (מטמאי משכב ומושב פ"א ה"ח): דם הנדה או דם הזבה או דם היולדת מטמא בכל שהוא במגע ובמשא שנאמר והזוה בנדתה והזב מפי השמועה למדו שמדוה כמותו, וכבר ביארנו בענין איסור נדה שחמשה דמים טמאים באשה אבל אם ראתה דם ירוק הרי הוא טהור ואינו כמו רוקה ושאר משקין היוצאין ממנה שהרוק מתעגל ויוצא וזה שותת ויורד.

⁸⁶ עי' רמב"ם (כלים פ"ג ה"א): המפץ הוא המחצלת שאורגין אותה מן החבלים וכן הסוף ומן הגומא וכיוצא בהן, ואין המפץ בכלל כלים המחוסרי תורה ואעפ"כ מתטמא הוא במדרס דין תורה שיהי ריבה הכתוב כל המשכב וזה ראוי למשכב ועשוי לו, וכן מתטמא במת ובשאר טומאות מדבריהן ככל פשוטי כלי עץ כמו שביארנו, וזה כלל גדול שכל המתטמא במדרס מתטמא בשאר טומאות.

בגדיכם ביום השביעי", כל טמאות שאתם מטמאין⁸⁷ במת לא יהו פחותין משבעה [פי' שיש גזירת הכתוב שלא לומדים תלמד ממנו וממנו].

ותהא שן ורגל חייב ברשות הרבים מקל וחומר, ומה קרן שברשות הניזוק אינו משלם אלא חצי נזק, ברשות הרבים חייבת, שן ורגל שברשות הניזוק משלם נזק שלם, אינו קל וחומר שברשות הרבים חייב. נאמר בפסוק "ובער בשדה אחר", ולא ברשות הרבים.

⁸⁷ עי' רמב"ם (טומאת מת פ"ה ה"א): כל המתטמאין מחמת המת בין אדם בין כלים טמאים טומאת שבעה, כיצד אדם או כלי שנגע בדברים שמתטמאין מן המת במגע, או שנטמא באהל בא' מדברים שמתטמאין באהל, וכן אדם שנטמא בדברים שמתטמאין מן המת במשא, הכל טמאים טומאת שבעה שנאמר כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים.

דברים בכלים]. אף סימא את עין חבירו [בשווג], נזק כן [חייבים, אמנם] ארבעה דברים, לא [חייבים בשווג, אלא רק במזיד או קרוב למזיד].

{כו ע"א}

וכי מדובר [ללמדו לענין נזק] שלם. [הגמ' דיבר [לענין ללמוד] חצר [נזק]. נאמר בפסוק [במזיק קרן] "וחצו את כספו", כספו של [מזיק] זה ולא כספו של [מזיק] אחר.

ולא תהא שן ורגל חייבת ברשות הניזק אלא חצי נזק מק"ו מקרן, ומה קרן שברשות הרבים חייבת, ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק, שן ורגל שברשות הרבים פטורה, [וכי] זה לא ק"ו שברשות הניזק משלם חצי נזק. נאמר בפסוק, "ישלם", תשלומים מעולה [פי' נזק שלם].

ולא תהא קרן ברשות הרבים חייב מק"ו, ומה שן ורגל שברשות הניזק נזק שלם, ברשות הרבים פטורה, קרן שברשות הניזק חצי נזק, [וכי] זה לא ק"ו שברשות הרבים פטורה. אמר רבי יוחנן, נאמר בפסוק, "יחצון", [ותיבה זו מיותרת ללמד ש] אין חצי נזק חלוק לא ברשות הרבים ולא ברשות היחיד.

ויהא אדם [שהרג במזיד ולא התרו בו, שאינו חייב מיתה] חייב בכופר מק"ו, ומה שור שאינו חייב בארבעה דברים [פי' צער ריפוי שבת ובושת כאשר הזיק, ועכ"ז] חייב בכופר [כשהרג אדם במזיד], אדם שחייב בארבעה דברים, [וכי] זה לא ק"ו שיהא חייב בכופר. נאמר בפסוק "אם פָּךְ יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיָּן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו", [ודורים חז"ל] "עליו" [פי' על השור], ולא על אדם.

ויהא שור חייב בארבעה דברים מק"ו, ומה אדם שאינו חייב בכופר, חייב בארבעה דברים, שור שחייב בכופר, [וכי] זה לא ק"ו שיהא חייב בארבעה דברים. נאמר בפסוק, "איש כי יתן מום בעמיתו", ולא שור בעמיתו.

שאלוהו, רגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק [אשר שם הוא מקום חיוב רגל], מהו שתשלם כופר. אומרים [שזה] דומה לקרן, קרן כיון שעשה ב' וג' פעמים זה דרכו הוא ומשלם כופר, אותו דבר [כאן, שכן רגל מועדת מתחילתו ללכת ולדרוס], או אולי קרן כוונתו להזיק, וזה אין כוונתו להזיק.

בא ושמע, הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ונגחו לבעל הבית ומת, השור חייב סקילה, ובין [אם השור] תם ובין [אם הוא] מועד בעליו משלמים כופר שלם, דברי ר' טרפון. מאיפה רבי טרפון לומד כופר שלם בתם. [וכי זה] לא משום שהוא סובר כרבי יוסי הגלילי [לקמן דף מב ע"ג], שאמר, תם משלם חצי כופר ברשות הרבים, ולומדו ק"ו מרגל [לחייבו כופר שלם ברשות הניזק], רואים אם כן, יש כופר ברגל.

אמר רב שימי מנהרדעא, למדנו, [לא לומדים את זה כופר בנגיחת שור תם מכופר של רגל, שכן אין כופר ברגל, אלא] לומדים אותו מנזיקין של רגל [הרי רגל ברשות הרבים פטור מנזיקין וברשות הניזק חייב נזק שלם, קרן שברשות הרבים חייב חצי כופר ק"ו שברשות הניזק חייב כופר שלם]. [והרי יש] לפרוך [את הלימוד בשאלה] מה [לחייבו תשלומין] נזיקין של רגל שכן ישנן באש. [אלא לומדים את זה] מטמון [שכן פטור באש. אז יש לשאול] מה לטמון שכן ישנו בכור [שכן בור חייב גם על הטמון. אז יש לשאול] מכלים [שפטור בכור]. מה לכלים שישנן באש [שכן חייבים באש על הכלים. אלא לומדים את זה] מכלים טמונים [שחייב ברגל]. מה לכלים טמונים שישנן באדם. אלא לא, למדנו מזה, מ[הלימוד של ר"ט] מביאים מכופר של רגל, רואים אם כן שישנו כופר ברגל, [וכך] למדנו מזה.

אמר רב אחא מדפתי לרבינא, וכך הוא מסתבר שישנו כופר ברגל, שאם תחשוב שאין כופר ברגל, והתנא [פי' ר' טרפון] לומד את זה מנזיקין של רגל, שיפורך, מה לנזיקין של רגל שכן ישנן ברגל. אלא לא, למדנו מזה, שלומדים את זה מכופר של רגל, רואים אם כן שישנו כופר ברגל⁸⁸, וכך לומדים.

מתני'. אדם מועד לעולם⁸⁹, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן. סימא את עין חבירו [אפילו בשווג], ושיבר את הכלים, משלם נזק שלם. גמ'. כתוב [במשנה] סימא את עין חבירו⁹⁰ דומה לשיבר את הכלים, מה שם, נזק כן [חייבים, אמנם] ארבעה דברים, לא [חייבים, שכן אין ד'

⁸⁸ עיי' רמב"ם [נזקי ממון פי' ה"ג]: בהמה שנכנסה לחצר הניזק ודרסה על גבי תינוק כדרך הלוחה והרגתהו, הבעלים משלמין את הכופר שהרגל מועדת להזיק כדרך הלוחה וברשות הניזק חייב אף על השן והרגל כמו שביארנו. נמצאת למד שהמועד שהמית בכוונה נסקל והבעלים חייבין בכופר ואם המית בלא כוונה פטור מן המיתה והבעלים חייבין בכופר, ותם שהמית בלא כוונה פטור מן המיתה ומן הכופר, ואם נתכוון להמית נסקל והבעלים פטורין מן הכופר וכן מקנס העבד.

⁸⁹ עיי' שו"ע (ח"מ סי' תכ"א ס"ג): הובא לעיל הערה .

עיי' שו"ע (ח"מ סי' שע"ח ס"א): הובא לעיל הערה .

⁹⁰ עיי' שו"ע (ח"מ סי' תכ"א ס"י): היתה לו אבן מונחת בחיקו, בין שלא הכיר בה מעולם בין שהכיר בה ושכחה, ועמד ונפלה והזיקה, וכן אם נתכוון לזרוק שנים וזרק ד' והזיק או שהזיק כשהוא ישן, חייב בנזק ופטור מד' דברים: ביאור: שהכיר בה ושכחה - ג"ז דומה לאונס הוא (סמ"ע).

מאיפה לומדים את זה [שחייבים בנוק אפילו בשוגג]. חזקיה אמר, וכן לימדו בבית מדרש של חזקיה, נאמר בפסוק "פצע תחת פצע" [והוא מיותר בפסוק, אלא הוא בא ללמד] לחייבו על השוגג כמזיד, ועל האונס כרצון. והרי צריכים את זה [הלימוד] ללמד צער [מחייב בתשלומים אפילו] במקום [שיש חיוב תשלומין] נזק [ולא שהחיוב צער היא דווקא במקום שאין נזק]. א"כ [פי] אם רק לומדים שיש צער במקום נזק, שיכתוב בפסוק "פצע בפצע", מהו "תחת פצע". למדנו מזה שתיים [גם צער במקום נזק, וגם בשוגג].

אמר רבה, היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה, ועמד ונפלה, לענין נזקין, חייב⁹¹ [כנ"ל שחייב בשוגג כמזיד ואונס כרצון]. לענין ארבעה דברים, פטור [כנ"ל כו ע"א, שאינו חייב אלא במזיד]. לענין שבת, התורה אסר [רק] מלאכת מחשבת⁹² [פי] שנתכוין לעשות מלאכה, והרי כאן שכה, ולכן פטור]. לענין גלות [על רציחת אדם], פטור⁹³ [שאין חיוב בגלות אלא בשוגג שהיתה לו ידיעה מתחילה וזה לא הכיר בו מעולם]. לענין עבד [אם נפל על עבוד וסימאה את עינו, זהו מחלוקת רשב"ג ורבנן], שלמדנו, הרי שהיה רבו רופא, ואמר לו כחול עיני וסימאה, [או אמר לו] חתור לי שיני והפילה, [הרי העבד], שיחק באדון ויוצא לחרות. רשב"ג אומר [נאמר בפסוק] "ושיחתה", [פי], שאין העבד יוצא לחרות, כאשר האדון הפיל את עינו או שיניו עד שיתכוון לשחתה.

[ואם היתה אבן מונחת בחיקו] [הכיר בה ושכחה [ממנו], ו[אז] עמד ונפלה. לענין נזקין, חייב. לענין ד' דברים, פטור [ששכחה הוא שוגג ולא פשיעה]. לענין גלות, חייב, שנאמר בפסוק "בשגגה", משמע שהיתה לו ידיעה, והרי היתה לו ידיעה. לענין שבת, פטור. לענין עבד, מחלוקת דרבנן].

נתכוין לזרוק שתי [אמות] וזרק ארבע [אמות]. לענין נזקין, חייב. לענין ד' דברים, פטור. לענין שבת, צריכים מלאכת מחשבת [כדי לחייבו, והרי לא התכוין למלאכה, שכן אין איסור הוצאה אלא ד' אמות]. לענין גלות, אמר הרחמן [פי] ה' ית' בתורה "אשר לא צדה" פרט למתכוון לזרוק שתיים וזרק ד'. לענין עבד, [הוא] מחלוקת דרבנן ורבנן.

נתכוין לזרוק ארבע [אמות] וזרק שמונה [אמות]. לענין נזקין, חייב. לענין ד' דברים, פטור. לענין שבת, [אם כוונתו כשזרקו] [אומר] "כל מקום שתרצה תנוח" כן [חייב], שהרי עשה מחשבתו, אם לא [אלא התכוון למקום מסוים, וטעה] לא⁹⁴ [שכן לא עשה כוונתו]. לענין גלות, [נאמר בפסוק] "אשר לא צדה", פרט למתכוון לזרוק ארבע [אמות] וזרק שמונה [אמות]. לענין עבד, [הוא] מחלוקת דרבנן ורבנן.

ואמר רבה, [בעל הכלי ש]זרק כלי [שלון] מראש הגג, ובא אחר ושברו במקל [קודם שנה בארץ], פטור⁹⁵ [השובר]. למה. [שהרי הוא] שבר כלי שבור [שהרי סופו לישבר]. ואמר רבה, [אם מזיק] זרק כלי [של חבירו] מראש הגג והיו תחתיו כרים, [אם] בא אחר וסלקן או [אפילו] אם הוא עצמו [קדם וסלקן], פטור⁹⁶. למה. בזמן שהוא זרקו, נפסק החץ שלו [פי]

⁹¹ עי' ש"ע (ח"מ ס' תכא ס"ז) הובא לעיל הערה 90.

⁹² עי' ש"ע (ח"מ ס' שפ ס"ד): הזורק כלים מראש הגג, ואין תחתיהם כרים וכסתות, ובעודם באויר בא אחד ושברם במקל, הזורק חייב והמשבר פטור, דחשבינן ליה כשבור משעה שזרקו:

ביאור: הזורק חייב - וי"א כיון דמספקא ליה לרבא שניהם פטורים דהמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך, וקצה"ח).

והמשבר פטור - אבל אם זרק חץ או אבן על הכלי וקדם אחר ושבר הכלי קודם שנפל החץ עליו פטור הזורק והמשבר חייב (ש"ך), הזורק כלי מראש הגג במקום שהיה כרים וכסתות ובא אחר וסילק, חייב הזורק, דה"ל לאסוקי אדעתיה דכרים וכסתות לאו דוכתייהו בארעא ולאסתלוקי קיימי וא"כ מאי דבא אחר וסילקן לא חשבינן ליה כמילתא דלא שכיח ואף על גב דמאן דסילקן לאו בעל כרים הוי כיון דהא מיהא לאיסתלוקי קיימי הזורק פשע אפי' לגבי אחר (ש"ך בשם האלשיך, ועי' דבריו לעיל ס"ק ?).

⁹³ עי' ש"ע (ח"מ ס' שפ ס"ג): וכן הזורק כלי שלו מראש הגג, והיו תחתיו כרים וכסתות שאם יפול עליהם לא ישבר, וקדם אחר וסלקם, ונחטב הכלי בארץ ונשבר, חייב המסלק, וכן כל כיוצא בזה: הגה וי"א דזה מקרי גרמא בנזקין ופטור. וכן בדוחף מטבע של חבירו או פחת צורתה, פטור, דהוי גרמא בנזקין. ולכן אפילו זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות, וקדם בעצמו וסלקו, אפי' פטור, דעל הזריקה לא מחייב דלא היו ראויים לישבר, ומה שסלקו הוי גרמא בעלמא. סופר שכתב שטר וכתב מנה במקום מאתים, או המזיק לחבירו בעצתו שיעץ לו, או שליש שהחזיר שטר שלא היה לו להחזיר, כולם פטורים, דלא היו אלא גרמא בנזקין. מיהו משמתינן ליה עד דמסלק הזיקא. וכן בכל גרמא בניזקין. וי"א דבכל גרמא בנזקין, אם הוא דבר שכיח ורגיל, חייב לשלם משום קנס. ולכן יש מן שכתב דראובן שמכר מקח לע"ג, ובא שמעון ואמר ליה לע"ג שאינו שוכן כל כך, חייב לשלם לו. ואפשר דכי הוונא הוי כמסור, דחייב, כדלקמן סי' שפ"ח. ראובן שהלוה מעות לעובד כוכבים על משכונות, ובא שמעון ואמר לעובד כוכבים להלות לו בפחות, והחזיר לראובן מעותיו,

בשעת זריקתו, אין סופו לישבר, ולכן פטור על הזריקה, ועל נטילת הכרים, הוי גרמא].

ואמר רבה, [אדם ש]זרק תינוק מראש הגג, ובא אחר וקבלו בסייף, מחלוקת דר' יהודה בן בתירא ורבנן. שלמדנו, עשרה בני אדם שהכו [אדם א'] בעשרה מקלות⁹⁷, בין בבת אחת בין בזה אחר זה, כולן

פטור, דהוי גרמא בנזקין, מיהו מקרי רשע. וע"ל סי' קנ"ו ס"ה. דין (נ"י המבטל) המגביה כיסו של חבירו, ע"ל סימן רצ"ב:

ביאור: וכן הזורק כלי שלו מראש הגג כו' - פירוש, בכלי שלו המסלק חייב כולו, אבל אם זרק כלי של חבירו מראש הגג, הזורק והמסלק משלמין דמי הכלי יחד כל אחד חצי הנזק (סמ"ע).

וכן כל כיוצא בזה - ראובן שלח ליד שמעון עשרה בגדים וכתב שישלחום ליד יהודה ושמעון עשה כאשר נצטוה מראובן ובטרם הגיע הבגד נזרו אחר לשמעון כי נאבד בגד א' מיד החמרים. ובראות החמרים אבדה הבגד נזרו אחר לשמעון כי יראו מגשת אל יהודה כי יגוש להם להתפרע מהם הבגד כדרך החמרים הפורעים אבדתם לבעלי כשומרי שכן ונתפשרו החמרים עם שמעון ולוי כרצונ' ולא תבעו הבגד מיד החמרים וגם נתנו כתב ידם לחמרים לבלתי יזיקם יהודה כלל ושלא יתבע מהם הבגד כלל וגם שיפרע להם שכן החמרו'. שמעון פטור מטעם דלא מחל שום דבר, ויהודה צריך לתבוע אותם לדין (ש"ך בשם תורת אמת).

וי"א דזה מקרי היזק גרמא כו' - כבר כתבתי טעם דיש אומרים לעיל סק"?

(סמ"ע), וכן נראה עיקר וכמ"ש לעיל סק"א (ש"ך).

בדוחף כו' או פחת כו' - עמש"ל סק" ? (ש"ך), הזורק מטבע של חבירו לים פטור שהרי הוא מונח לפניו ויכול לקחתו, והיינו במים צלולים אבל עכורים דלא קא חזי ליה לא, ודוקא שדחפו אבל אם לקחו בידיים הרי גזלו ובעינן השבה, וי"א אפילו בצלולים נמי היכן שלא יכול לקחתו ללא להשכיר עובד חייב וי"א דפטור (קצה"ח).

שם - אמנם הדוחף מטבע לים ונפלה על האבן ונעשה בו קצת נזק דלא הדר, בזה צריך הדוחף להעלותו מן הים על הוצאות שלו, וכדלקמן סימן ת"ג סעיף ג' וע"ש בסמ"ע דה"ה לשור שהזיק. וכיון דעל המזיק להביא השברים לב"ד א"כ כל שהיה קצת נזק מחויב המזיק להביא השברים לב"ד ומחויב להעלותו מן הבור, ולא מיפטר דוחף מטבע לים אלא היכא דלא היה נזק כלל (קצה"ח).

שם - כתב בש"ך סק" ? דהיינו דוקא דלא אגביה ולא חסריה אבל אגביה בין בדוחף בין בפוחת ודאי בעי למיעבד השבה. ונראה דגבי פוחת אפילו אגביה פטור, וכן הוכיח הש"ך (סק" ?) גבי שורף שטר דאגביה דלא חייב, ועל אף שיש חולקים, עכ"ז זה ספק ולא מוציאים ממנו על פי ספק (קצה"ח).

ולכן אפילו זרק כלים כו' - פירוש, אפילו זרק כלים של חבירו מראש הגג וקדם הזורק בעצמו וסילק הכרים, פטור על הזריקה ועל הסילוק (סמ"ע), ונראה לי דזה מייירי שלא הגביה הכלי רק דחפו מן הגג לארץ אבל הגביהו מיגזל גזלי השבה בעי מיעבד כדלעיל סק" ? וחייב (ש"ך).

מנה במקום מאתים - עיין מ"ש בסימן נ"ה ס"א ד"ה השליש פטור (קצה"ח). או שליש שהחזיר שטר - עי' רמ"א סימן נ"ה סעיף א', בשליש שהחזיר שטר שלא כדין ולא נודע לב"ד עד שהוציאו מן הלוח כל השטר, השליש פטור דהוי גרמא בנזקין, ולפ"ז צ"ל דמה שמסיק כאן וכתב ז"ל, מיהו משמתינן ליה כו', היינו קודם שנעשה ההיזק או הגבה מהלוח. מיהו מאי דמסיק הרמ"א וכתב עליו דבדבר השכיח ורגיל קנסינן ליה וחייב לשלם, זהו מייירי אפילו כשכבר גבו ונעשה הנזק (סמ"ע). וכן אם החזיר שטר פרוע לעכ"ם והעכ"ם הוציא ממנו פטור דהוי גרמא (ש"ך), שונה משורף שטרותיו של חבירו דהתם נזק הוא מיד הואיל וממונו הוא ביד הלוח ואין לזה שום כח אחר על ממונו אלא שטר זה ובא זה ושרפו, אבל הכא אינו נזק מיד שהרי עדיין ממונו בידו ומחוסר מעשה גביית הממון ממנו דאז בשעת הפרעון הוא נזק שנחסר ממונו וא"כ לא הוי אלא גרמא ופטור (ש"ך) בשם מהר"י לבית לוי). דוקא החזיר למלוה הוי גרמא אבל שטר שאינו פרוע שהחזיר ללוה מיקרי גרמי וחייב, ופשוט הוא דהא הוי כשרפו (ש"ך), לראובן נגב לו כסף כאשר היה מתאכסן אצל שמעון, ולא הגיע לרשויות כדי שלא להסתכן איתם, ובא יום, והמשטרה חקרו למה שמעון לא דיווח, ונכנס לבעיות בגלל זה ברשויות והוציא הרבה כסף להניצל ממנו, למעשה בלי מעשה ובלו דיבור אין שום חיובא גרמי, וכ"ש אם לא ברי הזיקא, ולכן ראובן פטור לגמרי (ש"ך בשם המב"ט), ורק חייבים בגרמי בדבר ההוה ורגל (ש"ך בשם המב"ט), עיי' מה שכתבתי לעיל סימן נ"ה סעיף א' [שי"א דכל דיני גרמא וגרמי הם לא שייכים לשלוח ולשומר, ומכאן משמע אחרת וצ"ע] (פ"ת).

עי' המשך לשונו בהערה כד.

⁹⁴ עי' רמב"ם (רוצח פ"ד ה"ו) הובא לעיל הערה .

{ כז ע"א }

פטורים [שכן אין חיוב מיתה אלא כשיטה כל נפש אדם]. ר' יהודה בן בתירא אומר, בזה אחר זה, האחרון חייב, מפני שקירב מיתתו [וכן בקבלו בסיף קירב את מיתתו].

[אדם שזרק תינוק מראש הגג] בא שור וקבלו בקרניו [ומת, הוא] מחלוקת של ר' ישמעאל בנו של יוחנן בן ברוקא ורבנן. שלמדנו [נאמר בפסוק] "ונתן פדיון נפשו" [מכאן, שחיוב כופר היא] דמי ניזק⁹⁵ [ומאחר והוא נזק מראש הגג, אין לו דמים, ופטור]. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר, דמי מזיק [וחייב].

ואמר רבה, נפל [ברוח מצויה שהוא שוגג קרוב למזיד] מראש הגג ונתקע באשה, חייב בד' דברים. וביבמתו, לא קנה⁹⁶ [שאינן קנין יבמתו אלא בנתכוין לביאת אשה, ואם נתכוין אז אפילו בשווג קנה]. חייב בנזק בצער בריפוי בשבת, אבל לא [חייב ב]בושת. שלמדנו, אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוון⁹⁷.

ואמר רבה, נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק ובייש, חייב על הנזק ופטור בד' דברים⁹⁸, ברוח מצויה והזיק ובייש, חייב בד' דברים ופטור על הבושת. ואם נתהפך [פי' לאחר שהתחיל לנפול דנתכוין לנפול על האדם להנאתו], חייב אף על הבושת [אע"פ שלא נתכוין לבייש]. שלמדנו, ממשמעות שנאמר "ושלחה ידה" איני יודע ש"החזיקה". מה מלמד הנאמר "והחזיקה". לומר לך, כיון שנתכוין להזיק, אף על פי שלא נתכוין לבייש [חייב על דמי בושת].

ואמר רבה, [מי ש]הניח גחלת על לבו [של חבירו, והוא] מת⁹⁹, פטור [שהיה לו לסלקה]. [אבל אם הניחו] על בגדו ונשרף, חייב [שלא סלקה] שחשב שיתבענו בדין והוא יפרע לו. אמר רבא, שניהם כתובים "על לבו", שלמדנו, כבש עליו לתוך האש [פי' שראובן נכנס לאש, וניסה לצאת ושמעון עצרו מלצאת] או לתוך המים, ואינו יכול לעלות משם ומת, חייב [מיתה שכן הרגו]¹⁰⁰. [אבל אם] דחפו לתוך האור או לתוך המים, ויכול

⁹⁵ עיי' רמב"ם (נז"מ פ"א ה"א): כמה הוא הכופר, כמו שיראו הדיינים שהוא דמי הנהרג הכל לפי שווי של נהרג שנ' ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו, וכופר העבדים בין גדולים בין קטנים זכרים או נקבות הוא הקנס הקצוב בתורה (שמות כ"א ל"ב) שלשים סלע כסף יפה בין שהיה העבד שוה מאה מנה בין שאינו שוה אלא דינר, וכל המעוכב גט שחרור אין לו קנס הואיל ואין לו אדון שהרי יצא לחירות.

⁹⁶ עיי' שו"ע (אה"ע סי' קסו ס"ח): בד"א, כשנתכוין לשם ביאה בעלמא, ואפילו לא נתכוין אלא לביאת בהמה. אבל אם לא נתכוין לשם ביאה כלל, כגון שהוא ישן או שיכור שאינו מכיר כלום, או שנתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו, או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו, לא קנה. וכן אם הדביקהו ביבמתו בלא קישור, אלא באבר מת, לא קנה.

⁹⁷ עיי' שו"ע (ח"מ סי' תכ"א ס"א): אינו חייב על הבושת עד שיתכוון לביישו, והמבייש את חבירו שלא בכוונה פטור, לפיכך ישן שבייש פטור. הגה: וכן מי שקובל על חבירו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אע"פ שלא יכול לברר עליו, מכל מקום פטור דהרי לא כוון לביישו.

ביאור: דהרי לא כיוון לביישו - אלא לגבות ממנו הזיקו (סמ"ע).

⁹⁸ עיי' שו"ע (ח"מ סי' תכ"א ס"א): מי שנפל מן הגג ברוח מצויה והזיק, חייב בד' דברים ופטור מהבושת. נפל ברוח שאינה מצויה, חייב בנזק בלבד ופטור מד' דברים (ע"ל סימן תי"ח ס"ג), ואם נתהפך חייב בכל אף בבשת, שכל המתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש חייב בבושת:

ביאור: חייב בד' דברים - דשווג קרוב למזיד הוא דלא היה לו לעלות לגג שאין לו מעקה כיון שיכול ליפול ברוח מצויה (סמ"ע).

ואם נתהפך - היינו אם נתהפך דרך נפילתו כדי שיפול על האדם להנאתו כדי שלא יחבט בהקרע (סמ"ע).

⁹⁹ עיי' שו"ע (ח"מ סי' תי"ח ס"ח): הניח לחבירו גחלת על לבו ונשרף פטור אפילו התרו בו, שלא היה סבור שלא יסלקנה שאין דרך שיניח אדם עצמו לשרוף כדי שיהרג חבירו. אבל אם הניח גחלת על בגדו של חבירו ונשרף, חייב שאינו חושש לסלקו כיון שזה חייב לשלם לו. ועבדו כגופו ושוורו כגדו. הגה: ויש אומרים דעבד קטן דינו כשור. ויש אומרים דוקא בשור כפות, אבל בשור שאינו כפות פטור.

ביאור: אינו חושש לסלקו כו' - ונראה דה"ה אם ראובן אמר לשליח שאינו בר חיוב כגון חרש שוטה וקטן לך וקרע בגד שמעון והחש"ו קרעו לפני שמעון והוא שותק, דחייב ראובן המשלח מהאי טעמא שלא חשש שמעון למחות בידו (סמ"ע), ויש חולקים ועיי' מה שכתבתי לעיל סי' קפ"ב ס"א [הכל תלוי בין אם עושה השליח מדעתו או בע"כ דהא מסיים שם דכיון שהשליח לא ידע שהוא גנוב חשוב כמו חצר דבע"כ מותיב בה אף על גב דאי בעי עביד אי בעי לא עביד] ועיי' סי' שמח ס"ח ברמ"א שיש ספק אם הוא בר חיובא אם יש שליח לדבר עבירה, ועיי' ש"ש: אין מחלוקת בדבר ואין חילוק בין השליח בר חיובא או לא ולעולם אין שלד"ע רק גבי חצר, דאי בעי עבד ואי בעי לא עביד, ואין הבדל בין שוגג למזיד (ש"ך).

דעבד קטן דינו כשור - היינו בכפות (סמ"ע).

לעלות משם ומת, פטור. בגדו, שלמדנו, [מי שאמר לחבירו] קרע את כסותי [אין] שבר את כדי, חייב¹⁰⁰ [לשלם על נזקו, אע"פ שהבלעים אמר לו לעשותו. אבל אם אמר שבר את כדי] על מנת לפטור, פטור.

רבה שאל, הניח גחלת על לב עבדו, מה דינו. הוא דומה כגופו או כממונו. אם תאמר שהוא דומה כגופו, [אם הניח גחלת על] שורו, מה דינו. חזר ופשט [את השאלה], עבדו כגופו [ואם הניח גחלת על לבו עבדו פטור, שהיה לו לעבד לסלקה], שורו כממונו [שאינן בו דעת לסלקה] וחיוב.

הרן עלך כיצד הרגל.

[מתני'] המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה, פטור. ואם [הנתקל] הוזק בה, בעל החבית חייב בנזקו¹⁰¹.

גמ'. [המשנה] התחיל [לדבר] בכד וסיים בחבית [ולמה שינה שמם של הכלים]. וכן למדנו, אחד בא [ברחוב] בחביתו ואחד בא [ברחוב] בקורתו. [אם] נשברה כדו של זה בקורתו של זה, פטור¹⁰² [בעל הקורה, שהרי לשניהם רשות ללכת]. התחיל [לדבר] בחבית וסיים בכד. וכן למדנו, לזה יש חבית של יין ולזה יש כד של דבש, [אם] נסדקה חבית של דבש, ו[בעל הכד של יין] שפך יינו והציל את הדבש לתוכו [שהרי הדבש יותר יקר], אין לו אלא שכרו [ואין בעל הדבש צריך לשלם דמי יינו]. התחיל [לדבר] בכד וסיים בחבית.

אמר רב פפא, היינו כד היינו חבית [פי' הם אותו דבר, ולכן אין דיוק בזה שהמשנה שינה את שמם]. איזה [הלכה] יוצא מזה. למקח וממכר [שאם קנה חבית, ביד המוכר לתת לו כד ואפילו שחבית משמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה]. איך מדובר. אם תאמר שזה במקום שכד לא נקרא חבית וחבית לא נקרא כד [וא' קנה ממוכר כד, והוא נתן לו חבית, למה שיקנה הרי], זה לא קראו לה כך. לא [מדובר בציוור כזה, אלא] צריך [לומר שמדובר במקום], שרוב קוראים לכד כד ולחבית חבית, ויש גם [אלה] שקוראים לחבית כד ולכד חבית [ואז אם מכר כד, ונתן לו חבית, אינו יכול לחזור מאחר שעשה קנין]. מה הייתי אומר, שנלך אחר הרוב,

¹⁰⁰ עיי' שו"ע (ח"מ סי' שפ ס"א): האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאתה פטור, הרי זה פטור, ויש אומרים אפילו לא על מנת לפטור בפירוש אלא שאמר ליה דברים שמשמעו כך, כגון שאמר ליה שבור כדי ואמר ליה המזיק על מנת לפטור ואמר ליה הניזק לא, יש לנו לומר דבתמיה קאמר לו ופטור, ואם לא אמר לו על מנת שאתה פטור, הרי זה חייב אע"פ שהרשהו להשחית. במה דברים אמורים: כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולים או מופקדים אצלו, אבל אם לא באו לידו בתורת שמירה, כיון שאמר לו קח כלי זה ושברו בגד זה וקרעו ועשה כן, הרי זה פטור אע"פ שלא אמר לו על מנת שאתה פטור, ועיין לקמן עוד סי' שפב מדינין אלו. האומר לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך, יש אומרים דחייב ויש אומרים דפטור: ביאור: האומר לחבירו קרע כסותי כו' - ראובן המחייב שמעון לכתוב לו שטר חוב שלא היה בו חוב, רק שאם שמעון יעשה כך וכך ראובן יוציא עליו שטר חוב ויגבה בו, אינו יכול להשתמש בו, אלא כל זמן שאינו נותן לו בראון אינו זוכה בשום דבר והוי כמי שאומר לחברו אם לא אעשה לך דבר זה תוכל לגזול אותי שאינו יכול לגזולו דמושב ועומד הוא בלא תגזול, ואפילו אם גבה חייב להחזיר שהרי הוא בידו בתור גזילה, ולא דמי לקרע ושבור דהתם עשה ברשות ומשום הכי פטור, אף על פי שלא היה לו לעשות לכתחלה והיה לו לומר לו קרע אתה את שלך ואפ"ה כיון שעשה ברשות ולא נשאר בידו דבר פטור וכו', בקרע נמי אם חזר ואמר לו לא תקרע ואז קרע חייב (ש"ך בשם המב"ט).

המפקיד דבר אצל חברו, אע"פ שא"ל אח"כ דבר כגון שאינו חושש באבידה וכיוצא בזה והלך זה ואבדה אפ"ה חייב כי אין המעשה משתנה בחלוף הדברים, אבל אם אמר לו אחר כך בפירוש הריני מוחל לך על שמירתך ואתה פטור אם

תאבדם אז ודאי הוא פטור (ש"ך בשם הש"ג).

הרי זה פטור - ולא אומרים שדרך שחוק אמר לו כן ויתחייב כמו מי שאמר לחבירו קטע את ידי סמא את עיני והפטר, דחייב, וכמ"ש לקמן סימן תכ"א סעיף י"ב ע"ש, קמ"ל דלא, דשאני חבלה דגופו מחבלה דממונו (סמ"ע).

יש לנו לומר דבתמיה קאמר ליה - דכיון דא"ל מתחילה קרע כסותי, מפרשינן הלא דא"ל אח"כ, דבתמיה קאמר ליה (סמ"ע).

אף על פי שהרשהו להשחית - דאיכא למימר דדעתו היתה שיקרענו וישלמו (סמ"ע), ראובן שמסר דבר לשמעון להעבירו ללוי, ובגיתיים אנשים התרו שמעון לא להעבירו ללוי, שיש לו נוגשו שיגבו ממנו הדבר, אסור לו להעבירו ללוי, ואם נותנו לו, הוא חייב לראובן, והוה כקרע כסותי ללא "על מנת לפטור" (ש"ך בשם הרש"ם).

¹⁰¹ עיי' שו"ע (ח"מ סי' תי"ב ס"א): המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בו ושברו, פטור שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים, ואם הוזק בו בעל הכד חייב, ואפילו הפקיר הכד, שכל המפקיר נזקו בדבר שאין לו רשות לעשות מתחילה חייב:

¹⁰² עיי' שו"ע (ח"מ סי' רסד ס"ד) הובא לקמן הערה .

א עי' שר'ע (ח'מ סי' שצ ס"י): התרנגולים מועדים ללכת כדרכן ולשבר, או היה חוט או רצועה קשור ברגליהם ונסתבך כלי באותו החוט ונתגלגל ונשבר, משלם חצי נזק. הגה: זהו לשון הרמב"ם והוא סתום, אבל אחרים כתבו היה חוט או משיחה קשורה ברגליה, אם גררה ושברה בו כלי דרך הלוכה משלם נזק שלם וזרקו ושבר בו משלם חצי נזק, ואם הזיק אחר שנח פטור. במה דברים אמורים: בחוט של הפקר או שיש לו בעלים והצניעו ונקשר מאליו, אבל אם החוט של בעל התרנגול ולא הצניעו, אפילו נקשר מאליו ושבר ע"י זריקה חייב נזק שלם, דחצי נזק דצרוורות אינו אלא בהתיזה דבר הפקר, אבל אם התיזה דבר של בעלים ולא הצניעו חייב נזק שלם, ואם החוט של אחרים בעל החוט חייב, בין הזיק התרנגול דרך גרידה או דרך זריקה הואיל ולא הצניע חוט שלו, ואם הזיק החוט לאחר שנח חייב משום בור המתגלגל, במה דברים אמורים: בתרנגול של הפקר אבל אם יש לתרנגול בעלים, אם הזיק דרך גרידה שניהם משלמין ביחד, ואם הזיק דרך זריקה, בעל התרנגול נותן רביע ובעל החוט ג' חלקים, ואם הזיק לאחר שנח, בעל התרנגול פטור ובעל החוט חייב הכל (וע"ל סי' תי"א יתבאר בדיני בור). וכל זה בנקשר מאליו, אבל אם קשרו אדם ברגל התרנגול, אז הקושר חייב בכל ענין אפילו יש לחוט בעלים והוא הדין אם היה החוט מונח במקום מוצנע והניח אדם במקום תורפה ועל ידי זה נקשר בתרנגול, הוי כאלו קשרו בידים.

ביאור: זהו לשון הרמב"ם והוא סתום כו' - ע"ש ברמב"ם דכתב עוד פרטי דינים בתרנגול וחוט קשור ברגליו, ומחלק במי קשרו ובשל מי היה החוט, ונראה דהמחבר העתיק מדברי הרמב"ם ריש דבריו משום דנוכל לקיימן אליבא דהלכתא ולפרשה דמיירי בחוט של הפקר וכששובר דרך זריקה, דאז לכו"ע משלם בעל התרנגול חצי נזק וכדמסיק רמ"א ג"כ, אבל פירושי זה הוא דוחק, וצ"ע (סמ"ע).

משלם נזק שלם - דהוי רגל (סמ"ע).

זרקו ושבר - דה"ל צרוורות (סמ"ע).

אלא בהתיזה דבר הפקר - דומיא דצרוורות דהם הפקר (סמ"ע).

בעל החוט חייב - פירוש, כל הנזק אם התרנגול הוא של הפקר וכדמסיק, ומטעם דבעל החוט ה"ל לשמור חוטו שלא יסתבך בו התרנגול של הפקר (סמ"ע).

בור המתגלגל - פירוש, אף שלא הניחו בעל החוט במקום שהזיק מ"מ יש לו דין בור, שחוטו יש לו דין בור שנתגלגל ממקום שהניחו למקום שנח עתה על ידי התרנגול והזיק שם, ואם הזיק אחר שנח פטור על הזיק כלים שניזקו בו כדין בור, מה שאין כן בהזיק דרך גרידה או זריקה דאז חיובו מכח רגל או אשו וחייב על הכל (סמ"ע).

שניהם משלמין ביחד - דגם בעל התרנגול פשע דה"ל לשמור התרנגול (סמ"ע).

בעל התרנגול נותן רביע - דזריקה דתרנגול ה"ל כצרוורות דשור דאינו משלם אלא חצי נזק, והשתא דאיכא לבעל החוט לשלם בהדיה אין עליו אלא חצי חיובו דהיינו רביע הנזק, וג' חלקים על בעל החוט, דהא בעל החוט אי הוי הוא לבדו כגון שהתרנגול היה הפקר היה מחויב לשלם כולו (סמ"ע).

ואם הזיק לאחר שנח - דדרשינן כי יכרה איש בור, ולא שור בור, משו"ה אין צד חיוב בזה על בעל התרנגול אף אם החוט היה הפקר והזיק אחר שנח (סמ"ע).

אפילו יש לחוט בעלים - אפילו אם יש גם לתרנגול בעלים, דכל נזק שבא מצד התרנגול ודאי זה הקושר הוא חייב בו ולא בעל התרנגול, כיון דהדר הוא ולקחו וקשרו בתרנגול נעשה בו בעל, ולא אתא לאשמעינן אלא דחייב גם בחיובו דבעל חוט דהוא בעל התקלה דחוט אף שאינו תולה הזיקו בתרנגול (סמ"ע), וי"א היינו דווקא בתרנגול הפקר, דאל"כ בעל התרנגול ג"כ מסייע בתשלומין, דלא גרע

מבעל החוט עצמו שהניח חוט שלו במקום התורפה, ובזה לא צריכים לדברי הסמ"ע, ואף על פי כן דברי הסמ"ע נכונים, שהסמ"ע קאי על שקשר אדם בידים ממש החוט ברגל התרנגול, ובזה ודאי הקושר לבדו חייב אפילו יש לתרנגול בעלים. אבל בסוף דברי רמ"א שהיה החוט מונח במקום מוצנע והניחו במקום תורפה, בודאי אם יש לתרנגול בעלים גם בעל התרנגול חייב, שזה פשע במה שהניח החוט במקום שאינו משומר וזה פשע שלא שמר תרנגול שלו (פ"ת).

ב עי' רש"י פסחים ס ע"ב ד"ה הכי.

ג עי' שר'ע (ח'מ סי' שצ ס"א) הובא לעיל הערה .

ד עי' שר'ע (ח'מ סי' שצ ס"א) הובא לעיל הערה .

ה עי' לקמן הערה 13.

ו עי' שר'ע (ח'מ סי' שצ ס"א): הובא לקמן הערה 12.

ז עי' שר'ע (ח'מ סי' שצ ס"י): הובא לעיל הערה א.

ח עי' שר'ע (ח'מ סי' שצא ס"א): הובא לעיל הערה .

עי' שר'ע (ח'מ סי' שצא ס"ב): במה דברים אמורים: שאכלה דבר הראוי לה, אבל אכלה דבר שאין ראוי לה כגון כסות וכלים, שינוי הוא ואינו משלם אלא חצי נזק, בין שאכלה אותם בחצר הניזק בין שאכלה אותם ברשות הרבים:

ביאור: בין שאכלה בחצר כו' - כדין קרן, ובא לאשמעינן דלא תימא דזה בכלל מ"ש (סי' שצ"ה) כל המשנה ובא אחר ושינה בו הרי זה פטור, דגם כאן זה שהניח בגדיו ברשות הרבים שינה, קמ"ל דאין זה מיקרי שינוי, דלפעמים אדם מניח בגדים ברשות הרבים על שעה אחת למיתפח (סמ"ע).

ט עי' שר'ע (ח'מ סי' שצא ס"ג): אכלה דבר שאין דרכה לאכול אלא על ידי הדחק, כגון: פרה שאכלה שעורים, וחמור שאכל כרשינין, וכלב שלקק את השמן, וחזיר שאכל חתיכת בשר, וחתול שאכל תמרים, חשיב שפיר אכילה. אבל בהמה שאכלה בשר או תבשיל, לאו אורחא הוא ומשלם חצי נזק. אכלה פת הוי אורחא, אבל חיה לאו אורחא לא בפת ולא בתבשיל.

ו גם קשה מה שכתב הרמב"ן בטעמא דאילפא שסובר דגם בפשטה צווארה חייבת וכן באוכלת מצדי הרחבה משום שאין זה שן שפטרה תורה לפי שאין דרכה לאכול אלא ללכת ולאכול דרך הלוכא מאמצע רשות הרבים ממקום נמוך שאוכלת דרך הלוכא, עכ"ל במלחמות. ולמה לי להרמב"ן לחדש טעם חדש משום שאין זה שן שפטרה תורה, הרי טעמא דאילפא פשוט לכאורה דמדמה ע"ג חבירתה לתוך החנות, ואדרבה טעמא דר' הושעיא דפליג צריך להבין החילוק בין ע"ג חבירתה לרשות הניזק גמור וצ"ע בזה.

והנראה בזה דהא דשן ורגל פטור ברשות הרבים משום דאורחיהו ופירש הרא"ש דבריו דהנפ"מ אם דרסה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד ובפלפולא חריפתא תמה דלפ"ז למה פטור בחצר שאינו של שניהם דשם אין פטור דאורחא, והנראה בזה דהנה בירושלמי איכא למ"ד בחצר שאינו של שניהם חייב בשן ורגל ורק בר"ה נתמעט ולדידיה הרי בודאי דאיכא פטור מיוחד ברשות הרבים דהא לדידיה לא בעינן כלל שיהא רשות הניזק ולפ"ז ל"ל דגם לדידן דס"ל דחצר שאינו של שניהם פטור ומשום דבעינן ובער בשדה אחר היינו שיהיה רשות הניזק אבל מלבד זה יש עוד פטור מיוחד של רשות הרבים ותרויהו נלמד מהפסוק של ובער בשדה אחר דבעינן רשות הניזק ועוד דרשות הרבים פטור ועל פטור זה של רשות הרבים כתב הר"ף דגדר הפטור הוא משום דאורחא והנפ"מ לענין אם הבהמה ברשות הרבים וההזיק ברשות היחיד דלענין הפטור של ובער בשדה אחר תלוי רק בדבר הניזק דאם דבר הניזק ברשות הניזק חייב דמקויים הקרא דובער בשדה אחר אבל מה שנוגע להפטור של רשות הרבים תלוי בהבהמה ואם הבהמה היא ברשות הרבים ודרסה ברשות הניזק יש בזה הפטור דרשות הרבים

ואף דבכה"ג אין חסר לנו רשות הניזק מ"מ פטור מטעם רשות הרבים וזהו שחידש הר"ף.

ולפ"ז נראה דע"ג חבירתה וכן צידי הרחבה הנה לענין מה דבעינן רשות הניזק כיון דהרי תלוי בהפירות היכן שמונחים מיקרי בודאי שמונחים ברשות הניזק דכיון דיש לו רשות להניח הפירות מיקרי שהפירות מונחים ברשות הניזק, אבל מה שנוגע לפטורא דרשות הרבים דתלוי בהבהמה בזה חלוק תוך החנות שהוא רשות הניזק גמור אם הבהמה פושטת צוארה ואוכלת מתוך החנות מיקרי שגוף המזיק גם כן ברשות הניזק אבל צידי הרחבה וכן ע"ג חבירתה אין המקום חלוק מכל רשות הרבים אלא מה שנוגע להפירות שמיקרי שהפירות מונחים ברשות הניזק אבל מה שנוגע להבהמה לא מיקרי כלל שהבהמה היא ברשות הניזק דלענין זה אין צידי הרחבה וע"ג חבירתה חולק את המקום שיחשב רשות הניזק, והא דשבקתה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה דחייבת וכן בקפצה ע"ג חבירתה דחייבת הוא משום שחסר בזה הפטור דרשות הרבים דכיון שאין דרך הבהמה ללכת בצידי הרחבה אין זה שן שפטרה תורה ברשות הרבים וכן במחזרת לרב ובפשטה צוארה לר' הושע'י חייב מה"ט שסובר שאין דרכה בכך וכמו שכ' הרמב"ן, וחסר בזה הפטור דרשות הרבים דצידי הרחבה אף על פי דמה שנוגע להבהמה אין זה חשוב שהבהמה נכנסה לרשות הניזק מ"מ אין זה רשות הרבים שפטרה תורה, ומה שבעינן שיקויים הובער בשדה אחר בזה סגי לן מה שהפירות מונחים ברשות הניזק, ולענין הפירות צידי הרחבה וע"ג חבירתה חשיב חצר הניזק, ובקצרה בתוך החנות מיקרי שהבהמה ג"כ ברשות הניזק וממילא אף על פי שדרך הבהמה בכך ג"כ חייבת שאורחי' בלבד אינו פטור, דאורחה אינו אלא טעם הפטור של רשות הרבים אבל ברשות הניזק אפילו אם יצויר דיהי' אורחה ג"כ חייב אבל בצידי הרחבה וע"ג חבירתה מה שנוגע להבהמה לא מיקרי כלל שהבהמה ברשות הניזק ותלוי אם הוי אורחה או לא דאם הוי אורחה יש כאן הפטור דרשות הרבים ואם לאו אין פטור מטעם רשות הרבים ומה דבעינן רשות הניזק בזה סגי לן מה דהפירות מונחים ברשות הניזק.

⁸¹ וכיון ששדות של המקיף עולה ע"ה, וא"כ אפילו אם לא היו שדות הניקף באמצע שדותיו והיו כל שדות המקיף ביחד, וריבוע שיש בתוכו ע"ה חתיכות מאמה על אמה, עולה הריבוע יותר מח' וחצי על ח' וחצי, וממילא עולה היקף ארבעה מחיצות ערך חמשה ושלשים אמה, ועכשיו ששדה הניקף בתוכן הן עשר על עשר וצריך להקיף במחיצות של ארבעים אמה, נמצא שלא גרם לו הניקף היקף יתר רק חמשה אמות שהן חלק שמינית (נתה"מ). ראובן חיבר פירוש על סדר נזיקין וקדשים, והלך אל שמעון המדפיס ונתפטר עמו בסך ידוע בעד כל דף שידפיס לו אלו השני סדרים עם פרש"י ותוספות ופירוש של המחבר הנ"ל למטה, והנה דרך המדפיסים אחר גומרם כל דף ודף סותרים סידור אותיות לכן לא קלקל הסידור והניחו כמו שהוא, רק הסיר מלמטה את הפירוש החדש והדפיס לעצמו שני סדרים הנ"ל עם פרש"י ותוס'. וטען ראובן המחבר הנ"ל, יען שתשלומי שכירות מסדרי אותיות הוא היה משלם, ועתה למה יהנה שמעון מסידור אותיות חנם, ויחזיר לו חלקו מסידור האותיות כדן כל הנהנה ממלאכת חברו, כדן המקיף את חברו משלש רוחותיו. ושמעון טוען, מאחר שהאותיות הם שלו יכול להשתמש בהם כרצונו, ואין כח ביד ראובן לקלקל הסידור. אין לראובן שום טענה על שמעון, דכיון ששמעון נותן אותיות אחרים להדפיס הצורך לראובן ואינו מעכב מלאכתו, בזה בטלו טענות ראובן, ויכול שמעון לומר מתחילה אדעתא דהכי נתפשרתי לפי שידעתי שאוכל להיות נהנה גם אני מהסידור, והלא שמעון הוא המשלם להמסדרים ולא ראובן. ואמנם אם היה המעשה שחישבו מתחלה בעת השכירות כך וכך אני נותן

להמסדרים, וכך וכך בעד פרעסין ציער [???], וכך וכך בעד נייר, והמותר בעד נתינת האותיות ודיו, ואז ראובן הוא המשלם להמסדרים ולא שמעון, ושמעון רוצה ליהנות מהסידור, אז שייך טענות הצדדין הנ"ל. אמנם למעשה חייב שמעון לשלם חלקו, שהרי גם בדר בחצר חברו אפילו לא קיימא לאגרא, אם חסרו אפילו דבר מועט מגלגלין עליו כל השכר כפי שנהנה כמבואר בשו"ע סימן שס"ג סעיף ז' בשם יש אומרים, והרי גם כאן מחסרו הרבה, שאם לא היה שמעון מדפיס סדרים הללו לא היו שכיחי וקפצי זביני על ספריו של ראובן כו' (פ"ת).

⁸² עי' שו"ע (חו"מ סי' קסד ס"ה): אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות, כדי שיבנה עלייתו על גביו, והוא אינו רוצה, הרי בעל העלייה בונה את הבית כשהיה, ויושב ודר בתוכו עד שיתן לו כל יציאותיו, ואחר כך יבא ויבנה עלייתו אם ירצה. ואם אין אחד מהם יכול לבנות, בעל העלייה נוטל שליש הקרקע, ובעל הבית שני שלישים. (וכן אם מוכרין אותה מדעת שניהם, חולקים הדמים כן).

הרי בעל העלייה בונה את הבית כו' - אבל אין כופין לבעל הבית שיבנהו ממעותיו, כיון דאפשר ליה לבנות למטה ולדור בו. ועיין מה שכתבתי בריש סימן זה עוד מזה (סמ"ע).

ויושב ודר בתוכו עד שיתן לו - ואין מחשב כריבית, כיון דהקרקע משועבדת ג"כ לעלייה ובעל הבית בלאו הכי לא דר בכאן (סמ"ע), אינו יכול לכפותו רק כשכבר בנה צריך ליתן לו יציאותיו, ומזה פשוט דה"ה בגג, וא"כ אין להתחתון כפיה על העליון שיעשה גג, רק שיבנהו ג"כ בעצמו וישב שם עד שיתן לו יציאותיו (נתה"מ).

עד שיתן לו כל יציאותיו - שני שותפים שקנו חורבה בשותפות ואחד מהם הוציא כמה מאות מכיסו בתיקון החורבה ובנה בה בנינים שיהיו ראויים לדירה. ובתחילת השותפות עשו ביניהם שידור כל אחד מהם ג' שנים, והקדימה תהיה לזה שיתעסק בבנין לדור ג' שנים ראשונות, וכהיום נמשך הדבר שדר בו השותף חמש שנים רצופות, והשותף השני תובע אותו שכר דירה בעד שתי שנים שעברו שדר במשך שלו, וזה אינו רוצה, באמרו באשר שאני הוצאתי לתיקון הבית כמה מאות מכיסי ודרתי בהבית, כל זמן שאין אתה מסלק לי חלקך מה שהוצאתי על תיקון הבית אני אדור בו, כי החורבה הנ"ל לא היתה ראויה לדירה קודם התיקון, הדין עם מי. כשקנו החורבה בודאי לא קנו שתעמוד כך בחורבנה כי לא שדי אינש זוזי בכדי, ובודאי כדי לבנות קנו, והיכא שאין בו כדן חלוקה שיבנה כל אחד על חלקו א"כ חלק חברו משועבד לו, ואף שאין כופין אותו לבנות כמו גבי בית ועליה דנמי אין כופין אותו, ומ"מ רשות ביד בעל עליה לבנות הבית ולדור בו בחנם עד שיתן לו הוצאותיו. וכל זמן שאינו רוצה לבנות יכול שותף השני לבנות ולדור בו חנם עד שיתן לו הוצאותיו כו'. וכיון דמתחילה יש לו זכות לדור ג' שנים, אלא דזכותו תלוי ועומד ואריה הוא דרביע עלה עד שיתן הוצאות הבית, וכשיתן חוזר לזכותו לדור בו רק שלש שנים, ואח"כ ידור השותף השני ויחזרו חלילה, ואפילו אם היה דר שותפו תחילה עשר שנים לא ידור הוא רק שלש שנים, דומיא דהבית והעליה, דאפילו היה דר בביתו כמה שנים אינו נותן לו שכר עד שיתן הוצאותיו⁸² (פ"ת).

כל יציאותיו - והא דאין נותן לו השבח, דאפילו יורד שלא ברשות כשגילה דעתו דניחא ליה נותן לו השבח, דדוקא כשנתכוין להשביח לחבירו הדין כך, אבל הכא עיקר כונתו לצרכו שיהיה לו מקום דירה, לא היתה כונתו להשביח לחבירו. ונראה דאף שכתב המחבר לשון ויושב ודר בתוכו, נראה דהוא הדין להשכירו לאחרים וליטול מעות, ואף להשכירו לבעל הבית גופיה וליטול שכר מותר (נתה"מ).

נוטל שליש הקרקע - משום דעליה מפסיד שליש הבית. פירוש, דאם הבית היה מצד עצמו ראוי לעמוד תשעים

שנה, עתה שהעליה והדרים בה היא ע"ג הבית, אינו עומד אלא ס' שנה, הלכך נוטל שלישי בהקרקה (סמ"ע).

וכן אם מוכרין אותה מדעת שניהם כו' - דודאי אין בעל הבית יכול למכור הקרקע בעל כרחו של בעל העליה אף אם ירצה ליתן לו שלישי דמי המכירה, דיאמר בקרקעי נחא לי לבנות עליה דירה לאחר זמן. ואם ירצה בעל הבית למוכרה ולהתנות עם הלוקח שיבנה זה עליה על גביו, זהו פשיטא דיכול לעשות, דמה לו שיבנה ע"ג ביתו דזה או זה. ואינו יכול לומר דעתו של זה נוחה לי יותר. ועיין מה שכתבתי בסמ"ע בסימן קנ"ד סעיף ב' (סמ"ע), ואין יכול לומר לו גוד או איגוד, דהוי כדבר שיש בו כדי חלוקה, דהבית להתחתון והעליה להעליון, דאין יכול לומר כן (נתה"מ)..

21 עי' שו"ע (ח"מ סי' שסג ס"ו): הדר בחצר חבירו שלא מדעתו שאמר לו צא ולא יצא, חייב ליתן לו כל שכרו. ואם לא אמר לו צא, אם אותה חצר אינה עשויה לשכר אינו צריך להעלות לו שכר, אע"פ שהוציא את הבעל הבית בעל כרחו מן הבית והוא דר בו, ואפילו היה רגיל להשכירו רק שעכשיו לא עביד למיגר, בתר האי שעתא אזלינן, אע"פ שדרך זה הדר לשכור מקום לעצמו, שזה נהנה וזה אינו חסר. הגה: "ודוקא שכבר דר בו, אבל לא יוכל לכופו לכתחילה שיניחנו לדור בו, אע"פ דכופין על מדת סדום במקום שזה נהנה וזה אינו חסר, הני מילי בדבר דאי בעי ליהנות לא יוכל ליהנות, אבל בכי האי גוונא דאי בעי בעל החצר ליהנות ולהרויח להשכיר חצירו היה יכול אלא שאינו רוצה, אין כופין אותו לעשות בחנם." ואם החצר עשויה לשכור, אע"פ שאין דרך זה לשכור צריך להעלות לו שכר שהרי חסרו ממון. הגה: "מיהו אם לא היה דר בו אלא שגזלו ממנו פטור לשלם השכירות, וסתם בתים בזמן הזה קיימי לאגרא ואע"ג דעדיין לא השכירו מעולם".

שאמר לו צא כו' - בכי האי גוונא בכל ענין אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר צריך לשלם לו כל שכרו, כיון דגילה דעתו דלא נחא ליה ביה, ואין אומרים בכי האי גוונא כופין על מדת סדום וכמ"ש בסמוך בהג"ה (סמ"ע).

אין צריך להעלות לו שכר - אף על פי דכאן לא שייך טעם הנ"ל בסעיף ד' בעבד דנוח לו לאדם שלא ילמוד עבדו דרכי הבטלה, מ"מ שייך טעמא אחריןא והוא דאומריסנן ביתא מיתבא יתיב, ושאינה יוכת שער²², ומהאי טעמא ג"כ נוח לו מסתמא שידורו בו (סמ"ע).

אף על פי שהוציא בעל הבית כו' - פירוש, זה שנכנס לדור בו הוציא לבעל הבית שדר בו מהבית והוא דר בו במקומו, מ"מ אין זה אלא גרמא בעלמא (סמ"ע).

וזה אינו חסר - לא אומריסנן כופין על מידת סדום במקרה שיש מקום לומר שהדר או המחזיק יכול להגיע לידי חזקה שהוא שלו ואפי' שאין אתה מזיק אותנו מי יודע מה ילד יום ונצטרך לחזור לשימוש שהיה לנו ואתה תאמר החזקתי בכי האי גוונא (ש"ך בשם הרשד"ם). ולכן שותפים בבית, וא' רוצה לשנות מקום פתחו, אע"פ דכפי הנראה הם אותו דבר, יש מחלוקת הפוסקים אם יכול לטעון חסר לי, ולכן לא עושים נגדו בעל כרחו²³ (ש"ך בשם התורת אמת).

שהרי חסרו ממון - ואין זה חשיב גרמא בנזקין, כיון דזה דר בו ואכל את כספו, ואף על גב דלא נהנה בו מ"מ אכלו, משא"כ בגזל מחבירו ולא דר בו, דלא אכלה ולא נהנה ממנו כיון דלא דר בו, זה מחשב גרמא ופטור, וכמ"ש הרמ"א מיד אחר זה ז"ל, מיהו אם לא היה דר בו כו' (סמ"ע). ראובן שכר מחסן אחד משמעון, ובאה אשה אלמנה ובקשה שיניח לה ארגז אחד ונתרצה ראובן לבקשתה והושם הארגז בתוך המחסן, וכאשר תמו ימי השכירות הוציא ראובן מתוך המחסן כל סחורתו ומסר המפתח ליד שמעון וקבל שמעון המפתח בידו ונשאר הארגז שם ולא דבר שמעון עם ראובן מענין הארגז, אמנם ראובן אמר לאלמנה להוציא את הארגז, וכאשר הלכה למחרתו להוציא הארגז בלילה ההיא, נפלה האשה למשכב ממכת הדבר באופן שנתיראה

להתקרב להוציא הארגז וארכו הימים כי לא היתה יכולה להתקרב שם וכאשר החל הנגף הוצרכה האלמנה להרחיק נדוד, והיום הזה בבואו להוציא הארגז קפץ עליו המשכיר אשר קבל המפתח כנזכר לעיל וטוען שיפרעו לו שכירות המחסן מאז ועד היום. האשה פטורה מלשלם כלל, כי אם היה שמעון רוצה שכירות היה לו לגלות דעתו וכיון שלא גילה דעתו פטורה, והסיבה לחייב הדר על דירתו היא, משום שכל זמן שראו אותך דר בביתי היו אומרים מושכר הוא ולא היו באים לשוכרו, ואין כזה טענה בארגז א', ואם שמעון אכן תבע ממנה שכירות לפני שנחלה עכ"ז אינה חייבת שכירות כל המחסן, אלא שמין כמה יתן אדם להניח ארגז כזאת באותו מקום שהוא דבר מועט (ש"ך בשם הרשד"ם), י"א דאפילו לא היה דר בו אלא רק נעל ביתו של חבירו, כיון שהיה עומד להשכיר וגזלו ממנו חייב. וי"א דפטור (קצה"ח), עיין בתשובת בית אפרים חלק ח"מ סי' ה' שתמה על הקצוה"ח בזה (פ"ת).

מיהו אם לא היה דר בו - עיין מה שכתבתי לעיל סימן שי"ב סעיף ז' סק" (פ"ת).

22 עי' רמב"ם (מעילה פ"ו ה"ז): אמרו חכמים שהנוטל אבן או קורה של הקדש ונתנה לחבירו שניהם מעלו, ואם נתנה לזה הגזבר שהיתה תחת ידו הוא מעל והגזבר לא מעל, ויראה לי שאין אלו הדברים אמורים אלא במועל בזדון שהרי לא נתחלל הקדש, הנוטל פרוטה של הקדש על דעת שהיא שלו לא מעל עד שיוציא אותה בחפציו או עד שיתן אותה במתנה, נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל, שאין מועל אחר מועל בשאר הקדשות כמו שביארנו וכל כיוצא בזה. [ראב"ד] ונתנה לחבירו שניהם מעלו. א"א אף בזה עזב כל הדרך הסלולה ותפס דרך הסירים שאין זה פירוש ההלכה אלא כמו שאפרש לפנים..

ועי' רמב"ם (מעילה פ"ו ה"ח): נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין, בנה אותה בתוך ביתו מעל, נתנה על גבי חלון שבתקרה ולא חיברה לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה שאין זו הנייה הניכרת. [ראב"ד] נטל אבן או קורה. א"א זו היא שהעמיד בגמרא בגזבר שהכל תחת ידו שנטילתו אינה ניכרת לגזל ההקדש וכן כל אדם שהקדשו תחת ידו הרי הוא הגזבר ולא מעל עד שיוציא, ומה שהקשו בגמרא מ"ש הוא ומ"ש חבירו לא ר"ל שימעלו הוא וחבירו אלא ה"ק מ"ש כשגנבה מבית ההקדש ונטלה לעצמו שלא מעל וכשנתנה לחבירו מעל אטו שינוי רשות בעינן למעילה והראשון מעל והשני לא מעל ושני ליה אי בשנטלה מבית הקדש ה"נ שהוא מעל מיד ואם נתנה לחבירו אותו חבר לא מעל אלא הכא בגזבר שנטלה מרשות עצמו עסקינן שנטילתו אינו ניכר חסרון להקדש עד שיוציאנה לאחר.

23 האומר לחבירו דור בחצירי כו' - ויש חולקים (עי' לעיל רמ"ו סי"ז עיי"ש בש"ך ובקצה"ח), אמנם שם בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, ועכ"ז המוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך, וקצה"ח), ועיקר ההלכה כמ"ש בס"מ רמ"ו סעיף י"ז (ט"ז), חתן דר בביתו של חמיו עשר שנים, ומתה אשתו, וחמיו תובע שכר דירה של עשר שנים, החתן פטור כמ"ש הרמ"א כאן ועוד, בנידון זה אומדנות מוכיחים שבתורת מתנה השכינו בביתו [מדובר שהחתן היה דר בדירה א' עם אשתו, ואחר כך בדירה אחרת]. חדא, מדלא כתב בפנקס שכירות אלא מיום שדר חתנו בדירה שניה שלו ולא בדירה ראשונה, ואילו היתה דעתו שחייב לו שכר על הדירה ראשונה היה מקבל וכותב על הראשונה שאינו ברור כל כך והשאיר בחוב על האחרונה שהוא חוב בטוח וברור יותר. ואף על פי שהחתן טוען שבאמת תבע בתו בחייה כמה פעמים ודחאתו מיום ליום, בודאי אי היו עדים שתבעה נאמר ע"י זה שנעשה החוב ברור משם ואילך, ומה שהשיב ע"ז חתנו אולי פרעה אשתי כי היתה נושאת ונותנת בתוך הבית, לכאורה ה"ל איני יודע אם פרעתיך וחייב לשלם, אך כיון דאין עדים על זה ה"ל איני יודע אם

נתחייבתי לך, דדילמא מתחילה בתורת מחילה ומתנה דרתי בתוכו ולא נתחייבתי מעולם ולא תבעת בתך מעולם, ואת"ל תבעת אותה דילמא פרעתך, וה"ל ספק ספיקא ועדיף מאיני יודע אם נתחייבתי לך דעלמא ופטור כו', עכ"ז טוב וישר לבצוע (פ"ת).

טז עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"ט): היו הפירות מונחים בצידי רחבה והיא בתוך הרחבה, והחזירה ראשה לצידי רחבה ואכלה מהן, אינו משלם אלא מה שנהנית דכיון דגופה ברשות הרבים הוי ליה שן ברשות הרבים, אבל אם יצאה מרחבה לצידי רחבה ואכלה שם משלם מה שהזיקה, אכלה מפתח החנות אינו משלם אלא מה שנהנית, מתוך החנות משלם מה שהזיקה:

ביאור: בצידי הרחבה - פירוש, צידי הרחבה הוא לפני הבתים דכל אחד, והוא מיוחד לכל אחד להניח שם פירותיו מביתו, ומשו"ה כשהלכה הבהמה מרשות הרבים לצידי הרחבה ואכלה שם חייב נזק שלם דמיקרי חצר הניזק, משא"כ כשעומדת בגופה ברשות הרבים (סמ"ע), העמידה אשה חבית של חלב על החנות שלפני פתח ביתה ודרכה היתה להניח דף על החבית ושכחה והניחה פתוח ובאה תרנגולת עם בניה מבית שכינה ופרחו האפרוחים לתוך האמבטי ונטבעו כולם. ותבעה בעלת התרנגולות את בעלת החלב לדין על היזק האפרוחים. והשיבה הלא לא באתי בגבולך רק אפרוחיך באו לגבולי ולחנותי רק אתה תשלם לי דמי חלבי כי נפסד ונתקלקל ונבאש תביעו' בעלת החלב מבעלת התרנגולות היינו דנין גם בזמן הזה כי היזק שן ורגל דשכיחא דנין משא"כ תביעת בעלת התרנגולות מבעלת החבית שדין בור הוא ואין דנין בזמן הזה רק היינו מכריחים שתתפשר עמה. ולמעשה בעלת החלב חייבת לשלם דמי האפרוחים. דהרי החנות אף על פי שנעשית ברשות וכך נהגו בעלי חנויות מ"מ ניתן רשות לכל אדם ללכת לשם ולהשתמש במקום החנות בלילה או ביום מיד שנסתלק שלחן או תריסי חנותו והו"ל העמדת כלי של חלב על החנות בארץ לפני ביתו מקום שיכולין האפרוחים לפרוח ולקפוץ לתוכו כחופר בור ברשות הרבים דעליו לשמרו ולכסותו ואם שכחה לכסותו חייבת דאין טענת שכחה פוטרת. מיהא אם פרחו התרנגולות האם על שפת האמבטי ונחלקה ונפלה לתוכו ונטבעה כי לא היתה יכולה למלט לעומק האמבטי נ"ל דפטורה בעלת החלב דאיבעי לה לעיונה (רע"א בשם החות יאיר).

אכלה מפתח החנות כו' - אף דפתח החנות ודאי לא גרע מצידי הרחבה שנתבאר לפני זה דאם עמדה שם ואכלה משלמת מה שהזיקה, מ"מ כיון דבצד פתח החנויות רבים באים שם לקנות והבהמה עומדת שם, הו"ל כעמדה ברשות הרבים ואכלה מתוך צידי הרחבה דנתבאר דאינה משלמת אלא מה שנהנית, אבל באכלה מתוך החנות, אף שהבהמה עומדת בצד פתח החנות, מ"מ כיון שאין דרך הבהמה להושיט ראשה כלל לתוך החנות, הו"ל כאילו עמדה בחנות ואכלה משם, משא"כ כשאכלה מפתח החנות דדרך הליכה דרכה להושיט ראשה שם (סמ"ע).

י' עי' שו"ע (ח"מ סי' שצא ס"י): הקצה מקום מרשותו לרשות הרבים והניח שם פירותיו ואכלתם שם, חשוב כרשות הרבים.

י"ח ולפי"ז מיושבים היטב דברי הרמב"ם שפסק בשור המועד דבעינן דוקא שיזומו כל השלש כתות, וגבי גניבה ומכירה פסק דחייבת כל כת בפני עצמה כשהזמה לבדה. ועתה ניחא דבאמת הך דינא דבעינן גבי עדים שיזומו כולן ר"ל דעיקר הילפותא הוא שעל ידי הזמה תתבטל העדות על הדבר, ולא יהיה תו דבר, אבל הא לא בעינן כלל שע"י הזמה תתבטל עצם החיוב דלא איכפת לן בזה, ורק דבעינן שיתבטל העדות ולא יהיה תו דבר שלם, וא"כ לפי"ז בעידי גניבה ומכירה דכל אחת בפני עצמה הוי דבר שלם לעיני עצם המעשה וכמש"כ להכי שפיר פסק דבהזמה כת אחת מתחייבת כיון שע"י הזמה נתבטלה העדות השלמה, משא"כ לענין שור המועד בכל אחת בפני עצמה לא הוי עדות שלימה כלל ע"כ שפיר בעינן שיזומו כולן, וכמש"כ.

ואף דקשה דהלא הך דינא דאין העדים נעשים זוממים

עד שיזומו כולם צריכין אנו לומר על איזה דין עדות שדנים עליה ובמקום שאנו דנים על העדות בעצם המעשה צריכים אנו שיזומו כולם בכדי שיבטל מהם דין דבר לגניבה. וכן אם נדון לענין דין עדות בעצם חיוב המיתה צריכין שיהא הזמה שיבטל את דין עדות לענין עצם חיוב המיתה, ואז קשה מה לי עידי גניבה ומכירה ומה לי עידי שור המועד הא מ"מ בעינן שלענין הדבר מה שאנו דנים עליו הוא יבטל, וא"כ גבי עידי שור המועד דהוי חצי דבר בעינן שיזומו כולן לענין עצם החיוב ולענין גניבה ומכירה נמי ניבעי שיזומו כולם לענין חיוב העדים כיון דלענין חיוב העדים בעינן בזה עדים על עצם חיוב המיתה, ולענין זה הא הוי עדותם חצי דבר, וא"כ ניבעי נמי לענין זה דוקא שיזומו כולם, ולכאורה צ"ע. אכן אין זה מוכרח דנהי נמי דהעדים לא יתחייבו אלא על עדות של חיוב המיתה דוקא אבל זה אינו אלא לחייב אותם משום כאשר זמם, אבל ההזמה באמת אינה צריכה להיות על עדות של חיוב המיתה רק על המעשה ולכן כיון דגבי גניבה ומכירה עצם המעשה הוי דבר שלם וכמש"כ ואם כן גם ההזמה שאינה באה אלא על עצם המעשה סגי ג"כ בכך אחת ודו"ק.

י' ובעיקר החילוק שחילק שכל דבר שתחילת ביאתו לעולם הוא מעורב דלא שייך ביה ביטול נראה דיש סעד לחילוק זה מההיא דאיבעיא לן בפרק בהמה המקשה עלה ס"ט מהו לגמוע את חלבו כו' ולכאורה קשה דאף דנימא דיש לחלק בין חלב זה לחלב דעלמא אכתי לישתרי מטעם ביטול דאף דאבר זה מסייע בהויית החלב מ"מ פשיטא שהחלב מתהווה מרמ"ח איברים והוה ליה שחלב טריפה שנתערבה בכשירה דבטל ורבינו בפ"ה מהלכות מאכלות אסורות כשהביא דין זה כתב דאסור לשותותו מספק הואיל והוא בא מכלל האיברים ויש בה אבר אחד אסור וה"ז כחלב טריפה שנתערבה בחלב טהורה ע"כ. ואתמאה דממקום שבאת מה התם מהני ליה ביטול הכא נמי ליהני ליה ביטול אלא ודאי דשאני התם שתחילת ביאתו לעולם היה מעורב ומשו"ה לא מהני ליה ביטול. שוב ראיתי לחכמי אשכנז שכתבו דאם היה ששים בבהמה ובשר וגידים ועצמות כנגד האבר האסור כל החלב מותר מטעם תערובת שנתבטל בששים עכ"ד. ואני תמיה על דבריהם דאי שייך בזה ביטול הרי יצא חלב זה מחשש איסור תורה דהא פשיטא דאיכא רובא דהיתרא וא"כ אין כאן כי אם איסור דרבנן דבעינן ששים וכיון דהוי בעיא דלא איפשיטא הוי לן למיזל לקולא כדין כל ספיקא דרבנן דאזלינן לקולא וכמ"ש הראשונים ז"ל דאם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולים לעמוד עליו לשערו אם נודע שהיה רובו היתר מותר אלא ודאי דהכא לא שייך ביטול וכסברת רבינו משולם, וראיתי למעכ"ת (א"ה הוא הרב מהור"ר יעקב אלפאנדרי זלה"ה) שרצה להליץ בעד חכמי אשכנז דכתב דשאני הכא דחלב של האבר מתחילה בעודה בתוך האבר לא היתה מעורבת עם שאר כל החלב שבגוף כיון שיש לה מקום מיוחד משא"כ בההיא דרוק יבמה וזב דמעולם לא היה להם מקום מיוחד בלתי תערובות ונסתייע לחילוק זה ממ"ש התוספות בפ"ב דזבחים עלה דשחט ואח"כ חתך וכמו שיע"ש. והנה כפי חילוק זה הליץ מעכ"ת בעד חכמי אשכנז והגדיל התימה על כל הפוסקים ז"ל שפסקו בעיא זו לחומרא והיה להם לפסוק לקולא כיון שכבר נתבטל ברוב וכמ"ש למעלה, ויותר נראה לי שהראשונים ז"ל לא שמיעו להו חילוק זה וס"ל דלא שייך ביטול בחלב זה כיון שתחילת ביאתו לעולם היה מעורב והתוספות בפ"ב דזבחים קושטא דמלתא קא אומרים דאפילו נתערב דם כשר עם דם פסול אינו בטל ברוב משום דגזרינן גזירה במקדש:

עוד עמדתי על מ"ש המרדכי [יעוין במ"ש לעיל בהלכות מתנות עניים פ"ד דין ט'] דטעמא דלא אזלינן בתר רובא בחורי נמלים הוא משום דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכל דבר שאין בעל חוב כ"מ שמונח שם הוא קביעותו וכו' ע"כ. ואני תמיה על זה דהא קי"ל ובנמצא הלך אחר הרוב

וא"כ אף דנימא דהיה כאן מקום מיוחד שהיו בו חטים של עניים כל שלא ראינו בשעה שפירש פשיטא דאזלינן בתר רובא וכדכתיבנא והא דאומריסנן בפ"ק דפסחים [דף ט' ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל היינו תשע חנויות כבר כתבו התוספות שם דמיירי כשראינו שלקח מן הקבוע שנולד הספק במקום קביעות אבל אם לא ראינו ה"ל כפירש ואזלינן בתר רובא וכ"כ ר"ש רפ"ה דטהרות יע"ש:

כ עי' רמב"ם (שבת פ"א ה"ט). נתכוין ללקט תאנים שחורות וליקט לבנות או שנתכוין ללקט תאנים ואחר כך ענבים ונהפך הדבר וליקט הענבים בתחלה ואחר כך תאנים פטור אף על פי שליקט כל מה שחשב הואיל ולא ליקט כסדר שחשב פטור שבלא כוונה עשה שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת.

צ"ל שיש שו"ע לזה ???

כא עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"ד): כיצד, היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחת רגלו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות, וכן המתכוון לזרוק בצד זה והלכה לה בצד אחר או שהיתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה והמיתה וכן א הסומא שהרג בשגגה כל אלו פטורין מן הגלות מפני שהן קרובין לאונס.

כב עי' שו"ע (יר"ד רסז סל"ו): בכל אלו אינו יוצא לחירות מו עד שיעשה האדון בכוונה. [עד] לפיכך אם כוון לזרוק אבן בבהמה ונפלה בעבד וחתכה אצבעו או הפיל שינו, אינו יוצא לחירות. וכן אם הושיט ידו למעי שפחתו וסימא עין עובר שבמעיה, אינו יוצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוון לו. אבל אם היה רבו רופא ואמר ליה: כחול עיני, וסימאה, יוצא לחירות שהרי כוון לאבד.

כג עי' רמב"ם (שבת פ"ג ה"א): המתכוון לזרוק שמונה אמות ברשות הרבים ונח החפץ בסוף ארבע חייב שהרי נעשה כשיעור המלאכה ונעשית מחשבתו, שהדבר ידוע שאין זה החפץ מגיע לסוף שמונה עד שיעבור על כל מקום ומקום מכל השמונה, אבל אם נתכוין לזרוק ארבע ונח החפץ בסוף שמונה פטור, לפי שנח במקום שלא חשב שתעבור בו וכל שכן שתנוח, לפיכך אם חשב בעת זריקה שינוח החפץ בכל מקום שירצה חייב.

כד כולם פטורים דלא הוי אלא גרמא בניזקין - וכן משסה כלב בחבירו (סי' שצ"ה) ופורץ גדר לפני בהמתו (סי' שצ"ו ס"ד) והשולח את הבערה ביד חש"ו (סי' תל"ח ס"ז) וליבה וליבתו הרוח (שם סעיף ט') וכופף קמתו של חבירו לפני הדליקה (שם סעיף י"א) ותקע באזנו (סי' ת"ך סכ"ח) וכי האי גוונא כולם גרמא נינהו ופטורין. וכן הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם דלא הוי אלא גרמא ואפילו אכלה עשב מאכל בהמה שהיא סם המות לה פטור וה"ה כשעירב סם המות במאכל הראוי לה פטור (ש"ך).

מיהו משמתנין ליה כו' - דהיינו דוקא לענין היזק שיארע לו אחר השמתא, אבל ההיזק שמגיע לו קודם השמתא אינו חייב לשלם לו, ומשו"ה כתב תחילה כולם פטורים, ואפילו מת קודם שקיבל עליו לסלק היזקו שפטור (סמ"ע).

י"א דבכל גרמא בניזקין אם הוא שכיח כו' - וי"א דדוק מילת' דמצינן בש"ס דקנסו אומרים' משום שהיה נראה להם דשכיח קנסו אבל בהא מאן לימא לן דשכיח הוא וכיון דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן הבו דלא לוסיף עלה ואין לך אלא מה שאמרו הם (ש"ך).

ולכן יש מי שכתב כו' - ויש חולקים דהא אין ההיזק בא מיד וגם הוא אינו עושה ההיזק גופי' ואפשר דהיה מילתא דשכיחא אז ולכן פסק כן, דבמקום דשכיח קנסו כן (ש"ך)

ואפשר דכי האי גוונא הוי כמסור - ויש חולקים דמסור מזיקו ומחסרו ממון אבל הכא אינו מחסרו ממון שהרי העכו"ם מחזיר לו את שלו, אמנם אם אמר הגוי בגימור דבר כמה סוף דמיו א"ל לא פחות מליטרא כסף וקבלו מיד בכך והיה שם לוי ואמר עור זה רע הוא ודמיו יתרים ועתה טוען ראובן שהפסיד ה' דינרים ע"י לוי אם יש עדים שכך הי' כיון

שקבל ההגמון העור אף על פי שלא פי' בכך אני נוטלו נתקיימה המכירה בקבול העור מיד ראובן, ומיירי שהעור לא הי' דמיו ידועים שאפשר שהי' שוה ליטרא כסף ואי לאו דנתקיימה המכירה מתחלה לא הפסידו לוי כלום שהרי מעולם לא קנהו ההגמון בליטרא כסף אבל עכשיו שנתקיימה המכירה א"כ הרי העור נמכר בליטרא כסף ונמצא שראובן מוכרח לשלם לשמעון ליטרא כסף וע"י דבורו של לוי פחת ההגמון ה' דינרים והחזיק בעור לעצמו ונמצא שהפסיד לוי לראובן ה' דינרים מכיסו שחייב לשלם לשמעון, אבל הרמ"א לא מיירי בהכי, ומ"מ נראה דאף הרב לא מיירי אלא כשהעכו"ם מחזיק המקח לעצמו ומחסר לראובן בשביל דבורו של לוי שלא כדין בכח כי המקח שוה באמת כ"כ כמו שמכרו ראובן אבל היכא שהעכו"ם מחזיר לראובן את שלו אף על פי שמתוך כך מוכרח למכרו לאחר בפחות אין שמעון חייב לשלם לו מה שהפסיד שהרי אינו מחסרו כלום (ש"ך)

והחזיר לראובן מעותיו - אפילו א"ל שמעון להגוי להחזיר לראובן מעותיו דאפ"ה פטור מדינא. מעשה אירע שבא גוי ועשה מקח עם ישראל ליקח ממנו כך וכך מדות יין שרף כל מדה בכך וכך, ונגמר המקח בניניהן כדין התגרים שמכים כף אל כף, אח"כ הלך הגוי אל ישראל אחר הדר בשכונתו של ישראל הראשון ורוצה לעשות עמו ג"כ מקח, ולא גילה שכבר דיבר עם ישראל הראשון, והיתה כונתו שאם יוזיל לו ישראל השני המקח, שיקח ממנו ויניח הראשון, וישלח הראשון הרגיש בדבר שלכך הלך בבית ישראל השני, ושלח אל ישראל זה וביקש ממנו שלא ימכור לו יין שרף כי כבר עשה עמו מקח, ולא השגיח ישראל השני על זה ועשה מקח עם הגוי ולקח הגוי מידו היין שרף, ומכח זה לא קנה הגוי מישראל הראשון. נראה פשוט דאם אין ערמה בדבר לפי ראות הדיינים, דאין עונשין לישראל השני על זה מאחר שהגוי מעצמו בא אליו ליקח ממנו יין שרף, דאף למאן דאמר דאסור ליקח מערופיא של חבירו (עי' לעיל סימן קנ"ו ס"ה ברמ"א), היינו דוקא בגוי הרגיל להיות עסק עמו וישראל השני מהדר אחר הגוי שישראל הראשון עסק עמו והשתדלהו לעסוק עמו. ואף ששלח אליו יהודי הראשון וביקש ממנו שלא יעשה עמו מקח, לאו כל כממנו לעשות לנפשו היזק עבורו, וגם שם מסקינן דאם עבר ועשה דאין מוציאין מידו, וכ"ש בזה דאין כאן כל הצדדין הללו. ויש עוד טענה לישראל השני לאמר, מאחר שכבר עשה מקח עמך ובא ג"כ אלי, מי יאמר שלא יקח גם ממך כשיעור המקח שעשה עמך. ועוד ראובן שהלוה מעות לגוי בריבית, ובא שמעון וא"ל הילך בפחות ופרע לראובן, אינו חייב לשלם לו כלום, דלא ברי היזקא אלא ספק גרמא דשמא לא יוכל להלוות מעותיו בריבית, ודמי למבטל כיסו של חבירו, ומיהו יש לקרותו רשע טפי מעני המהפך בחררה. הרי דלא קראו רשע אלא דוקא התם דישראל השני הדר אחר הגוי אחר שלוה מהראשון, וא"ל קח מעות ממני ופרע להראשון, משא"כ בנידון זה דהגוי מעצמו בא אצל השני והשני לא אמר לו דלא יקח מהראשון (סמ"ע), מש"כ בסמ"ע י"ש לקרותו רשע" פי' מכריזין עליו בבית הכנסת שהוא רשע, עכ"ז אין מחייבין בית דין אותו להחזיר. וטעמא בכל זה דאם עדיין לא עשו המקח רק המוכר רוצה בכך והלוקח רוצה בכך מותר לאחר לקנותה לכתחלה, ממוכר ישראל פשיטא מטעם שכתב הסמ"ע לתקנת המוכר ישראל, דאם לא כן יפסיד המוכר דמיד שיבא ישראל אחד לקנותם ויפסוק עליו פחות משוויה יצטרך המוכר ליתן לו, אלא אפילו במוכר גוי, ואפילו בדבר שמחזר לקנות וקדם ישראל אחר וקנה דאז רשע הוא, וטעמא נראה לי דאם כן אם יקנה אדם דבר מגוי ויהא נודע לבריות שיש בו ריוח מה, ויקפצו בני אדם אינם מהוגנים ויאמרו שכבר קדמוהו אצל המוכר ומי יעיד על הדבר. ואף אם האמת כן מכל מקום כמה פעמים ומעשים בכל יום שלא ישתוו במקח שאין המוכר רוצה למכור במה שירצה הלוקח ועל כן נפרדים זה מזה,

גרמי (רע"א בשם הקול בן לוי), לוח שלא משלם בזמן אע"פ שיש מקום לחייבו משום מבטל כיסו של חבירו, אלא הוא איסור ריבית (רע"א בשם מהר"ש הלוי יר"ד סי' יד), שותף שחילק בלא דעת חבירו, ומוכרו אותו יין ומרויח באותן המעות^כ, צריך לתת לו חצי הרווח, שהרי זה לא נתכווין לגזול אלא סבור שתהא חלוקה (רע"א בשם התמים דעים).

^כ עי' רמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פ"ג ה"ט): הדוחף את חבירו לתוך המים או לתוך האש אומדין אותו אם יכול לעלות משם פטור ממיתת בית דין ואם אינו יכול לעלות חייב, וכן אם כבש עליו בתוך הים או בתוך האש עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת חייב אף על פי שאינו הוא הדוחף בתחילה. והוא הדין למניח ידו על פי חבירו וחוטמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שכפתו והניחו בצנה או בחמה עד שמת, או שבנה עליו מקום עד שמנע ממנו הרוח, או שהכניסו למערה או לבית ועישן עליו עד שמת, או שהכניסו לבית של שיש והדליק עליו נר עד שהמיתו ההבל, בכל אלו נהרג עליו שזה כמי שחנקו בידו.

ולפעמים כשיבא אחר כך לוקח אחר קונה הסחורה באותו מקח שהיה רוצה המוכר למכור תחלה, כי יודע תיכף קונה לזו הסחורה. או מסתפק בריוח מועט ממה שהיה חפץ הישראל הראשון, או לפעמים אחר שראה גוי המוכר שלא רצה ליתן לו ישראל הראשון כמה שחפץ אז מוכר לישראל השני בזה המקח שרצה הראשון, ולפעמים מוזיל לגבי השני עוד יותר, ואם כן אם יבא ישראל הראשון ויחטוף המקח מישראל השני לא שבקת חיי לכל בעלי משא ומתן. ועוד דאין להלוקח השני שום פשע, וכי מה הוא ליה לידע שכבר עמד ישראל ראשון במקח בזה הסחורה עם זה המוכר, ועוד מסתמא אחר שהלך ממנה ישראל הראשון ולא נשתוו במקח ודאי יאושי מייאש ממנו וחושב מעתה יקנה אותה לוקח אחר ולכן מותר לכתחלה, מה שאין כן אם כבר פסקו הדמים ביניהם ואין מחוסר רק הקנין, כבר סמך הישראל הראשון עליו וכבר זכה בו, ולכן הוא ישראל השני רשע משום שיורד לחייו, מה שאין כן אם אין המניעה מן המוכר רק שהיהודי לא גמר המקח מפני שלא נשמר מיהודי אחר שייסיג גבולו ורצה לדחות להגוי, אף על גב שלא גמר המקח לגמרי הוא כאילו בא לידו ומזה הטעם נקרא רשע. אמנם אם נתן מעות על המקח מחוייב ישראל השני להעמיד המקח ביד ישראל הראשון, חדא דלפעמים יוכל לבא לידי הפסד הקרן שלא יחזיר לו מעותיו שנתן על המקח, ועוד משום דקם ליה באחריות ברשות הלוקח והוא הכל ממונו של ישראל הראשון, ואם כן ישראל השני שקנאו מן הגוי מאבד ממון חבירו ומפסידו בידים וחייב להחזירו מדינא דגרמי, ואם טען הישראל השני שלא ידע שהראשון נתן מעות המקח, נראה לי דנשבע על כך כמו שאר דררא דממונא ונפטר ואין צריך להחזיר (פ"ת בשם הנחלת שבעה).

המבטל כיסו כו' - המבטל כיסו של חבירו אינו חייב אלא רק היכן דהקרן הוא בעין ועביד להרויח בו, אבל המונע אחר מלהשכיר להרויח איננו בכלל (רע"א בשם המהר"ם פאדואה), ראובן היה ש"ץ בקהל אחד, בא שמעון והוציא עליו שם רע של ניאוף וסלקוהו הקהל לראובן בשביל הוצאת שם רע של שמעון ושכרו ש"צ אחר. אח"כ נמצא ונתברר שדברי שמעון שקר הם, והקהל לא רצו להחזיר את ראובן לש"צ מפני שכבר שכרו אחר ולא יכולים לסלקו, וע"י כך הפסיד ראובן מחייתו כי לא מצא להשתכר במקום אחר, אע"ג דשמעון לא עשה טוב בעמיו וגדול עונו, על אשר הוציא שם רע על בר ישראל שהוא כשר ונקי בדבר, וצריך כפרה גדולה ומנדין אותו עד שיפייס את ראובן כראוי, ואם ירצה ראובן שלא למחול לו כלל ולינטור לו איבה לעולם, על כך אינו עובר על מה שהזהירו חז"ל שלא יהא המוחל אכזרי, כדאיתא בסמ"ג בשם הירושלמי (ב"ק פ"ח ה"ז): הוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית. אבל מ"מ מן הדין אין לחייב את שמעון לתת ממון לראובן בשביל כך, אין לחייבו לשמעון לשלם לראובן מה שהזיקו והפסידו שכרו, שהרי מחמת הוצאת ש"ר שהוציא עליו סלקוהו מהיות ש"ץ, והוא אינו מוצא עוד להשתכר ונראה דהאי גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור. ולא מחויב משום דינא דגרמי, אלא כשהוא עצמו עושה היזק לממון חבירו, אבל בנ"ד שמעון לא הזיק כלום ממון של ראובן וגם הוא לא בטלו ממלאכתו אלא ע"י גרמות נסתלק ע"י אחרים, וכה"ג הוא גרמא בנזקים. ולא דמי לההוא דשוכר האומנין דהתם הוא עצמו שכרו והבטיחו על שכרו כל משך זמן השכירות, וע"כ נתבטלו ממלאכתם כי לא יוכל עוד להשתכר. ולפי טעם חילוק הב' דאינו חייב אא"כ ההיזק נעשה מיד בשעת המעשה של הגורם, כאן נמי ההיזק לא נעשה מיד שלא סלקוהו הקהל לראובן מיד כששמעו הש"ר, מסתמא נתיעצו כבר מה לעשות עמו. משא"כ בשוכר האומנין דהתם מיד כששכרן סילקו מכל שכירות אחרות באותו היום והבטיחו על שכרו לכך צריך לקיים לו (רע"א י"ד בשם התרומת הדשן). וי"א שאפילו במניעת רווח חשיב